

TREFORT-KERT

Az ELTE Bölcsészettudományi Kar kulturális és közéleti magazinja

II. évfolyam 2. szám

Kepes,
a bölcsész

INTERJÚ

Diplomata,
karrier

ERDŐDY GÁBOR

A magyar
történelemről

GERŐ - GERGELY - TÖKÉCZKI

Bolyai-díjas

BESZÉLGETÉS RITÓÓK ZSIGMONDDAL

Ár: 490 Ft

Az ELTE Bölcsészettudományi Kara Magyarország meghatározó szellemi műhelye.

Kulturális közéletünk szereplőinek többsége régóta e kampusz falai közül kerül ki.

Íme közülük néhányan:

[ANNO 1635]

A zajló idő

A történelemmel, a történészekkel, a történeti kutatással és a ma történéseivel foglalkozik a Trefort-kert mostani száma. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának a történelem hagyományosan az egyik legnépszerűbb szakja, legtermékenyebb kutatási területe, a hazai közgondolkodást alaposan befolyásoló iskolája. Magyarországon a történelem mindig is a közérdeklődés homlokterében állott – inkább, mint sok más országban. A múltat itt máig nem tudtuk még feldolgozni és a helyére tenni, a história újra és újra előbukkan és helyet kér mindennapjainkban. A fejekben sokszor történeti zűrzavar van, a diákok a legkülönbébb iskolatípusokban bizonytalanok a történeti események és a kulcsszereplők életének kronológiájában, a történeti földrajzban, a történeti fogalmak és felfogások, képek és jelképek, szavak és jelszavak pontos jelentésében.

FRANK TIBOR [71]

egyetemi tanár, főszerkesztő

Az Egyetem történeti kérdésekben (is) folyamatosan megpróbál rendet teremteni a fejekben, ám ez még mindig nem látszik igazán sikeresnek. Mind több a történeti kutatás, a szakmai kiadvány, az összefoglaló sorozat és a részletmonográfia, hódít a történeti életrajz, sorjázik a tankönyv, a segédkönyv, a kronológia, az atlasz, az internetes ismeret, a szakmai konferencia, a tudás megannyi forrása — és közben még mindig velünk van a tudatlanság, a tények ismeretének hiánya vagy zavara, a félretájékoztatottság, a hamistudat, a téveszme, a történelemtagadás ezernyi jele és formája.

A megnövekedett tényanyag mellett megnőtt az interpretációs lehetőségek száma is. Ugyanazt az ismeretelemet ma már nálunk is lehet többféle gondolati keretben értelmezni, többféle ideológiai megközelítésben vizsgálni, többféle történetírói iskola módszertani és elméleti felfogása szerint elemezni. Ez sokáig várt, nagy előrelépés, és nyilvánvalóan hasznunkra van. De ezenközben erodálódhat, erodálódik maga a történeti tény, sokszor nem vagyunk már annyira biztosak létében, mibenlétében. Miközben egyre több a bizonyító anyagunk, egykorú dokumentumunk, visszaemlékezésünk, múzeumi tárgyunk, fénykép- és filmfelvételünk, mégis egyre kevésbé hiszünk a tényekben, a tények bizonyíthatóságában. Megnövekszik a manipuláció, a szándékos félrevezetés, a hamisítás esélye és veszélye — meg a feledésé.

A Trefort-kert magazin új számának középpontjában a Karunkon folyó történelemoktatás és történeti kutatás újabb eredményei, meghatározó személyiségei, legújabb könyvei állnak. Úgy igyekeztünk összeállítani ezt a számunkat, hogy felmutassa azokat a maradandó történeti értékeket, amelyek nálunk születtek és születnek, amelyeket érvényesnek és lényegesnek gondolunk. Olyan történészek munkásságát, akik a levéltári források gondos felkutatása nyomán alkotnak képet a múltról, hogy azután abból vezessék le elméleti és metodológiai következtetéseiket, amelyekre komoly iskolák épülhetnek. Példákat állítunk, hogy miként képzelte,

képzeli el a mi Karunk, s annak nagy múltú Történeti Intézete a megbízható és érvényes történeti ismeretek felépítését a rendtelenség és zűrzavar helyére. Különösen nagy jelentősége van ennek olyan fordulókön, mint amilyen az Európai Parlament képviselő-választása, amelynek alkalmából (természetesen, mint mindig: nálunk tanult, nálunk végzett) politikusok és politológusok véleményét is bemutatjuk.

A Trefort-kert új száma a már hagyományossá vált rovatokban média- és filmkritikát, műbírálatot is közöl, s mellette fő témánkhoz illő verseket és más szövegeket. És természetesen, mint mindig, sok érdekes képet. A szám összeállításához nyújtott segítségükért köszönetet mondok Történeti Intézetünk sok oktatójának, Borsodi Csaba intézetigazgatónak és Dezső Tamás dékánunknak.

TREFORT-KERT

AZ ELTE BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR KULTURÁLIS ÉS KÖZÉLETI MAGAZINJA

16

Windisch-Graetz kísérte a pápához

„...a restaurátor inkább az összkép, a hangulat feltárására törekszik, majd ennek ismeretében bontakoztatja ki a felismerhető részleteket.”

TARTALOM

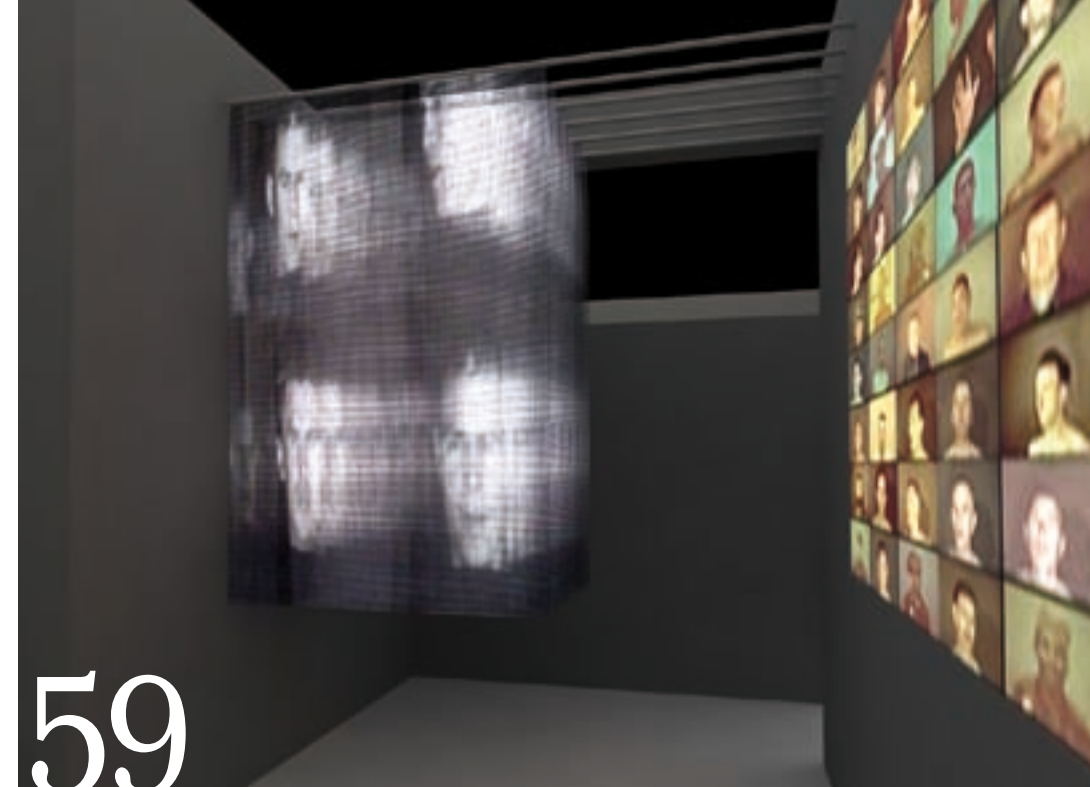
TREFORT-KERT

A zajló idő FRANK TIBOR	3
Interjú	
Ritók Zsigmond Bolyai-díja DÉRI BALÁZS	6
Üzenet	
Századfordulós istenek és ördögök GERŐ ANDRÁS	10
Igehirdetés a polgári korban GERGELY JENŐ	12
Konzervatív politika a XIX. század végén TÓKÉCZKI LÁSZLÓ	14
Kávészünet	
Windisch-Graetz kísérte a pápához BAUDENTISZTL FERENC	16
Európai Parlament	
Energia a politika GYŰRK ANDRÁS	20
A konszenzuseresés terepén KÓSÁNÉ KOVÁCS MAGDA	21
Szabad az út az EU-ban SZENT-IVÁNYI ISTVÁN	22
Merre tovább, Európa? HORKAY HÖRCHER FERENC	24
A képviselőiség jelentősége STUMPF ISTVÁN	25
Egy tét nélküli választás TÖRÖK GÁBOR	26
Köszöntő	
A magyar polgári átalakulás GERGELY ANDRÁS	28
A középkor panorámája DRASKÓCZY ISTVÁN	29
A szentek kultusza NAGY BALÁZS	30
'48 igézetében SZÉKELY GÁBOR	31
A professzor rejtélyes cédulája NÉMETH GYÖRGY	32
Galéria	
Miben is áll az egyedi szemlélet? PASSUTH KRISZTINA	34
Erasmusszal Európába MAJOROS ISTVÁN	35
Egy nemes eszme születése VADÁSZ SÁNDOR	36
A Magyar Vöröskereszt HABSBERG GYÖRGY	36

66

„A kiállított anyag egyetlen — elsöre közhelyesnek tetsző — motívumra, az emberi arcra épül és a Másikat illető emberit tekintet önkényét, uralkodó-kisajátító természetét és önmegértésre való képességét vizsgálja.”

59

Könyveinkről	
Háromszáz év világtörténete BORSODI CSABA	38
A kommunizmus kísértete BARTHA ESZTER	38
Egyházi viszonyok HORN ILDIKÓ	40
Életmódtörténet KALMÁR JÁNOS	40
Pancho és a történelem HEISZLER VILMOS	42
Kiegészítő kézikönyv VARGA ZSUZSANNA	42
Magyar-török portré VÁSÁRY ISTVÁN	44
Élet és halál DEMMEL JÓZSEF	44
R. Várkonyi Ágnes születésnapjára SZABÓ PÉTER	46
Anno	
1919 JUHÁSZ JÓZSEF	48
Interjú	
Az egyetem értékrendet ad és időt a tanulásra BAUDENTISZTL FERENC	50
Filmekről	
Apaföld FORGÁCS NÓRA KINGA	54
Papírrepülő ALFÖLDI NÓRA	54
Az önmagát tekintő tekintet RÉNYI ANDRÁS	59
A kert	
Az ELTE BTK története BORSODI CSABA	62
Zöldül a Kar DEVESCOVI BALÁZS	64
Színes világ a vakolat alatt MECSI BEATRIX	66
In memoriam	
Baross Gábor BODNÁR GÁBOR, ERDŐS ÁKOS	68
A szokott sikerek	70
ÓHM KRISZTINA LINDA, TURBUCZ DÁVID, ZARNÓCZKI ÁRON LÁSZLÓ	70
Közhasznú alapítvány OBORNI TERÉZ	72
Szerzőink	72
Csendben a zajban KONTRA EDIT	73
Bölcsész Napok öt napon át NEMES LÁSZLÓ	75
XO, a minőségi biztató BAUDENTISZTL FERENC	76
Programajánló	78

IMPRESSZUM

TREFORT-KERT 2009/2

FŐSZERKESZTŐ
Frank Tibor

LAPMENEDZSER
Kóczán András Imre
koczana@ludens.elte.hu

SZERKESZTŐSÉGVEZETŐ
Baudentisztl Ferenc
szerkesztoseg@xmeditor.hu

FELELŐS KIADÓ
Dezső Tamás dékán

KIADÓ
X-Meditor Kft.
9023 Győr, Csaba utca 21.

GRAFIKA ÉS NYOMDAI
ELŐKÉSZÍTÉS
Local Pencil Stúdió
www.localpencil.hu

NYOMDA
Palatia Nyomda Kft.

CÍMLAP
Lambert Attila

A TREFORT-KERT magazin megvásárolható a kámpuszon, a Jegyzetboltban (1088 Budapest, Múzeum krt. 6-8., alagsor 112.), illetve a 2009-ben megjelenő további két lapszám együttesen 800 forintért megrendelhető az X-Meditor szerkesztőségénél, e-mail: szerkesztoseg@xmeditor.hu.

Ritoók Zsigmond Bolyai-díja

DÉRI BALÁZS [’77, ’79]
egyetemi tanár

Alapítása óta először ítelték oda bölcsésznek a legnagobb magyar tudományos díjat. A 80. életében járó Ritoók Zsigmond egyetemünk görög–latin szakán 1952-ben szerzett diplomát, ugyanott 1958-ig a Görög Tanszék tanársegédje, majd — gimnáziumi tanári és akadémiai kutatói „kitéró” után — a Latin Tanszék professzora (1986–1999), vezetője (1987–1993). 1999-től nyugdíjas, 2007 óta ugyanott professor emeritus. Számos hazai és külföldi tudós testület, mindenekelett a Magyar (1990: levelező, 1993: rendes) és az Osztrák Tudományos Akadémia tagja. Állami kitüntetések, így a Széchényi-díj (2001) birtokosa.

KONZERVATÍV ÉS SZABADELVŰ

– *Ki is kapta a díjat? Klasszikus filológus, klasszika-filológus, ókortudós?*

– Klasszikus filológus vagyok a latin egyeztetési szabályok szerint, de fontosabb, hogy nem zárhatom le érdeklődésem a klasszikus ókorral. Nem értékítélet, hogy érzelmi érdeklődésem Aristotelésig tart. Legalábbis figyelnem kell az ókori Keletre, a hellenizmusra és a késő császárkorra is.

– *Konzervatív, de vegyes vallású családban nőttél fel.*

– Konzervatív szabadelvű családban. Gépészmérnök édesapám, orvos nagyapám szakmai kérdésekben mindig hajlott az újításra. Nagyváradi táblabíró dédapámhoz állhatok legközelebb; egyik korán elhunyt fia is az ókor iránt érdeklődött. A tolerancia is természetes: apai ágon reformátusok vagyunk, de Ritoók nagyanyám, édesanyám, és a feleségem is katolikus. Szigorú szeretettel neveltek, amihez a dolgok megvitatása is hozzátartozott. 1948-ban sokan tanácsolták apámnak, hogy beszéljen le a nyelvekről, legyek gépészmérnök. Azt mondta, nem feladata, hogy pályát válasszon nekem. Mindig hálás leszek a szabadságért s az elindulásban való segítségért. S hogy már ötévesen (nem fényes anyagi körülmények között) elkezdtek idegen nyelvre taníttatni, német kisasszonnyal, 14 éves korban pedig angolra.

– *Az angolal is szerencséd volt. Híszén az lett mára a klasszika-filológia nyelve...*

– Az értelmiségi családok második élő idegen nyelvként hagyományosan részben angolra, részben franciára taníttatták a gyermekeket. Én latin–görög–angol szakra iratkoztam be az egyetemre. Aztán kiderült: a klasszika-filológiában a németeké a múlt, a jelen az angolszászoké. A jövő talán az olaszoké meg a spanyoloké.

– *A Lónyay utcai református gimnázium közel volt a Mátyás utcához, ahol egész életedet leélted.*

„Fontos, hogy gazdasági válság idején is tudják: vannak értékek, amelyeket inségben sem szabad feladni. A művészet van olyan fontos, mint a kenyér.”

„Van jövőnk, ha nem is közeljövőnk. Őriznünk kell a parazsat. Fenn kell tartanunk a folytonosságot. Újrakezdeni nagyon nehéz. Ami a díjat illeti, én vettem át, de nem magamnak.”

– A legfontosabb az, hogy szülői ház és iskola azonos elvek szerint nevelt; bizalmi viszony volt. Latintanárom a felső osztályokban már fáradt volt, de jó tanár; az alapokat neki köszönhetem. A tanár hagyja abba, amikor úgy érzi, elfáradt.

TANÁROK ÉS KÖTŐSZÓK

– Az egyetemen kiváló tanáraink voltak: az idősebbek is, Moravcsik Gyula és Marót Károly, s egy nagy nemzedék a Kerényi-körből, Trencsényi-Waldapfel Imre, Szabó Árpád, Borzsák István, Harmatta János. Többnyire viharosan szakadtak el a mestertől. Szilágyi János Györgytől beszélgetésekben tanultam sokat.

– Ők maguk sem mind szerették volna, ha egy mondatban említik őket...

– Ha megírom tervezett Homéros-könyvemet, Marót Károlynak, Szabó Árpádnak és Trencsényi-Waldapfelnek ajánlottam volna. Egyik sem örült volna a másik kettőnek. Szabó Árpád hatásával senki nem versenyezhetett, de mindnek hálás vagyok. Ő és Harmatta tett görög filológussá az Eötvös Collegiumban. Később jött Borzsák István, ő véste belém, hogy egyetlen kötőszó sem mellékes. Az egyetemi évek nem voltak derűsek, de különösen sokat köszönhetek a Collegium megszűnéséig tartó két évnek.

– Egyenesnek indult a pályád.

– Hat évig voltam tanársegéd Moravcsik mellett. Hogy bennmaradhattam, Trencsényi-Waldapfel közbelépésének is köszönhetem, aki befolyásos volt a szakmában s azon kívül is. '56 következtében 1958-ban a Martos Flóráról épp odaérkezésemkor átnevezett, ma Óbudai gimnáziumba kerültém latintanárnak.

– Járhattál volna rosszabbul is.

– Igen, bár nekünk többnyire fővárosi középiskolákat jelöltek ki. Nem jutalomból küldtek, de nagy lehetőségként fogtam föl. Nem tragédia, ha egy középiskolai tanár középiskolában tanítja a szakját... Akkor is 22 óra volt a kötelező óraszám, s mással is megterheltek a fiatal tanárt. De ebben az időben kezdtem összeállítani Zoltai Dénes kérésére azt a zeneesztétikai szöveggyűjteményt, amely sok huzavona után 1982-ben jelent meg. S 1968-ban kandidáltam a görög énekmondókról szóló munkámmal.

– Kik tartották a lelket benned? Kik nyúltak utánad?

– Harmatta. És Borzsák, pedig kirakták az egyetemről, állás nélkül is volt. Amikor kineveztek Debrecenbe, rögtön hívott. Nem miatta nem mentem. 1966-ban jártam először külföldön, egy hónapra, ő ajánlott be egy svájci tanulmányútra. Harmatta pedig közölte írásaimat az Antik Tanulmányokban. Tizenkét boldog év után hívott az Ókortudományi Tanszéki Akadémiai

Kutatócsoportba. Hamar tanítottam is, eleinte óvatosságból az ő nevében. Később Falus Róbert is adott órát a Görög Tanszéken. Volt, hogy veled párhuzamosan tanítottuk a kezdőket.

KUTATÓ ÉS PROFESSZOR

– Az oldódás évei voltak. Sorsunk is itt ér össze. '77-ben, végzősen hívtak Harmatta a kutatócsoportba.

– Egy évig a nemzetközi klasszika-filológiai kongresszus magyar előkészítő bizottságának titkára voltam. Itt találkozhatott először szakmánkban tömegesen Kelet és Nyugat. Jó időben, sok hasznos kapcsolatot jelentett nekünk.

– S neked megérdemelt ismertséget. Vezetésseddel készítettük az 1951 és 1975 közti magyar ókortudomány bibliográfiáját is.

– Az egy és oszthatatlan ókortudomány elvéből indultunk ki, elmenve egészen Kínáig. Ma nem egészen osztanám ezt az elvet. Az az idő a fordításoké volt, szinte korlátlan lehetőségek között. Ekkor bontakozott ki az ókori Kelet kutatása is.

– Nem titok, az ókori görög jobban vonz, mint a római kultúra.

Mégsem a Görög Tanszékre kerültél.

– Borzsák ragaszkodott ahhoz, hogy én legyek az utóda. Kellemtelen volt Adamik Tamással szemben, de ő soha nem érezte, s azt hiszem, nem is érzett neheztelést, jól együttműködtünk. Itt is lehetett tanítani, kedvenceimmel: Horatiusszal, Vergiliusszal foglalkozni.

– A rekonstruktív filológia hiányozni látszik az életművedből.

Egy erőteljes hangú irányzat nálunk is a szövegkritikát tekinti a csúcshoz.

– Az is. Tanulmányt arról írunk, amiről van mondanivalónk. A szövegkiadó nem térhet ki semmi nehézség elől.

– Nem udvariasságból vitalkozom: a Parnassus kétcsúcsú. Az értelmezés-esztétizálás is csúcs, sőt...

– A XIX. században, de még a XX-ikban is sokaknak mindkettő sikerült. Van bennem nosztalgia.

PARAZSAK ÉS VÁGYAK

– A díj személyes teljesítménynek szól, de a mi Karunk professzora áll a fényben! A mi tanszékünké, akiket megkísért a fölöslegesség érzete. A gimnáziumi oktatás után van, ahol inognak egyetemi tanszékek is.

– Van jövőnk, ha nem is közeljövőnk. Őriznünk kell a parazsat. Fenn kell tartanunk a folytonosságot. Újrakezdeni nagyon nehéz. Ami a díjat illeti, én vettem át, de nem magamnak. A humán tudományok elismerése. Gazdasági emberek alapították, jóváhagyásukkal kaptam. Fontos, hogy gazdasági válság idején is tudják: vannak értékek, amelyeket inségben sem szabad feladni. A művészet van olyan fontos, mint a kenyér. Homérosnál az ének utáni vágyat jelentő himeros szó ezen kívül csak elemi szükségletekre: evésre-ivásra, sírásra, szeretkezésre vonatkozik.

– A válság közepette díj egy „életidegen” területnek...

– A filológia lehet életidegen is. De nem szükségképpen az.

Minden múlt-tudomány feladata, hogy megmutassa, miért érdekes a múlt a mi korunknak.

– Ehhez itthon rosszak a feltételek.

– Külföldön a magyar ókortudományról nemigen tudnak, de magyar ókortudósokról igen. Nagy lépések kellene. Ami ezért történik, mind jó, bármilyen személyes rokon- vagy ellenszenv kötődik is hozzá. Lehetünk jó vagy rossz viszonyban egymással, de a maga területén mindenki épüljön be a nemzetközi tudományosságba! A fiataloknak egyre könnyebb külföldi tanárokkal s nemzedéktársakkal találkozniuk.

– Kicsi a szakma, nagyok az ellentétek. Karaktered kiegyenlítő szerepre szán vagy kárhozzat.

– Mindig törekedtem rá. Hol sikerült, hol nem. De ez nem olyan nagy baj. Az említett tanárnemzedékben is voltak nagy ellentétek, de mindet ismerték külföldön. Itthon veszekedhetünk, de kifelé örülni kell a másik sikerének. A magyar ókortudományban mindig nagy hajlandóság volt arra, hogy egy valaki tartsa kézben. Most ez szerencsére nem így van. Nincs mindenkit nyomasztó egyéniség, hát akkor majd a feszültségek kiegyenlítik egymást.

– Mondják, ezt a tudományt csak idős korban szabad művelni. Elértél a küszöbére.

– Szeretnék Homérosról írni. Valószínűleg soha nem fogok: nem szabadulok Szabó Árpád Homéros-óráinak hatása alól. Pedig hányszor égtem, mert nem tudtam jól görögül! De ahogy Achilleus tragédiáját elemezte! Vele értettem meg Homéros nagyságát. Az ő hangján hallom ma is az Odysseiát. S foglalkoztat a magyar ókortudomány története, meg az antik irodalomesztétikai gondolkodás: olvasókönyvet szeretnék forrásokból, bő magyarázatokkal.

– Mit gondolsz vágy s beteljesedés viszonyáról?

– Nincs véletlen. Az egész életem egyirányú. Minden úgy van elrendezve, hogy egy bizonyos pontra eljussak. Ilyen értelemben sem az én érdemem, hogy hova jutottam el, hanem Azé. Aki irányított.

– Tehát predestinálva vagy.

– A predestináció az örök üdvösségről szól. Amit mondtam, csak az életpályáról. Ez kegyelem, amiért Soli Deo gloria.

QUINTUS HORATIUS FLACCUS

Licinius Murenához

Jobban jársz, Liciniusom, ha nem törzs folyton a nyílt tengerek ostromába s gyors szelektől tartva nem óvakodsz a parti hegyekhez.

Akinek szívében arany közép tart súlygyeget, azt nem nyomorítja rozszant putri szennye, nem nyomorítja bántó udvari pompa.

Égverő fenyvek sudarát sűrűbben rázza fürgeteg, recsegőbb robajjal dől a nagy torony s a hegyek legormát sújtja a villám.

Jót remél a vészben, a jóban ismét fordulattól tart az előrelátó szív. Ahogy meghozza a tél haragját Juppiter, éppúgy

űzi is. Nem lesz, ami rossz ma, nem lesz folyton az. Ha hallgat a Múzsza, olykor lanittal ébreszti, s nyilait nem ontja mindig Apolló.

Álld helyed bátran, ha szorít a sors, és légy szilárd; viszont, okosan, magad vond össze, hogyha kedvez a szél, tulontúl büszke vitorlád.

Szabó Lőrinc fordítása

Századfordulós istenek és ördögök

Az európai szellemi szintéren a XIX. század nyolcvanas-kilencvenes éveire — a századfordulóra sűrítve — új megváltástanok jelentek meg. Kivételesen nélkülözhetetlen szekuláris ellenségképben fogalmaztak, vallották az általuk értelmezett evolucionista „természeti törvényt” és olyanok voltak, amelyeket le lehetett fordítani tömegpolitikára. Megjegyzendő, hogy nem csak ezek léteztek, de ezek voltak újak, új típusúak, tehát — szempontomból — ezekről érdemes szólni.

GERŐ ANDRÁS [77]
egyetemi tanár

Lényegében három jelentős értelmezési irány jött létre. Ezek logikájukban nagyon hasonlítottak egymáshoz, de tartalmilag jelentősen különböztek. Mindegyik arra kereste a választ, hogy ki a felelős mindazért a rosszért, amit az emberek érzetként tömegesen megélnék: kollektív, világi ellenségképet kívántak felmutatni — szekuláris ördögöt — és saját interpretációjukat tudományosnak láttatták.

Az egyik értelmezési irány az evolucionizmust szociáldarwinista eszmei keretbe helyezte, és a faji problematikát emelte be a társadalmi működés értelmezési mezőjébe. Egészen pontosan mindent faji alapon értelmezett, magyarázott, s a fajok közti hierarchiát emelte természeti-társadalmi törvénné.

A legszélesebb olvasóközönséget ebben a témában leginkább az elnémetesedett, Bécsben élő Houston Stewart Chamberlain munkája: a Die Grundlagen des 19. Jahrhunderts (1–2. kötet, 1899) (A tizenkilencedik század alapjai) vonzotta.

A ló- és kutyatenyésztés, illetve a virág-nemesítés, a gyarmatosítás, a gyarmatbirodalom-építés századának végén Chamberlain számára az emberek faji hierarchiába rendezése, a korcsok és a tiszták kitenyészése járhatóknak tűnő intellektuális útként kínálkozott. Természetesen a faji alapú megközelítés — közvetetten — gyűlöletessé és — adott esetben — elnyomhatóvá tette a felsőbbrendű faj megrontóját, megrontóit. A faji interpretáció nagy „előnye” az volt, hogy közösségnek tételezett csoportok küzdelmeként láttatta a történelmet és az adott jelent. S logikusnak tetsző az, hogy ha ez a küzdelem az „ők”-kel szemben a „mi” javunkra dől el, akkor a bűvösnek tetsző „tudományos” magyarázat egyben bajaink orvoslását is magával hozza. Másfelől a rasszista elképzelés — tömegpolitikai használatban — egy olyan nyelvi kultúrát is megalapoz, létrehoz, ami pusztán a

nyelvi stigmatizáció okán hosszú érvelést tesz megtakaríthatóvá. Ha vannak felsőbb-, illetve alsóbbrendű fajok, akkor — miután behelyeztük magunkat a faji logikába — az alsóbbrendűeket folyamatosan negatívan minősíthetjük, undort keltő metaforákat alkalmazhatunk rájuk, ami persze visszahatásában erősíti a faji hierarchia képzetét. (Például az alsóbbrendű faj tagja „kártevő”, „parazita”). Itt tehát nemcsak egy új típusú, elvontan intellektuális, totális társadalomértelmezésről van szó, hanem egy — ugyancsak új — tömegpolitikai nyelv megteremtési lehetőségéről is.

Ha van felsőbbrendű faj, akkor — támaszkodva az európai kultúra egyik legrégebbi előítéletére, s egyben meg is újítva azt — lehet felsőbbrendű nem is. Ez pedig nem más, mint a férfi. De ha a férfi felsőbbrendű, akkor csakis a nő lehet alsóbbrendű. A világerőtelmezésnek ezen lehetőségét is — intellektuálisan nem igénytelenül — szintén Bécsben dolgozták ki.

A huszonhárom évesen (1903) öngyilkosságot elkövetett Otto Weininger Geschlecht und Charakter (Nem és jellem) című munkájáról (1903) van szó. Nála a dualitás, Isten és Ördög kettőssége a Férfi és Nő dichotómiájában nyilvánul meg. A szellemi, teremtő férfival szemben ott áll az ösztönös, improduktív női jelleg. Ebben az interpretációban a nő nem más, mint a szexualitás megtestesülése, aki a szexuális aktussal elrabolja a férfi alkotóerejét és ezáltal tönkre is teszi őt. A Férfi és a Nő — ha metaforikusan értjük — természetesen faji kategóriára is átváltható, mint ahogy ezt Weininger meg is tette.

A totális világmagyarázó erejű azonosítások keresésének századvégi-századeleji világában magától értetődőnek tűnt, hogy az „osztály” mentén is megkísérélhető a világ radikális politikai újrafogalmazása. Chamberlainnal, Weiningerrel — és a többi, itt nem említett útkeresővel — szinte egy

„Mindegyik arra kereste a választ, hogy ki a felelős mindazért a rosszért, amit az emberek érzetként tömegesen megélnék: kollektív, világi ellenségképet kívántak felmutatni — szekuláris ördögöt — és saját interpretációjukat tudományosnak láttatták.”

Fotó: Rupsak De Chochuri/Reuters/Vándorló

időben (1902) írja meg Vlagyimir Iljics Lenin (1870–1924) „Sto gyélaty?” („Mi a teendő?”) címmel, azt az intellektuális teljesítménynek (is) szánt röpiratot, amely a címével sokkal inkább a XIX. századi radikális Csernyisevszkijt, mintsem Marxot idézi.

A „Mi a teendő?” jellege szerint politikai vitairat. Célja az új típusú proletárpárt, a forradalmárok szervezett alakulata, és itt van az érvelésnek irányt szabó döntő momentum is: Lenin megközelítésében a „munkásosztály” önmagában csak amolyan „potenciális” kategória, politikai erővé csak a tudatosság teszi. Ezt a tudatosságot azonban kívülről kell beleplántálni, mert csak így képes tényleges politikai identitáscsoporttá válni. Az osztály önmagát nem tudja kifejezni, ehhez kell az ideák „bevitelle”, illetve intézményes kerete, a párt, azaz a Párt. A párt így nem más, mint az osztály

tudatos esszenciája. A párt segítségével tudja az egész emberiséget reprezentáló osztály önmagát hatalomra juttatni, és ez a hatalom értelemszerűen a burzsoázia megsemmisítésével jár együtt.

Lenin világmagyarázatában az emberiség megváltója a munkásosztály (mint tudjuk; másoknál a felsőbbrendű faj, illetve a felsőbbrendű nem), a megváltás legnagyobb akadálya pedig a burzsoázia (mint tudjuk; másoknál az alsóbbrendű fajok, illetve a nő).

Lenin munkáját sokan a bolsevizmus egyik eszmei alapvetésének tartják — nem alaptalanul. Az osztály — az ő interpretációja szerint — a legkevésbé sem társadalomtörténeti, hanem sokkal inkább politikai identitáskategória. Ezért a Párt az esszenciája. Az „osztály” politikai csoportként való megnevezése szervesen illeszkedik a XIX. század végének, a XX. század

elejének szellemi mozgásaihoz, az új megváltástanok keresésében: lehatároló, ellenségkereső és -képző, ugyanakkor pedig metaforikus jellegű.

Minden ilyen rövid kitekintés szükségképpen leegyszerűsítő. Európai áttekintésben egy angol, egy osztrák, egy orosz szerepel. Voltak híveik, követőik, nézeteiket itt-ott módosító társaik, vitapartnereik. De azért így együtt mégiscsak jól mutatják azt az időben is besűrűsödő szellemi kiütékesést, amit az európai — félve nevezem így, de jobb híján alkalmazom a kifejezést — modernitás századfordulóra beérő válsága

Igehirdetés a polgári korban

A magyarországi társadalom *multikulturális* jellegét annak elsősorban sokszínű nemzeti-nemzetiségi és vallási-felekezeti entitásai jelentették. Magyarországon – amely az európai keresztény kultúra szerves része volt és maradt – a keresztény felekezetekhez és azok egyházaihoz tartozott a társadalom mintegy kilencvenöt százaléka. Ám figyelmet érdemel a lakosság öt százalékát kitevő izraelita felekezetű népesség is, amely az egyik legjelentősebb európai zsidó kultúrközösséget alkotta.

GERGELY JENŐ [67]
egyetemi tanár

A tízévente tartott népszámlálások adatai tartalmazzák a lakosság nemzetiségi és felekezeti hovatartozását. (1867 óta a törvények értelmében a zsidó állampolgárok esetében a felekezetet – az izraelita vallást – tüntették fel, tehát nem sorolták őket a nemzetiségek közé.) Nézzünk meg három metszetet: a dualizmus idejéből az 1910-es, a két háború között az 1930-as és a II. világháború utáni első, 1949-es népszámlálást. (1949 óta, mivel az alkotmány kimondta az állam és az egyházak szétválasztását, a *szeparációt*, a népszámlálásokon nem kérdeztek rá a felekezeti hovatartozásra. A rendszerváltozás utáni népszámlálás esetében pedig a válaszadás erre a kérdésre csak önkéntes volt.)

A lakosság felekezeti arányainak módosulása részben az impérium-változásokkal együtt járó nemzetiségi arányok gyökeres átalakulásával, részint a természetes szaporulat eltérő jellegével, végül a zsidóság kiirtását jelentő holokauszttal magyarázható. A dualizmus kor és a trianoni Magyarország esetében az elszakadt területeken élő nemzetiségek és azok nemzeti egyházainak – elsősorban az ortodoxia és részben a görög katolicizmus – kis egyházzá válása történt. Az is figyelmet érdemel, hogy az evangélikusok és az izraeliták aránya nagy-

jából azonos volt. Mindez együtt járt a római katolikusok és a reformátusok arányának növekedésével. 1949-ig a folyamat tovább erősödött, a római katolicizmus aránya majd húsz százalékkal növekedett, míg az 1943–44-es körülbelül 800 000 fős izraelita lakosságból a holokauszt és a kivándorlás következtében 1949-re kerek száz ezer fő maradt. Végül megállapítható, hogy a társadalom szegényebb rétegei (például az agrárproletariátus vagy a cigányság) között túlréprezentált katolikusok népességszaporulata nagyobb volt, mint a jobb módú, középosztálybeli vagy birtokos paraszti bázissal rendelkező protestánsoké.

Az egyházak és a felekezetek a polgári korban az államtól nagy mértékben független önkormányzattal, *autonómiával* rendelkeztek. Ezek az autonómiák eredetük és legitimitációjuk szerint kétféleké voltak. A legnagyobb egyház, a katolikus csak Erdélyben rendelkezett önkormányzattal (ez volt az *Erdélyi Római Katolikus Státus*), a királyi Magyarországon nem. A katolikus egyház önkormányzatát helyettesítő jogok és köteleességek magasabb szintű forrása a *pápaság*, illetve a magyar király *főkegyúri joga*, továbbá közületek vagy magánszemélyek *magánkegyurasága*. Egy esetleges katolikus autonómia így csak *derivatív* jellegű

Felekezet	1910	1930	1949 %-ban
Lat. Szeret. Katolikus	52,1	64,9	67,8
Gör. Szeret. Katolikus	9,7	2,3	2,7
Ortodox	14,3	0,5	0,4
Evangélikus	6,4	6,1	5,2
Református	12,6	20,9	21,9
Unitárius	0,3	0,1	0,1
Izraelita	4,5	5,1	1,5
Egyéb (Baptista)	0,1 ¹	0,1	0,1
(Felekezeten kívüli)			0,1 ²

¹ Az adatok a Magyar Királyság (Magyarország Erdéllyel) és Horvát-Szlavonország területére vonatkoznak.

² A népszámláláson ekkor szerepel a felekezeten kívüliek adata, ekkor 12 291 fő. Ugyanekkor a hivatalosan ateista Magyar Dolgozók Pártjának már egy millió tagja volt!

„A mai társadalomban az egyházak már nem rendelkeznek hatalmi pozíciókkal, monopóliumokkal, kellő gazdasági eszközökkel, ám megőrizték a nemzeti identitás formálásában betöltött erkölcsi szerepüket. Így felelnek meg továbbra is eredeti küldetésüknek, az ige hirdetésének.”

önkormányzat lehetett volna. A református, evangélikus és unitárius egyházak, illetve az izraelita felekezet (a neológ, az ortodox és a status quo ante irányzat) önkormányzata az *originarius* autonómiák teljes körű kiépülésével keletkezett. Az *originarius* elmélet szerint az autonómia az egyes közösségeket (jelen esetben a vallásiakat) „eredendően” (*sui iuris*) megilleti, azaz autonómiájukat nem az állam határozza meg, nem tőle származik, s miután nincs olyan felsőbb, egyetemes szervük, mint például a pápaság, nem származik az a vallási felsőbbeségtől sem.

A természetjogi felfogás szerint minden közösségnek joga van arra, hogy sajátos céljait önállóan valósítsa meg, ehhez egyházi törvényeket, jogszabályokat alkosson és a többség bizalmát élvező vezetőket válasszon. Ennek a jognak az állam vonatkozásában a *szubszidiaritás* elve felel meg. Az egyházak, felekezetek önkormányzata gyakorlatilag az egész társadalmat átfogta. A polgári korban elmondható, hogy az ezeken kívül élők száma igencsak csekély volt, érteve alatta az el nem ismert (túrt) felekezeteket, vagy ahogy a közbeszédben emlegették, a szektákat, amelyekhez pár ezer fő tartozott, illetve az 1895-ös vallásszabadságról szóló törvény által lehetővé tett felekezeten kívülieket, akik száma csak néhány száz nyilvántartott személyre terjedt ki. Az egyházi autonómiák tehát a civil társadalom önszerveződésének nagy múltira visszatekintő, meghatározott vallási-világ-nézeti azonosságon alapuló intézményei.

Az egyházak önkormányzatai a szocialista korszakban csak formálisan működtek, kiüresítették őket, s gyakorlatilag szigorú állami ellenőrzést gyakorolt felettük a hatalom. Ennek végrehajtó szerve az 1950-ben felállított *Állami Egyházügyi Hivatal* volt, amelynek politikáját a pártközpont szabta meg, az egyházakkal szembeni

Fotó: Edgar Garrido/Reuters/Vándorkő

adminisztratív eljárásokat pedig az államvédelem (az ÁVH) hajtotta végre. A rendszer-változás után az egyházak arra törekedtek, hogy újjászervezzék önkormányzatukat, új szabályokat, törvényeket alkossanak, és a múltban nem kompromittált vezetőket válasszanak. Ez a törekvésük azonban csak részben bizonyult eredményesnek.

Az emberi társadalomnak létrejöttétől fogva szerves részét képezték a különféle hiedelmek, kultuszok, amelyek azután vallássá fejlődtek. Az egy hitvallású emberek általában saját, látható szervezeti kereteket hoztak létre, amelyek esetenként hierarchikus felépítésűek voltak és maradtak. Közülük a keresztény felekezetek *episzkopális* jellegű és hierarchikus felépítésű szervezetei az egyházak. A vallások

és az egyházak a nem egyenes vonalú szekularizáció dacára is tovább éltek és működtek a velük szemben nemegyszer ellenséges polgári társadalomban. Bár a szocialistának mondott diktatúra évtizedeiben távlati célként megfogalmazták a vallások és egyházaik történelmileg szükséges elhalását, s ezt adminisztratív, politikai és ideológiai eszközökkel igyekeztek minél közelebb hozni, törekvésük nem sikerülhetett. A mai társadalomban az egyházak már nem rendelkeznek hatalmi pozíciókkal, monopóliumokkal, kellő gazdasági eszközökkel, ám megőrizték a nemzeti identitás formálásában betöltött erkölcsi szerepüket. Így felelnek meg továbbra is eredeti küldetésüknek, az ige hirdetésének.

Konzervatív politika a XIX. század végén

Először is le kell szögezni azt, hogy van struktúra-konzervativizmus (bármely előnyös társadalmi helyzetű ember/csoport önkifejezése: maradjon minden változatlan!) s van érték-konzervativizmus, amely a hosszú idők tapasztalatilag is visszaigazolódott (örök) emberi rendjét képviseli, amely sokféle változással bőven összefér.

TÓKÉCZKI LÁSZLÓ [75]
egyetemi docens

„A korabeli magyar történelmet „tisztázni” kellene, megszabadítva a hamis „haladási” kliséktől.”

A kor, amelyről röviden emlékezni szeretnék, egy olyan időszak volt a magyar történelemnek, amelyben a magyarság Mátyás király óta először került közelebb a Nyugat technikai-civilizációs teljesítményeihez. Egy nagyhatalom feleként a gyors kapitalizálódás és városiasodás problémáival, az agrárvilág strukturális és piaci bajaival, a nemzetiségi kérdés súlyosbodásával s az osztrák–magyar viszony nehézségeivel együtt is az akkori politika és társadalom nagyot alkotott. S ebben kimagasló szerepe volt a klasszikus magyar szabadelvűségnek, Kossuth, Eötvös, Andrássy, Deák, a Tiszák s egy egész sor kiváló magyar közéleti-politikai ember működésének.

Ezt a pártot mai kategóriák szerint liberálkonzervatív erőnek minősíthetnénk (német nyelvterületen ezt freikonzervatívnek nevezték). A Szabadelvű Párt konzervatív közjogilag, vagyis legfeljebb az idővel szervesen akarta „fejlesztetni” magyar szempontból a kiegészítést, viszont liberális volt más területeken. (Megjegyzendő: a liberalizmus sehol soha nem jelent demokráciát!) A magyar liberalizmus képviselői alapvetően az időben zajló spontán (szabad) társadalmi és gazdasági folyamatok problémákat megoldó erejében bíztak. De eltérően az angolszász liberalizmustól, mégis működtek egy, a „modernizáció” érdekében beavatkozásra is kész államot!

A beavatkozás általában infrastruktúráis fejlesztést jelentett (vasutak, posta, utak, kórházak, iskolák, telekkönyv, stb.), megtoldva az emberi tőkébe való befektetésekkel (ösztöndíjak, képzés). A magyar államiság akkori, liberálkonzervatív képviselői általában meg voltak győződve arról, hogy sem a jobboldali radikális (jellemzően igen gyakran antiszemita), sem a baloldali radikális (szocialista, utópista polgári) antikapitalizmus nem használ a magyarságnak. Főleg a német példák

nyomán természetesnek vették a „felülről vezetett” technokrata, a politikai hatalom stabilitását és képviselőinek összetételét meg nem kérdőjelező közéletet, politikát. Vagyis a XIX–XX. század fordulóján nem támogatták iróasztal-forradalmárok (politikai) elitcsérés törekvéseit. Ezzel viszont nem váltak konzervatívokká, hiszen képviselőinek nagy része a politikai hatalom birtokában nem gazdagodott, hanem elszegényedett („dzsentrisedés”). Sem az egyetemes magyar nemzeti, sem általában a szociális radikalizmusnak nem volt értelmes programja a gazdasági-művelődési dinamizmussal szemben, amely — többek között — a Trefort-kertet is létrehozta.

A forradalmas-modernista irányzatok képviselői ugyan az akkori társadalom legszegényebbre hivatkoztak hatalmi törekvéseik legitímálására, de a valóságban a valódi konzervatív (= agrárius) ellenfeleik ismerték a magyar világ akkori állapotát. Hiszen a magyarországi „haladók” zöme mechanikus-gondolattalan importőre, utánzója volt csupán bizonyos nyugati eszmei lózungoknak! Egy, a valóságban nem létező, unilineárisan szükségszerű „fejlődési” ideológia képviselőiként az egyébként elmaradottnak („elkanyarodottnak”) minősített társadalmuk — a feltételek meglétének hiánya ellenére! — akkor is „modernizálni” akarták, ha népi támogatásuk nem volt (ez vezet diktatúrához!).

Az elmúlt századforduló magyar nemzeti liberalizmusa ezért lett önvédelmi „konzervatív” erő. S erre kényszerült nemcsak Tisza István (Trefort Ágoston stb.), hanem például a keményen Tisza-ellenes kispolgári demokrata Vázsonyi Vilmos is, akít a hatalomra törő „modernnek” árulónak minősítettek. Utópista figurák és a különféle irányultságú realista politikusok akkori harcában — sajnos — máig ható hamis klisék kerültek alkalmazásra. (Nem a népi-urbánus ellentét a mai magyar politikai harcok gyökere.)

„A gazdasági-művelődési dinamizmus hozta létre többek között a Trefort-kertet is”

Napjainkra többszörösen bukott eszmék (utópiák) minősítő tartalmai mégis virulensek ma is, egy értékelvileg kiüresedett világban. Tudatosan elfeledtetik ezek máig, hogy az egykori „konzervativizmus” szabad teret engedett minden szellemi irányzatnak, s csupán kritikailag harcolt akár a legszélsőségesebb eszmék ellen is. Számukra egyértelműen ellenség volt a világ felforgatása. akár baloldaltól, akár jobboldaltól jött is a „világmegváltás” hamis emberi szándéka. A mai magyar történetírásban érvényes bizonyos kategóriák nem fejezik ki a kor realitásait, ugyanis a kor-szakban ébredő radikális antikapitalista irányzatoknak semmi köze a konzervativizmushoz („neokonzervativizmus”), ezek az irányzatok a baloldali radikalizmusokkal párhuzamosan zömmel materialisták és ateisták s ugyanúgy a diktatúrához s ellenfeleik fizikai likvidálásáig jutnak el (egyikük „faji”, a másik „szociális” alapon).

A korabeli magyar történelmet ezért „tisztázni” kellene, megszabadítva a hamis „haladási” kliséktől. Ugyanis az egykori magyar társadalom — óriási áldozatokkal — mintegy az ezredéves kiállításban testesült meg. Egyszerre volt büszke Budapestre, s egyszerre nem érezte azt egészében magáénak. Viszont a kormánypolitika az első világháborúig minden lépésében megőrizte a nemzeti liberalizmus primátusát, csak annyit konzervált, amennyi a magyar nemzeti érdekek érvényesítésére és a történelmi haza védelme érdekében szükséges volt. S ebben évszázados magyar gyakorlatot ismételt. A megmaradás programja ugyanis sohasem progresszivistá „üzlet”. Egyenlőre itt sokféle lehetőség nyílik, de az érték- és önérték egy másféle szinten van.

A régi liberálkonzervatív világ ezért nem másokhoz akart hasonlítani. Ő önmagát akarta megőrizni. Mindebben — öntudatlanul — olyan energiák mozgósítását is elérték, amelyek nem elsődlegesen politikaiak. Jellemző e tekintetben az, hogy Budapest jelentős részét gyorsan asszimiláló szlovákok építették fel, miközben a magyar-szlovák viszony — a cseh politikai akcióknak is köszönhetően — egyre feszültebb lett. A magyar liberálkonzervativizmus — ellentétben a baloldali és jobboldali radikális antikapitalizmusokkal — építő erő volt, keresztény és nemzeti alapon maradvá kora európai polgári liberalizmusának „követelményeit” is jórészt teljesítve (jogállam).

Windisch-Graetz kísérte a pápához

Erdődy Gábor [75], az ELTE BTK Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszékének egyetemi docense és kandidátusa nemrégiben tért vissza a Vatikánból. Nem kirándulni volt Rómában, 2002 őszétől Magyarország szentszéki nagyköveteként szolgálta hazánkat. Nem karrierdiplomata, mégis (f)elért a diplomáciai karrier csúcsát jelentő posztra. Az egyedülálló megtiszteltetés mellé kapott egy sehol máshol nem érezhető, őszinte szeretettel átítatott légkört, melyben a profi szakmai tudás elegyedik a mediterrán barátságossággal.

BAUDENTISZTL FERENC

Erdődy Gábor óbudai sváb családból származva gyerekkorában szinte több szót hallott németül, mint magyarul, s mivel a gimnáziumban is nagyon jó volt a német nyelv oktatása, törvényszerű volt, hogy az egyetemen ez volt az egyik választott szakja. A másik pedig a történelem. Ennek indokaként megint a budapesti Eötvös József Gimnáziumig kell visszamenni, ott is Csuka József tanár úrig, aki lebilincselően tanított a múltból. Az ELTE BTK-n aztán Szabad György emberi, szakmai és pedagógusi kisugárzása volt az, amely fő kutatási területeként a XIX. századi magyar történelem irányába vitte.

– Büszkén vállalom, hogy Szabad-tanítvány vagyok. Számomra döntő volt a történelemszemlélete, a XIX. századi magyar liberalizmust továbbfejlesztő demokratikus gondolkodása, amely a hiteles személyiségével együtt példaértékűvé tette — emelte ki Erdődy Gábor, több önálló kötet, számtalan tanulmány szerzője. – Az oktatói és kutatói tevékenységek nem csupán kiegészítik, hanem feltételezik egymást. Megfelelő oktatói munkát kutatási eredmények és tapasztalatok, történelmi munkásság nélkül nem is lehet végezni. Nagyon fontos, hogy az előzetes értelmezések miként alakulnak a források feldolgozásával, vagy éppen a szemináriumokon. Az ilyen kölcsönhatás egyszerre kontroll, katalizátor és motiváció is egyben.

Kutatási területén belül kiemelten kezeli az 1848–49-es időszakot, amelyben kiteljesedett a magyar történelem szerinte legcsodálatosabb időszaka, a reformkor. – A magyar nemzet a korabeli Európában egyedülállót produkált, a világesemények élére kerülve. Ez volt az a korszak, amikor a klasszikus polgári demokrácia eszme- és politikatörténeti, társadalmi megalapozása zajlott és megteremtődtek olyan értékek, melyek a jelenkor számára is meghatározóak — gondolok itt a polgári szabadságjogokra, az emberi méltóság tiszteletére, valamint annak jogi garanciáira és működési feltételrendszerére. Nem véletlen, hogy sok szempontból ez a magyar történelem legismertebb korszaka, ám mégis kevesen vannak, akik a tényekre alapozott koncepciókat és a lényegi összefüggéseket ismerik. Ezért is alakulhatott ki 1848–49 hőseiről olyan értelmezés, amely a nagy egyéniségek harcát, mint az egymást kizáró nagy igazságok és tévedések konglomerátumát mutatja be. Holott a reformkor lényege éppen az volt, hogy a nagyon nagy formátumú politikusok pontosan tudták: a vitájuk eszköz arra, hogy a nemzet érdekében megtalálják a legoptimálisabb közös álláspontot. Amikor 1848 tavaszán lehetőség nyílik a polgári alkotmányos átalakulás, a nemzeti önrendelkezés programjának megvalósulására, akkor egy kormányban ott van Széchenyi, Kossuth, Deák, Eötvös, együtt a konzervatívok, a centralisták és a radikálisok. A korszakkal méltatlan az az

Erdődy Gábor hobbija a sport és a zene. Nem csupán nézte és hallgatta, hanem üzte és művelte is. Focizott, majd kosárlabdázott, utóbbit már szinte profi szinten, ám végül az egyetemi tanulmányokat választotta. A labda pattogatását azért nem hagyta abba, ám tényleg hobbi szinten művelte. Akárcsak a teniszt, míg a dereka bírta. A BEAC öregfiúk között most is dobja a kosarakat. Zongorázni tizenkét éven át tanult — az érettségig. A zene iránti szeretete azóta is töretlen. Komolyzenei koncertek rendszeres látogatója, ilyen értelemben is Róma maga volt a paradicsom. Szívesen hallgatta a Beatlest, de a Rolling Stonest is. Nagy kedvence a magyar beatzene hőskora. Az Omega, az Illés és a Metró mellett Koncz Zsuzsa, Bródy János, vagy éppen Tolcsvay László zenéi mind a mai napig a legjobb gyógyszere rosszkedv ellen. Az egyik legnagyobb zenéi élményét a Colosseum mellett élte át. – Sohasem gondoltam volna, hogy egyszer Rómában, vatikáni nagykövetként, a világ talán legismertebb műemlékénél, élőben hallgathatom Paul McCartneyt... – mondja mosolyogva.

adta át a szentatyának, de biztosította arról is, hogy benne a lengyel hazafit is tiszteljük. Az érdekes téma felvetésének javaslata bevált: az ilyenkor szokásos néhány perc helyett több mint félórán keresztül tartott II. János Pállal a négy szemközti beszélgetés.

– Pozitív értelemben volt megemmisítő a vele való találkozás, őt személyesen megélni valami hihetetlenül nagyszerű dolog, életem örökre maradandó élménye. Egyedülállóan barátságos, emberséges és kedves természetű volt, aki a kor legmodernebb kommunikációs eszközeit felhasználva, óriási expanzióval terjesztette ki a katolikus egyház hatását az egész világra. Mindenkint lenyűgözött azzal is, amilyen türelemmel és méltósággal viselte betegségét. Az volt számára a keresztút, melynek stációit — missziót teljesítve — hősiessé végigjárta. Nem túlzás azt állítani: mindennek olyan kisugárzása volt, hogy ott bizony már a transzcendens is megjelent...

Az idei búcsúlátogatás alkalmával már XVI. Benedek pápa részesítette Erdődy Gábor a személyes kihallgatás élmé-

immár másfél évszázados játék, amely aktuálpolitikai érdekek mentén úgy állít egy adott szereplőt a középpontba, hogy közben mindenki mást leértékel.

A beszélgetés során aztán röpké másfél másodperc alatt átugorjuk azt a közel másfél évszázadot, s máris a rendszerváltozás időszakánál tartunk. A kilencvenes évek alapvető változást hoztak az egyetemi docens életében. Szabad Györgynek ebben is szerepe volt.

– A rendszerváltoztatás talán sajátos, de a korabeli folyamatokból egyértelműen következő jelensége volt, hogy a Magyar Demokrata Fórum tagjai lettünk. A párt aztán megalakította a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó csapatát, amelyben a pillanatot törvénytörvényességéből adódóan nem karrierdiplomaták kaptak helyet, hanem olyan írók és történészek, akik kapcsolatban álltak az adott kultúrákkal. Mivel az ELTE-n hivatalos feladatként a német történelmet kutattam és tanítottam, Antall József is ezzel a területtel bízott meg. Aztán nyertünk egy választást, s 1990-ben a miniszterelnök úr felkért németországi diplomáciai misszióra. Két évig első beosztott voltam, majd nagykövet lettem. Munkámban sokat segített hazánk kedvező németországi megítélése és Antall József óriási személyes tekintélye. Muszáj megemlítenem, mennyire elkésérítőnek tartom, hogy manapság a saját értekeim-

„XVI. Benedek pápa mellett Erdő Péter bíboros tud hihetetlen töményen és nagyon sok áttétellel gondolkozni és fogalmazni. Ők ketten olyan intellektuális színvonalat képviselnek, hogy a velük folytatott beszélgetés alkalmával egy másodpercre sem hagyhat ki a beszélgetőtárs figyelme...”

ket mennyire nem tudjuk megbecsülni, s hogy magyar emberek, akik számomra nem politikusok, külföldön is azzal foglalkoznak, hogy a hazai riválist hogyan tudják lejáratni...

Stratégiailag kulcsfontosságú volt a német kapcsolat, hiszen hazánk legfontosabb gazdasági, társadalmi és kulturális partneréről volt szó. Ezért aztán szép, de igazán nagy kihívás volt a négy éven át tartó nagykövetségi megbízatás. Hát még a vatikáni...

– A mindenkor szocialista kormányok nagyvonalú, európeér gondolkodásának bizonyítéka, hogy 1994-ben Horn Gyula, majd 2002-ben Medgyessy Péter is demokrata fórumot kért fel a vatikáni nagykövetségi posztra. Előbbi Bratinka Józsefet, utóbbi engem. Megtisztelő volt ez a pártpolitikai érdekeken való felül-emelkedés, amely nálunk nem jellemző. Úgy vélem, ez egyértelműen a Vatikán varázsa. Fontos tényező volt, hogy a parlamenti meghallgatásomkor százszázalékos támogatottságot kaptam. Ez a Szentszék szemében egyértelműen erősíti az ország tekintélyét, s nagyban alakítja a nagykövet mozgásterét.

Erdődy Gábor a megbízólevelét II. János Pál pápának adta át. Történelmi poén: a protokoll szerinti vatikáni arisztokrata kíséret — minden bizonnyal nem véletlenül — Hugo von Windisch-Graetz személyében kapott. A vele folytatott beszélgetés alapján nem csupán megbízólevelét, valamint a magyar állam- és kormányfő üzenetét

nyében. Korábban többször is találkoztak, ám természetesen ezen beszélgetések jelentős részét még Ratzinger bíborossal folytatta. A katolikus egyház jelenlegi vezetője lényegesen visszafogottabb, mint elődje, ám nyíltan felvállalja II. János Pál örökségét, ami nem egyszerű feladat. A Vatikán világhatalmi pozíciója nem gyengül, külpolitikai prioritásai sem változtak, csak éppen a folyamatok kevésbé magával ragadó megnyilvánulásokon keresztül, s nem annyira a nyilvánosság előtt zajlanak.

– XVI. Benedek pápa mellett Erdő Péter bíboros tud hihetetlen töményen és nagyon sok áttétellel gondolkozni és fogalmazni. Ők ketten olyan intellektuális színvonalat képviselnek, hogy a velük folytatott beszélgetés alkalmával egy másodpercre sem hagyhat ki a beszélgetőtárs figyelme – jegyzi meg Erdődy Gábor, majd kettejük között egy másik, különösen érdekes párhuzamot is von. – II. János Pál elhunytja után többen is feltették nekem azt a kérdést, hogy elképzelhetőnek tartok-e magyar pápát. Nos, most is azt mondom, hogy ez bizony benne van a levegőben, hiszen Erdő Péter véleményem szerint a világ legbefolyásosabb öt bíborosának egyike...

Energia a politika

A Trefort-kert szerkesztősége a választások előtt három kérdést intézett három eddigi európai parlamenti képviselőkhöz, Gyürk András, Kósáné Kovács Magdához és Szent-Iványi Istvánhoz, akik a Bölcsészkaron szereztek diplomájukat. Miben látja az európai parlamenti képviselőség jelentőségét Magyarország szempontjából? Saját képviselői gyakorlatából mely területeket tart legérdekesebbnek, s melyeket legeredményesebbnek, legsikeresebbnek? Mit hasznosított a Bölcsészkaron eltöltött évekből, az itt szerzett diplomából?

GYÜRK ANDRÁS [2000]
képvisező (FIDESZ)

Az Európai Parlamentben történő szerepvállalás rendkívüli esély arra, hogy kezünkbe vegyük sorsunk irányítását és megjelenítsük a magyar nemzeti érdekeket. A képviselők ugyanakkor csak akkor érhetnek el sikereket, ha kezdeményezéseiket aktív és következetes kormányzati külpolitika is segíti. Ezzel kapcsolatban van némi hiányérzetünk. A brüsszeli Fidesz-delegáció úgy érzem, sikeresen emelt napirendre kulcsfontosságú ügyeket. Van szerepünk abban, hogy a nemzeti kisebbségek, így a határon túli magyarság kérdése ma már nem tabutéma az Európai Unióban. Örömteli fejlemény, hogy Gál Kinga képviselőtársam erőfeszítéseinek is köszönhetően

megkezdhette munkáját az Alapvető Emberi Jogok Ügynöksége.

Kiemelném a kettős mérce elleni küzdelmünket. Számos alkalommal szót emeltünk a magyar munkavállalókat érintő korlátozások, a mezőgazdasági támogatások terén meglévő különbségek, avagy a határátlépést nehezítő rendelkezések ellen. Ezen megnyilatkozásainkból is tükröződik: nem lehetnek első- és másodrangú uniós tagállamok. Szeretném kiemelni munkánk egy felemelő momentumát. Nem lehet eléggé hangsúlyozni annak jelentőségét, hogy az Európai Parlamentben egy frakcióban ülhetünk határon túli képviselőtársainkkal. Az ő sikeres szerepvállalásuk nemcsak a

magyarok mozgásterét erősíti, hanem hozzájárulhat a szomszédos országokkal fenntartott kapcsolatok erősítéséhez is.

Az elmúlt öt évben az ipari szakbizottság tagjaként elsősorban energiapolitikai kérdésekkel foglalkoztam. Egy olyan ügyről van szó, amely jelentősen meghatározza az egyes országok biztonságáról alkotott felfogását és behatárolja a gazdasági lehetőségeket. A növekvő igények és a véges források miatt nem véletlen, hogy az energia a világpolitikai napirend meghatározó kérdésévé lépett elő. Sajnos Magyarországot — részint természeti adottságokból kifolyólag — a nagyfokú kiszolgáltatottság jellemzi. Arányaiban csak Hollandia fogyaszt nálunk több gázt, s igényeink négyötödét egyetlen forrásból, Oroszországból fedezzük. Ennek ellenére ezek az ügyek csak akkor érik el a hazai közvélemény ingerküszöbét, ha súlyosra fordul a helyzet, azaz elzárták a gázcsapot.

Két alapvető célt szeretnénk elérni, melyek meghatározták az elmúlt öt évben végzett munkámat. Egyfelől elengedhetetlennek tartom, hogy a mainál intenzívebb párbeszéd bontakozzék ki Magyarországon az energiapolitikai kérdésekről.

Csak elmélyült szakmai diskurzus és kellő nyilvánosság teremtheti meg annak lehetőségét, hogy enyhítsünk aggasztó függőségünkön. Ennek érdekében számos vitanapot és programalkotó konferenciát szerveztünk döntéshozók és neves szakértők részvételével. Nem titkolt szándékunk, hogy egy jövőbeni kormányváltás esetén megalkossuk a hosszú távú cselekvés alapjául szolgáló új energiapolitikai stratégiát. Olyan koncepcióra van szükség, amely alapján nemcsak csökkenthetünk függőségünkön, hanem mérsékelhetjük a környezetre nehezedő terheket is.

Másodsorban, a magyar néppárti delegációnak fontos törekvése, hogy elősegítse a közös uniós energiapolitika létrejöttét. Ennek csirái már ma is látszanak. A nemrégiben elfogadott éghajlatvédelmi csomag, vagy az energiapiacra vonatkozó versenyjogi szabályok megteremthetik az alapot a közös fellépésre. Uniós energiapolitika azonban nem létezhet szolidaritás nélkül. A különalkukra nagyon is hajlamos régi tagországoknak tudtára kell adnunk: amennyiben a szolidaritás háttérbe szorítása miatt a volt szocialista országok végérvényesen kiszolgáltatottá

válnak, úgy az egész Európai Unió politikai stabilitása is veszélybe kerül.

A közös energiapolitikának nagy lendületet adhatna a Déli Gázfolyosó megépülése. Ez nemcsak hazánk függőségét mérsékelné, hanem Európa ellátásbiztonságát is erősítené. Mindemmel fontosnak tartjuk a cseppfolyós gázban rejlő lehetőségek feltérképezését és az energiahatékonyság fejlesztését. Ez utóbbi témával kapcsolatban engem biztat meg egy parlamenti jelentés elkészítésével. Az előterjesztést nagy örömmel elsöprő többséggel szavazták meg a képviselők. A jelentésben amellet kardoskodtam, hogy az Európai Unió fogadjon el 2020-ig érvényes energiahatékonysági célkitűzéseket.

Talán furcsán hangzik, de az energiapolitikai viták során is nagy hasznát veszem a bölcsészdiplomának. A műszaki fogalmak elsajátítása mellett ugyanis ezen a téren legalább olyan nagy szükség van megfelelő történelmi jártasságra és a társadalmi viszonyok kellő ismeretére. A Bölcsészkaron eltöltött évek érzékenyebbé tehetik az embert az összefüggések vizsgálatára, ennek mind a mai napig sok előnyét érzem.

A konszenzuskeresés terepén

KÓSÁNÉ KOVÁCS MAGDA [64]
képvisező (MSZP)

1990 elején hangzott el először a nyilvánosság előtt a jövőbeni kormányhoz szóló felhívás: elő kell készíteni a NATO-hoz való csatlakozást és meg kell célozni a tagságot az Európa Tanácsban. Ekkorra már befejeztük a háromoldalú tárgyalásokat — sorsom nagy adománya, hogy részese lehettem —, és készültünk a válaszokra. Tizenkét év nemzeti parlamenti munka után kerültem közel az európai politikához, előbb az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének tagjaként, 2004-ben pedig az első magyar delegációval vehettem részt a bővítési ünnepségen Strasbourgban.

Az európai képviselőség több mint egy évtized magyar parlamenti tapasztalat után nyugodtabbnak, lassabbnak tűnt, és eleinte úgy éreztem, a jogalkotási lépéseink is túlságosan távol vannak

az európai polgároktól. Azt pedig gyorsan megtanultam, hogy az „európai polgárok” is sokféleképpen gondolkodnak a közösségükről, az európai polgári tudat, identitás a szavakban megvan ugyan, de ha belső erők feszítik, hamar megjelennek a repedések, és a határok nélküli Európában újra árkok mélyülnek és falak emelkednek.

A 2004-es időszakkal az unió történetének legnagyobb bővítése vált valóra. Rövidesen személyesen is megtapasztaltam, hogy a bővítés következményeivel a Tizenötök állampolgárai ugyanúgy nem voltak tisztában, mint ahogy az újaknak is szembesíteniük kellett az álmokat a valósággal. Részt vettem az Alkotmányos Szerződés tervezetének franciaországi vitáján, amely előbb a szocialista párt belső szavazásán, majd az országos népszavazáson mérte meg az állampolgárok türeklépességét a huszonöt tagú Európa új kényszerrel kapcsolatban. Döbbenet volt a számomra, hogy a párizsi munkás és a normandia tejtermelő hogyan féltette a saját jövőjét tőlünk, akiknek éveken át termelését növelve is el tudta adni a

munkája eredményét. Amikor azonban az új piac belül került az unió határain, változott a helyzet. A bővítésből visszalépni nem lehetett, ezért arra mondtak nemet, amiről megkérdezték őket. Így utasították el Európa alkotmányát, a közös alaptörvényt, amely a jogbiztonságot és a működés demokratikus vonásait erősítette volna. Öt év után, európai parlamenti munkámat befejezve, a kérdés még mindig nyitott: készen van-e a most már huszonhét tagú unió arra, hogy hosszú távon tényként kezelje a Normandiától a Fekete-tengerig tartó egységes Európa létét.

Az Európai Parlament számomra a különböző konfliktusok feloldásának, a konszenzuseresésnek a terepe lett. A tanács döntési mechanizmusa, a döntés-előkészítés során nem látható politikai szövetségek vagy szembefordulások gyakran hoztak meglepetést, vagy állítottak le rendkívül fontos ügyeket. Az élő lelkiismeret szerepe a parlamentre hárult, ahol az érvényes döntéshez többséget, olykor minősített többséget kellett megszerezni, de egyetlen ország soha nem állíthatta le a folyamatot. Az együttdöntésben a három forduló kényszere a többségi döntés újragondolására is késztetett, és a még és már elfogadható határán egyensúlyozva, néha fájdalmas kompromisszumokkal mégis ki tudtuk erőszakolni a továbblépést. Ha mégsem, akkor

vigasz, hogy az Európai Parlament az egyetlen, az állampolgárok által közvetlenül választott intézmény, ezért felelőssége nem fejeződik be a ciklus végén, hanem a mandátumokban, a nemzeti választások felhatalmazásában tovább él.

Számomra a parlamenti munka pozitív kihívása az volt, hogy egy álláspont győzelméhez nem elegendő a mandátumok számbeli fölénye. A tárgyalás, a konszenzuseresés szakszerűségét elsajátítani tizennégy év hazai parlamenti munka után kemény iskola volt. Rá kellett jönnöm, hogy kérlelhetetlenek csak szakmai kérdésekben célszerű lenni, egyébként a nyitottság az egyetlen módja a sikernek. Így tudtuk az új tagországok szempontjait érvényesíteni a foglalkoztatási iránymutatásokban, a szolgáltatási irányelvben, és a hat elnökségen át tartó küzdelmünk végül így teremtette meg az Alapjogi Ügynökséget, amely remélhetőleg a kelet-közép-európai térség szellemi-ideológiai arcának a torzulásait is segít elsimítani. Az utolsó nagy munkám a *Romák szociális helyzetéről és munkaerő-piaci beilleszkedésük esélyeiről* szóló önálló jelentés volt. A legnehezebb valamennyi munkám közül, amelyik — büszkeségemre — széles körben keltette fel képviselőtársaim érdeklődését és aktivitását a végső szöveg kialakításában. Volt bennem némi aggodalom, hogy a kemény

elemzést és benne az európai intézményeknek és tagállamoknak egyaránt súlyos feladatokat megjelölő határozatot otthon vajon hogyan fogják fogadni. Az igazi csalódás akkor ért, amikor kiderült, hogy néhány szakpolitikus kivételével nem fogadták sehogy. De nem ebből tudtam meg, hogy nem csupán a költő, olykor a politikus is hasztalan vonít.

És máris ott tartok, hogy milyen a politikus, ha bölcsész. Remélem, nem kékharisnya, és ha halványabban is, de szeretném hinni, hogy a filozófia elkíséri az embert akkor is, ha már távol van a filológiától. Tanárait az ELTE-n megtanítottak fegyelmezetten fogalmazni szóban és írásban egyaránt. Megtanultam, hogy a világ szellemi története legalább olyan sokat árul el múltról és jelenről, és legalább annyira jelöl utat a jövőhöz, mint a számokkal és a reáliák törvényeivel operáló világ. A politikus, ha filosz, néha kétségbe ejti a fordítókat, hiszen idézeteket és idézetmutációkat ránt elő a múltjából, és mégis, ha megértik, ezeket a gondolatföredékeket többen jegyzik meg, mint a száraz érveket. Egy kiváló kollégám soha nem fogja elfelejteni, hogy a magyarok szerint szabadnak lenni annyit tesz, mint nem félni. A parafrázist talán Bibó István is megbocsátaná nekem, hiszen ott és akkor ezt kellett mondanom.

Szabad az út az EU-ban

SZENT-IVÁNYI ISTVÁN [84]
képviselő (SZDSZ)

Az európai parlamenti képviselő élete folyamatos ingázás. Általában hétfő reggel, esetleg már hajnalban, repülőre ül Brüsszel, illetve Strasbourg felé, és csütörtök délután vagy este érkezik vissza Magyarországra. Hétről hétre ismétlődik ez a körút, amit gyakorisága és az utazó képviselők száma miatt nyugodtan nevezhetünk Budapest–Brüsszel légi hídnak. A Budapest–Brüsszel légi hidat átviit értelemben jól leírja az európai parlamenti képviselő lényegét, jelentőségét és a képviselő kétirányú felelősségét.

Amikor egy európai parlamenti képviselő Magyarországról Brüsszelbe vagy Strasbourgba utazik, akkor otthonról visz valamit az Európai Unióba: sajátos magyar érdekeket, értékeket és szempontokat igyekszik megjeleníteni. Abban természetesen lehet nézeteltérés a politikusok között, hogy adott esetben létezik-e egyértelmű nemzeti érdek, és ha igen, mi az, de azt senki nem

vitatja, hogy az Európai Parlamentben mindannyian választóinkat képviseljük legjobb meggyőződésünk és tudásunk szerint. Brüsszélből vagy Strasbourgból hazafelé tartva már más található egy európai parlamenti képviselő poggyászában: európai vagy globális jelentőségű problémákról igyekszik párbeszédet folytatni a magyar választókkal, és jó példákat felmutatni a konszenzuseresés és kompromisszum-készség politikai kultúrájából.

Budapest–Brüsszel viszonylatban első öt évünk az Európai Parlamentben kifejezetten sikeresnek mondható. A 2007–2013-as költségvetési kereterről, az EU bővítési- és szomszédságpolitikáján keresztül, a regionális és kohéziós politikáig mindenütt aktívan és konstruktívan vettünk részt a jogalkotási folyamatban. A magyar EP-képviselők leküzdvé egyik oldalról a bizalmatlanságot, másik oldalról pedig a kisebbségi komplexust, egyenrangú félként kapcsolódtak be az EU munkájába, és mindent megtettek azért, hogy csatlakozásunk Európa és Magyarország számára kölcsönösen gyümölcsöző legyen.

Fordított irányban tevékenységünk sajnos nem volt ennyire egyértelműen eredményes. A magyar politikai és társadalmi vitákból fájoan hiányoznak az európai jelentőségű ügyek és szempontok. Politikai kultúránkra egyelőre elhanyagolható hatást gyakorolnak az európai integráció során kialakult konfliktuskezelési módszerek, a partnerség elve, annak tudata, hogy együttélésre és együttműködésre vagyunk

ítélve. Én úgy vélem, az európai parlamenti képviselők feladata az is, hogy Európa követi legyenek hazánkban. Vannak, akik erről hozzá hasonlóan vélekednek, másokat szemmel láthatóan nem zavarja a szerepek és személyiségek kettőssége: igazi européerként viselkednek Brüsszelben, míg Magyarországon hasonló lelkesedéssel vetik bele magukat a provinciális bozótharcokba.

Külpolitikusként Magyarországról is alkalmam volt megismerkedni a világ számos érdekes válsággócával, azonban az Európai Parlament e tekintetben teljesen új távlatokat nyitott meg előttem. A Koreai félszigettel fenntartott kapcsolatokért felelős delegáció alelnökéként napi szinten követhetem a fejleményeket Észak- és Dél-Koreában, és — szerény eszközökkel — magam is alakítója lehetek azoknak. Szintén európai parlamenti munkámnak köszönhető, hogy mélyebben megismerkedtem az oroszországi finnugor kisebbségek vagy a Kinában élő ujgurok sajátos és súlyos problémáival, és engem ért a megtiszteltetés, hogy — a 2004-ben csatlakozott tagállamok képviselői közül elsőként — vezethettem az Európai Unió egyik választási megfigyelő misszióját. Tevékenységemnek alighanem ezek leginkább érdekes és egzotikus momentumai.

Az elmúlt öt év azonban nemcsak érdekességekben, hanem személyes sikerekben is bővelkedett. Az Európai Parlament jelentéstevejéknél részt vettem a tagjelölt és potenciális tagjelölt államok támogatását célzó Előcsatlakozási Eszköz létrehozásában. Jelentős szerepet játszottam abban,

hogy a keleti és déli szomszédságpolitikára fordított közösségi források közötti feltűnő aránytalanság mérséklődött. Az európai liberálisok hathatós támogatásával sikeresen léptem fel a közép-európai munkavállalókat sújtó átmeneti korlátozások mielőbbi feloldása érdekében.

Két szempontból is életem meghatározó élménye volt, hogy az ELTE Bölcsészettudományi Karán tanulhattam szociológiai néprajz szakos hallgatóként. Szociológiai tanulmányaim révén tudatosra vált bennem a társadalmi folyamatok megfigyelése, és mai napig erős igény él bennem arra, hogy azokat elfogulatlan és igényes elemzésnek vessem alá. A néprajz a különböző kultúrák és a sokféleség tiszteletére, értékeinek megbecsülésére tanított. Az ELTE azonban nemcsak tanulmányaim, hanem politikai tevékenységem kezdetének színhelye is. Az 1981-es BEFÖT-nek, a Budapesti Egyetemisták és Főiskolák Társulásának előkészületként néhány társammal együtt megalkottuk a Hallgatói Képviselői Rendszer alapszabályát, amit a KISZ ellenében akartunk érvényesíteni — akkor még nem sok sikerrel. 1983 végén a Mozgó Világ betiltásával kapcsolatban akcióit szerveztünk az egyetemen. Akkor rögtön felfüggesztették egyetemi státusomat, fegyelmi eljárás indult ellenem, és a diákok szolidaritása mentett meg: ülsztrájkjal fenyegették meg a dékánt, ha eltávolítanak. Érdekes lecke volt ez számomra hatalomról, szabadságról és szolidaritásról.

Merre tovább, Európa?

A Trefort-kert szerkesztősége a választások előtt három kérdést intézett három, a Bölcsészkaron végzett politológushoz az európai parlamenti választásokról. Miben látja az európai parlamenti képviselőség jelentőségét Magyarország szempontjából? Milyen szerepet játszanak e választások a jelenlegi magyar politikai helyzetben? Mennyiben alakította az Ön véleményét a bölcsészkar tapasztalat, az itt szerzett diploma?

HORKAY HÖRCHER FERENC [87]

Magyarországon a választópolgárok jelentős része — pártállástól függetlenül — meglehetősen szkeptikus az európai választás tényleges hatásával kapcsolatban, és ezért távol marad az urnáktól. E megfontolás egy szempontból érthető, ám legalább három szinten hozhatók fel érvek amellel, hogy miért fontos a választás. Az alábbiakban először a jogos ellenérvet, majd a három, részvétel mellett szóló érvet tekintem át.

Az Európai Uniót a múlt homályába vesző kezdetektől megalakulása egész esetleges folyamatában végigkísérte az a vád, hogy messze eltávolodik a választópolgároktól, ahogy a szakzsargon mondja: „demokratikus deficitben” szenved. Valljuk be, mind a mai napig megáll a vád. Túlcentralizált, bürokratizált, törvénykezésében és döntéshozatali mechanizmusaiiban is átláthatatlan hatalmi központ Brüsszel (és Strasbourg és Luxemburg és Frankfurt). A nyelv, amit használ,

maga is érthetetlen a józan ész használó állampolgárok zöme számára. És ezen a helyzeten mit sem változtatott a bizony csúfos kudarcba fulladt alkotmányozási folyamat sem, pedig elvileg megerősítette a közvetlenül választott képviselőkből álló parlament hatalmi jogosítványait. Amit adott, túl későn adta, és már túl keveset.

Ám ez az ellenérv a visszajára is fordítható. Hiszen, ha demokratikus deficitben szenved az európai központi hatalom, akkor ezt a véleményünket mikor és hogyan fejezhetnénk ki jobban, mint épp az európai képviselők megválasztásakor. Vagyis a választásokon való részvétel mellett első érv — mely az Európai Unió szintjén fogalmazható meg — arra vonatkozik, hogy az európai fejlődés láthatóan válságba jutott, s legjobb, ha a kivezető utat mégiscsak a szavazópolgárok felhatalmazásával választott képviselők határozhatják meg. Innét nézve a tét tehát

tömören összefoglalva ennyi: merre tovább, Európa? További centralizáció szükséges, a status quo fenntartása vagy a monolitikus hatalmi tömbök (ha tetszik, pillérek) lebontása? Erről szavazunk tehát.

Másfelől azt is tudjuk, hogy az Európai Unió eredetileg és alapvetően mégiscsak egy gazdasági érdekszövetség, egy olyan összefogás, amelynek célja, hogy tagországai képesek legyenek felvenni a versenyt a globalizálódó világpiacon. Ezzel párhuzamosan az is könnyen belátható, hogy a nagyhatalmi versenyfutásban is csak egy egységesülő Európának lehet bármifajta esélye. Márpedig a gazdasági és nagyhatalmi verseny soha nem volt

olyan éles, mint épp egy világgazdasági válság kellős közepén. Vagyis az európai választás második és sürgető tétje így hangzik: tud-e Európa adekvát választ adni a világválság kihívására vagy végképp leszakad a nemzetközi versenyben? Erről is szavazunk tehát.

Harmadszor pedig az európai választásnak nálunk (egyébként máshol is) hagyományosan erős belpolitikai tétje is van. Egy olyan helyzetben, amelyben a köztársasági elnök által is deklarált erkölcsi válságot máig fennmaradt kormányzati legitimációs válság is kísér (hisz Bajnai Gordon kormányának minden egyes bizottsági és plenáris ülésen meg

kell küzdenie a szavazattöbbségért), ez a tét különösen megnövekedik. Ha az előző EP-választáson elszenvedett kormánypárti vereség az akkori miniszterelnök, Medgyessy Péter bukásához vezetett, bizony, ma sem elképzelhetetlen egy ilyen következmény, ha a közvélemény-kutatók által előre jelzett baloldali vereség mértéke meghaladja az ingerküszöböt. Vagyis — természetesen csakis közvetve, tehát nem közjogi, hanem politikai értelemben — a kormány(fő) jövőjéről is szavazunk.

Egy érv a szavazás ellen, három mellett. Ki-ki eldöntheti, szerinte mi a helyes cselekvés e tét ismeretében.

A képviselőség jelentősége

STUMPF ISTVÁN [85]

Sokan bírálják az európai intézményrendszert bürokratikusága, vízfej jellege miatt és a „demokratikus deficit” okán sokan távol is maradnak az EP-választásoktól. Mindezek ellenére Magyarország, mint újonnan csatlakozott ország számára esélyt kínál az EU-s képviselet arra, hogy még inkább bekapcsolódjunk a fejlett Európa gazdasági, politikai, kulturális vérkeringésébe. Fejlesztési forrásokhoz jussunk és sikeresebben válaszoljunk meg a globális pénzügyi és környezeti kihívásokat. A csatlakozásunk óta sok szál nem lett elvarrva, átköltöztettük gazdasági és politikai szuverenitásunk jelentős részét Brüsszelbe, illetve Strasbourgba, de nem építettük ki a megszületett döntések hatékony hazai ellenőrzésének rendszerét.

A mostani választás azon túl, hogy 2011-ben Magyarország viszi az EU-elnökséget fontos azért is, hogy milyen intellektuális súlyt képviselünk az EU-ban. A Fidesz-KDNP szövetség várhatóan nagy fölénnyel nyeri az EU választást, amely növelheti súlyát a legnagyobb frakcióval rendelkező Európai Néppárton belül. Az EP-választásnak a szokásosnál lényegesen nagyobb belpolitikai tétje van. A súlyos pécsi vereség után a szocialisták nem tudni, hogy miként lesznek képesek feldolgozni egy másik nagy vereséget. Könnyen lehet, hogy az EP-választás egy rendkívüli parlamenti választás előszobájává válik.

Az EP-választások ezáltal idehaza sokkal nagyobb belpolitikai jelentőséggel bírnak, mint más országokban. A válságkezelő kormány megszorító intézkedései súlyos társadalmi feszültségekkel járnak.

Mindez egyfajta „tiltakozó” szavazásban ölthet testet. Az ország olyan helyzetbe került, hogy csak egy erős „leadership” kapacitással és nagy társadalmi támogatással rendelkező erő lesz képes kivezetni az országot a válságból, és féken tartani az egyre inkább elszabaduló indulatokat. Magyarország egy új politikai fejezetet fog nyitni az elkövetkező évben, bárhogyan is alakulnak a választások.

A Bölcsészkaron szerzett szociológusdiploma jelentős mértékben formálta gondolkodásomat. Max Weber, Bibó István,

Somló Bódog gondolatai, a magyar társadalom intellektuális tagozódásáról szerzett ismeretek, az empirikus kutatásokban való részvétel a szakkollégiumi igazgatói munkámat is megkönynyítette. Igazi szellemi pezsgés volt a nyolcvanas évek közepén, jó volt diáknak, fiatal oktatóknak és kollégiumi igazgatóknak lenni. Köszönöm tanáraimnak a szellemi útravalót, amit tőlük kaptam, különösen jó szívvel emlékezem Nagy Endre tanár úrra.

Egy tét nélküli választás

TÖRÖK GÁBOR [97]

Az európai parlamenti választások legfontosabb jellemzői széles körben ismert, ám kevésbé széles körben megértett jelenségek. A három legfontosabb ismertetője e másodlagos szavazásnak az alacsonyabb részvétel, az ellenzéki pártok sikere, valamint a radikális pártok előretörése. E jellegzetességek többé-kevésbé általánosan érvényesek, ám egyáltalán nem azért, mert létezne valamiféle „vastörvény”, amely mindenhol az ellenzék erősödését és az alacsony részvételt jelentené. Az sem igaz, hogy ne lenne kivétel e tendenciák alól: a lengyel kormánypárt például idén valószínűleg lényegesen jobban szerepel majd, mint ellenzéke, a szélsőségesek pedig összeurópai szinten feltehetően nem fognak szignifikáns mértékben erősödni.

Az ellenzék általában azért szerepel jobban, mert a választásokat legtöbbször kormányzati ciklusok közben tartják — amikor az ellenzék általában jobban áll. Az alacsony részvétel a tét nélküliséggel, a szélsőségesek erősödése pedig az alacsony részvétellel függ össze. Nem azért nem mennek el az emberek szavazni, mert nem érdeklik őket az európai ügyek, hanem, mert nem világos számukra, miért is kellene voksolniuk.

Az EP-választás jellegét tekintve az egyik legkülönlegesebb szavazás. E sajátosság számos elem tekintetében felfedezhető, ám a választók szempontjából a különlegesség a tét nélküliségben fejeződik ki leginkább. Minden más választásnak van valamilyen inherens tétje a választók számára. Az országgyűlési választáson eldől, ki lesz a miniszterelnök és ki kormányoz. Az önkormányzati választásokon a tét olykor áttételesebb, de érzékelhető: az emberek helyi vezetőiket választják meg. A népszavazásoknak pedig konkrét szakpolitikai tétjük van.

Ilyen kockázata az EP-választásnak nincs. A magyar európai parlamenti képviselők semmilyen viszonyban nincsenek a magyar polgárokkal: nem hoznak közvetlenül olyan döntéseket, amelyek érintenék őket, s nem látnak el olyan szimbolikus feladatokat sem, amelyekhez kapcsolódhatnának. Az a kapcsolat,

amely a magyar polgár szavazata és az uniós politika között van, áttekinthetetlenül áttételes, hiszen a megválasztott képviselők egy olyan parlamentnek lesznek önmagukban kevésbé szignifikáns tagjai, amely maga is csak erősen korlátozott befolyással rendelkezik egy olyan jogalkotási folyamatra, amelynek eredménye alig ismert a választók előtt.

Az EP-választások tét nélküli jellegének két következménye is van az ideai, magyar választásokra. Az első, hogy a választás tétje attól is függ, a pártok milyen rizikót kapcsolnak a választáshoz. A másik ideai következmény az lehet, hogy a polgárok „megtanulják”, hogy a választásnak nincs konkrét következménye — s ezért ennek megfelelően is szavaznak. A demokratikus intézmények megerősödésének minden országban fontos eleme a választók politikai szocializációja: az a folyamat, ahogyan a polgárok „megtanulják”, milyen politikai esemény, vagy intézmény mire való. A magyar választók megtanulták a magyar választási rendszer működését — és ezért nem jutalmazták a küszöb körüli pártokat. Megtanulták azt is, hogy a népszavazásnak nincs „kormánybukató” hatása, de azt is, hogy politikai következménye lehet.

A 2009-es EP-választás Magyarországon megítélésem szerint sokkal jobban hasonlít majd az EP-választásokra általában; a tanulási folyamat legfontosabb következménye az lesz, hogy az embereket kevésbé érdekli majd ez a voksolás. Ilyen értelemben a magyarországi EP-választás „európaibb” lesz, mint a 2004-es volt. 2004-ben a választók nem tudták, mi a tétje a választásnak, s éppen ezért hajlamosak voltak azt egy egyszerű belpolitikai választásnak tekinteni. A 2004-es EP-választás olyan volt, mint egy alacsony részvétel mellett rendezett parlamenti választás, amelytől az emberek következményeket vártak. Komoly kampányok előzték meg a választást, a pártok „készültek” az eredményekre, és belpolitikai következményeket tétéleztek — majd vontak le — a választási eredményekből.

Az 1979 óta tartott EP-választások kapcsán közismert, hogy azok nem európai tematikáról szóltak — ám általában nem is egyszerűen belpolitikai megmértetések. Az EP-választások a legtöbb országban másodlagos voksolások: a belpolitikai erőkről mondanak véleményt a szavazók, de nem úgy teszik ezt, mint tennék egy országos választáson, mert tudják, hogy annak az eredménye is más lesz, mint egy „sima” választáson. E felismerés második eleme hiányzott a magyar voksolásból 2004-ben. A „tisztán” belpolitikai EP-választás ilyen értelemben „komolyabb” választás, mint a „rendes”, másodlagos belpolitikai EP-szavazás.

A magyar EP-választás azért is lesz másodlagos szavazás, mert idén a belpolitikai szereplők sem igyekeztek konkrét tétet kapcsolni a voksoláshoz. A Fidesz pontosan tudja, hogy nem tud még egyszer kizárólag arról beszélni, hogy megfelelő választási eredmény esetén megbukik a kormány, a szocialisták pedig tudják, hogy mérsékelniük kell a választás relevanciáját a várható bukásra tekintettel. Így hiába próbálják a kisebb pártok komolyabb téttekkel „megtölteni” a megmértetést, a nagy pártok kevésbé foglalkoznak vele. A Bajnai-kormány megalakulása, a kormány „friss” jellege is abba az irányba hat, hogy a voksolás ne lehessen egy, a kormányról szóló referendum — hiszen ehhez túl kevés idő telt el. Összefoglalva: a 2009-es EP-választás „európaibb” lesz jellegében, mint amilyen a 2004-es volt — ami azt jelenti, hogy nem fontosabb, hanem kevésbé fontos szavazás lesz, amely nem komolyabb, hanem kevésbé komoly következményekkel járhat.

G13 Art Gallery
Gozsdu Udvar
2009. május 22. - július 11.
(kedd - péntek 12-18h
szombat 11-15h)

A magyar polgári átalakulás

„Egy nagy témám van — szokta volt mondogatni Szabad György [‘50] — a magyar polgári átalakulás.” Valóban meghatározó személyisége volt és maradt ő az egész XIX. századi magyar történet kutatásának. A történelmi időben a XVIII. századtól a XX. századig, az egyes kérdésköröket tekintve a gazdaságtörténettől a politikatörténeten át a művelődéstörténetig ívelnek könyvei, tanulmányai. A monográfiákat, szintéziseket (utóbbiak között a legjelentősebbet, a „tízötvenes” Magyarország története abszolutizmus kori fejezetét), a tanulmányokat — ha némi késéssel is — követte a tudományos világ és a közélet elismerése. Címek, díjak is jelzik ezt, de a legmagasabb szakmai presztízst az mutatja, hogy alighanem ő a legtöbbet idézett kortárs történetíró a XIX. század kutatói közül.

GERGELY ANDRÁS [‘69]
egyetemi tanár

Szabad György tanárként is egyike a legkiválóbbaknak. A felsőoktatás mindkét műfajában, a tanári előadásban és a szemináriumi munkában egyaránt kimagasló teljesítményt nyújtott: történelm-generációkat formált, nemcsak szakmai, hanem emberi vonatkozásban is. Történelem szakos hallgatók nemzedékei számára adott élményt, példát, közvetített tudást.

A katedrán a legjobb előadói hagyományokat követte. Minden órájára hétről-hétre újra készült, igazította jegyzeteit, elővette a forrásmunkákat, amelyeket magával vitt, hogy azokból idézzen. Inkább a tanári asztal mellé, mint mögé állva adott elő, mindig figyelmet keltve, ritkábban — mutatóját felemelve, a lényegre mutatva — figyelmet kérve. A szépen, gondosan formált szabad előadás által is hatott (szónok volt és nem felolvasó), de az érdemi hatást a korszak problémáinak közvetítésével érte el. Személyisége — romló korunkban — sokat megőrzött a XIX. század klaszszikus európai tartásából, mintegy továbbadta e század legjobb hagyományait. Pontos volt, de nem siető; precíz, de sohasem fontoskodó; életes, de soha nem élcelődő. Tanári lényének oldottabb, humoros oldala bontakozott ki azután a szemináriumi munka során. Roppant tudását bámulatos pedagógiai érzékkel tudta közvetíteni. Korrigált, kérdezett, helyesbített, irányított — remek együttlétté varázsolta a tanulási folyamatot. Talán ezért is volt annyi tanítványa. Szakdolgozók, doktori értekezések készítői sereglettek köré, akikből azután pályája során többször is afféle posztgraduális tanulmányi kör szerveződött.

A XIX. század történetének mai, idősebb és középkorú kutatói nemzedékének zöme az ő „köpönyegéből” bujt elő. Soha nem várt el igazodást saját nézeteihez, kutatási eredményeihez. Akkor örült, ha tanítványai mentek tovább, s kollégákká léptek elő.

Fél évszázadot töltött a tanári pályán. A rendszeres oktatástól egy alkalommal időlegesen vált meg, amikor az első szabadon választott országgyűlés elnöke lett. Tanárosan működött az országgyűlés elnöki székében (1990–1994), a sok-sok nevezetelen képviselő körében, akiket bizony alkalmanként indokolt volt ráncba szednie, hogy azok ki ne siklassák az alkotmányosság legfőbb garanciájának, a törvényhozásnak a munkáját. A következő években azután újra közreműködést vállalt az újkori magyar történet oktatásában, majd az ezredforduló óta, amikor a Bölcsészkar átköltözött a Pesti Barnabás utcából a Múzeum körútra, már csak alkalmanként vállalta egy-egy értekezés irányítását, megvédését, vagy éppen az évfordulós megemlékezést olyan kiváló hajdani kollégáira, mint például I. Tóth Zoltán.

Szabad György tudományos munkáinak sora persze ezután is folytatódott, újabb és újabb olvasmányanyagot kínálva a Trefort-kerti egyetemi hallgatóknak — akiknek már úgy kell közvetíteni azt a tanári személyiséget, aki Karunkon a XX. század második felének meghatározó professzoregyénisége volt.

A középkor panorámája

Székely György [‘46] akadémikus, az ELTE BTK professor emeritusa idén töltötte be nyolcvanötödik életévét. Székely professzor 1924. február 12-én született. Egyetemünk jogi karán, a kiváló jogtörténész, Eckhart Ferenc tanítványaként szerzett diplomát, s már ekkor a középkor érdekelte. Bármely tanulmányát üjtük is fel, a jogtörténeti látásmód tetten érhető.

DRASKÓCZY ISTVÁN [‘75]
egyetemi docens

Pályája összeforrott egyetemünkkel, hisz 1948-tól oktat itt (évekig az MTA Történettudományi Intézetének munkatársaként is dolgozott). A Középkori Egyetemes Történeti Tanszéknek 1953-ban lett docense, 1956-ban egyetemi tanára. Hosszú ideig állt a tanszék élén. 1982 és 1987 között a Budapesti Történeti Múzeumot irányította, ám az oktatást nem adta fel. 1997-ben lett *professor emeritus*. Ma is tanít. Az oktatómunka mellett két cikluson át volt rektorhelyettes, 1969 és 1975 között pedig a Bölcsészettudományi Kar dékánja. Székely professzor 1973-ban lett a MTA levelező, 1985-ben pedig rendes tagja. Tudományos munkásságát számos kitüntetéssel ismerték el (például Akadémiai Díj, Szent-Györgyi Albert díj), s egyetemünk 2005-ben neki adományozta a tiszteletbeli doktori címet.

A nyolcvanadik születésnapjára kiadott hatalmas emlékkönyv bibliográfiája 434 itthon s külföldön megjelent írását tartalmazza (az első 1948-ban látott napvilágot). Székely professzor úr nem csupán a középkori magyar történelemben van otthon, de tanulmányokat írt az egyetemes történelem számtalan különböző kérdéséről is. Különösen a szomszédos cseh és lengyel fejlődés érdekeli őt, ami nem véletlen, hisz hozzánk hasonló sorsú, szomszédos országok múltjáról van szó. Ugyanakkor jól ismeri a német vagy épp a francia, illetve az ibériai fejlődést. Olyan tanulmányai, mint a „Dürer Németország”, új, nemzetközileg is figyelemre méltó távlatokat nyitottak a hazai egyetemes kultúrtörténetnek, mind rendkívül gazdag anyaga, mind úttörő módszertana révén. Munkáit a hazai és a nemzetközi szakirodalom beható ismerete, a források feltétlen tisztelete jellemzi. Különösen nagy hangsúlyt fektet arra, hogy a magyar történelmet mindig az európai fejlődés szerves részeként ábrázolja.

Módszertani szempontból megújította a hazai egyetemes történeti kutatást. A legapróbb részletek is felkeltették érdeklődését: külföldi útjain minden múzeumot felkeresett és tanulmányozta a kiállított érmekeket, régészeti leleteket, képzőművészeti emlékeket. Ebből az aprólékos, minuciózusan ötletes gyűjtőmunkából a középkor Európájának és benne Magyarországnak hatalmas panorámája állt össze.

Székely professzor monográfiát írt VII. Gergely pápáról. Számos tanulmányt készített a magyar parasztság történetéről, középkori parasztszocializmairól, a Dózsa-parasztháborúról,

hazai várostörténetünkről, gazdaságtörténeti kérdésekről. Élénken érdekelték az 1000 körüli európai államalapítások. Egyetemi jegyzetek, tankönyvek társszerzője volt. Nem feledkezhetünk meg egyetemtörténeti, illetve művelődéstörténeti kutatásairól sem. Ma is megbecsült résztvevője nemzetközi konferenciáknak.

Fontos tudományos szervező tevékenységet fejtett ki. Az 1950-es évek elején a XIV. századi parasztság vizsgálatára létrehozott munkacsoportot vezette. Szervezte a hazai várostörténeti és egyetemtörténeti kutatásokat, elősegítette okmánytárak kiadását. Sokat tett a hazai tudományosság európai elismertetéséért. Számos tudományos folyóirat szerkesztőbizottságának tagja, több fórumon rendre kiállt a hazai medievisztika érdekeiért. Mindig nagy figyelemmel és törődéssel egyengette fiatal kutatóink pályáját, fórumhoz segítette korai munkáikat, tekintélyével ernyőt tartott följük nehéz időkben is.

Születésnapja alkalmából kívánunk Professzor Úrnak jó egészséget és további töretlen munkakedvet!

A szentek kultusza

A középkor szeretete — Ez a címe annak a kötetnek, melyet tanítványai és kollégái tíz évvel ezelőtt állítottak össze Sz. Jónás Ilona [‘54] tiszteletére. Talál ez a cím több szempontból is, hiszen Jónás Ilona őszintén elfoglalt a középkor iránt, szereti, és odaadóan szolgálta azt egész pályája során. Átfogó tudása és történelmi hitelessége mellett a középkorhoz egyéni és közvetlen kapcsolatot köti: a középkori európai civilizációnak egyes alakjai és kérdései különösen közel állnak hozzá. Éppen a személyes elkötelezettség és a kíváncsiság adhatta az erőt számára, hogy most személyében a Bölcsészettudományi Kar egyik legrégebben oktató tanárát köszönhetjük.

NAGY BALÁZS [‘86]
egyetemi docens

1954-ben fejezte be egyetemi tanulmányait, de már ezt megelőzően is tanított korán eltávozott kedves professzora, Gyóni Mátyás mellett. Ahogy a középkori kézművesek is vándorlásaik révén váltak szakmájuk mesterévé, úgy Jónás Ilonát 1960-as évekbeli franciaországi tanulmányúttjai, illetve a francia történetkutatással máig fenntartott szoros kapcsolata avatta a középkorkutatás elismert képviselőjévé.

Jónás Ilona oktatói és kutatói pályája során elsősorban arra törekedett, hogy tájékozott, színes és jól dokumentált előadásaiban és szemináriumain bemutassa a középkor csodálatra méltó világát és a nemzetközi középkorkutatás legfontosabb eredményeit. Emellett mindig lelkiismeretesen elvégezte az egyetemi oktatókra háruló feladatokat: egyetemi jegyzetet írt, összeállította a számos kiadást megélt *Középkori egyetemes történelmi szöveggyűjteményt*, valamint fejezeteket készített a 2004-ben megjelent egyetemi tankönyvbe.

Tanítványaiként és kollégáiként sok más mellett a megújulási képességét és nyitottságát is tiszteljük Jónás Ilonában. Mindig kész az új témák és új megközelítések felfedezésére, új kérdések megfogalmazására. Első fontosabb munkái — például a Párizs polgárságáról írt disszertációja — olyan témákhoz kapcsolódtak, amelyekhez az inspirációt a francia Annales-kör kiemelkedő képviselőjével, Georges Dubyvel kialakult együttműködéséből merítette. Ezt követően a középkori szentek kultuszának a kutatása lett az egyik olyan terület, melynek az újrafelfedezésében jelentős szerepet játszott. 1982-ben jelent meg a Szent Erzsébet-ről szóló figyelemfelhívó tanulmánya, majd 1986-ban a több kiadást megélt Szent Erzsébet-monográfia. Ezt követték aztán az újabb és újabb tanulmányok Szent Erzsébet-ről, Szent Istvánról, vagy akár az V. századi Szent Honoratus XII. századi franciaországi kultuszáról.

Az 1990-es évek elején fordult Jónás Ilona figyelme a természet és a középkori ember viszonya felé, amikor e téma vizsgálata még alig néhány kutató érdeklődését keltette fel. Azóta írt a középkori erdők

világáról, a víz középkori civilizációra gyakorolt hatásáról, a kolostorkertekről és a középkori gyümölcsösöskertekről, a középkori élet számos, korábban figyelemre se méltatott részletéről.

Amikor tíz év elteltével ismét Jónás Ilonát köszöntjük, sok mindent kellene számba venni. Nemcsak a gondolatébresztő írásaiért tartozunk köszönettel, hanem mindazért, amit akár az óráin személyesen, akár írásai révén tanított. Azért a történelemszemléletért, amelyben egyaránt helye van a gazdagnak és a szegénynek, a szentnek és az iparosnak, a keleti és nyugati kereszténységnek, a középkori férfiak és nők sajátos világának, a városnak és a falunak, a kolostornak és az egyetemnek, azaz az egész középkori univerzumnak. Köszönjük!

'48 ígézetében

Urbán Aladár [‘52], a történelemtudomány doktora hallgatói, kollégái és barátai körében a közvetlenül kedves hangon szóló, ugyanakkor a kemény, igényes, a mennyiséget éppúgy, mint a színvonalat megkövetelő tanárként ismert. Immár több mint fél évszázada, 1952 óta van katedrán, most már emeritus professorként egyetemünk Új- és Jelenkori Egyetemes Történelmi Tanszékén.

SZÉKELY GÁBOR [‘66]
egyetemi tanár

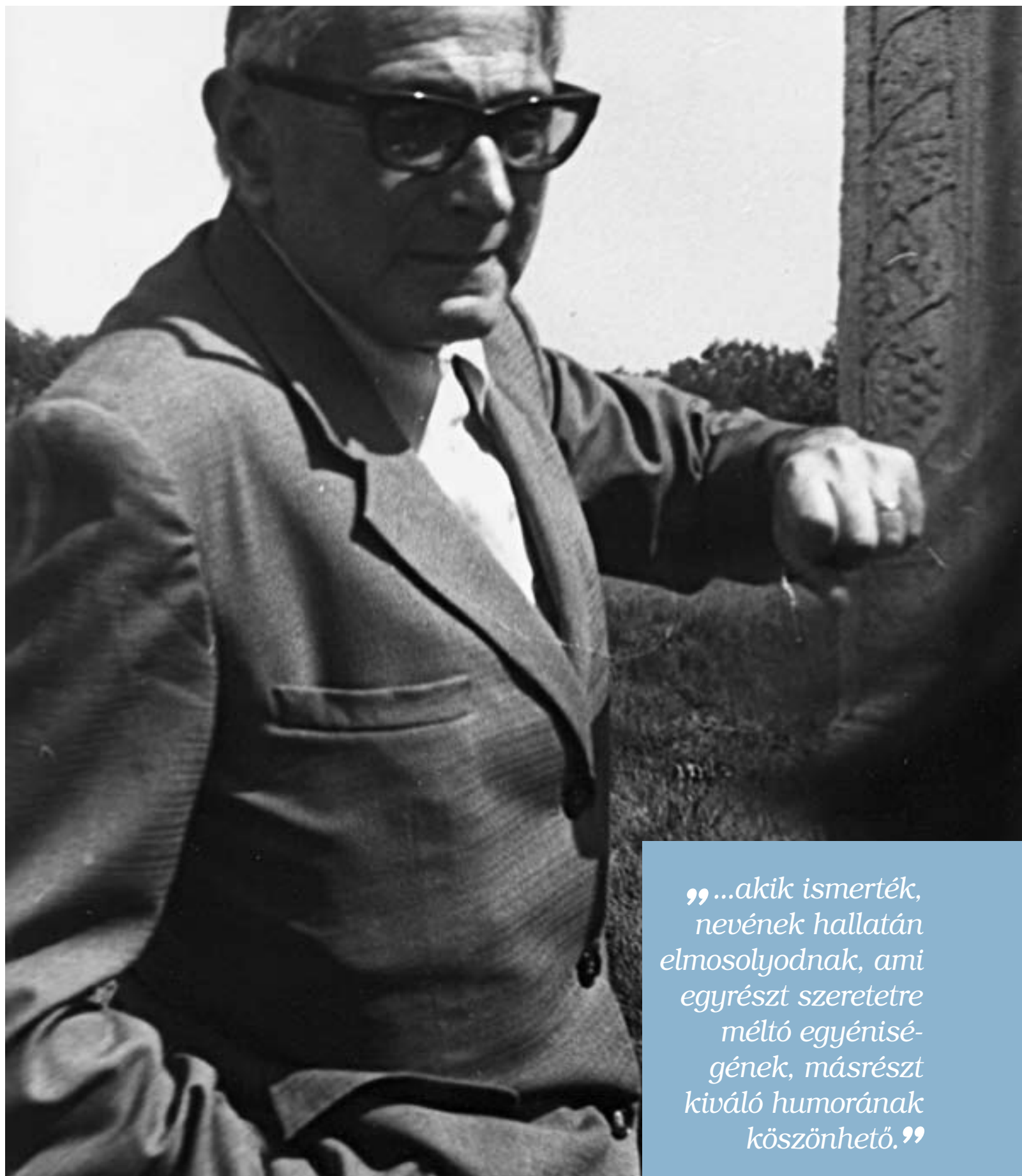
Bizonyosan állítható, hogy Urbán professzor neve két igen eltérő témakörben is kikerülhetetlen a magyar történelemtudományban. Az egyik egyetemes téma az Egyesült Államok újkori története és annak dokumentumai (*Dokumentumok az Egyesült Államok történetéhez, 1774–1918*, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1992, *Köztársaság az Újvilágban. Az Egyesült Államok születése, 1763–1789*, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994), a másik a magyar múlt egy jelentős pillanata és személyisége: 1848 és benne az első felelős magyar miniszterelnök, gróf Batthyány Lajos életműve. Míg az oktatásban inkább az előbbi, az Amerikával és — tegyük hozzá — Nagy-Britannia XVIII–XIX. századi történetével foglalkozó tematika kedvelt előadója és szeminárium vezetője, addig a tudományban inkább a Batthyányval kapcsolatos kutatási eredményei keltenek feltűnést.

E kutatások és publikációk újdonsága nem egyszerűen a feltárt dokumentumokban rejlik, hanem a kutatás módszerében és mélységében. Abban, hogy Urbán professzor munkáit — amint az róla közismert — a pontos tervezés, a szigorú következetesség és a szakmai igényesség jellemzi. Gondosan megtervezett lépésekben tárja fel azokat a forrásokat, amelyekben lehetségesnek véli Batthyány saját, vagy a vele kapcsolatos dokumentumok megjelenését. Ennek első jelentős összefoglalása volt a *Batthyány Lajos miniszterelnöksége* címmel 1986-ban (Nemzet és emlékezet sorozat) megjelent tanulmánykötet, majd a *Batthyány Lajos főbenjáró pöre* (1991) forráskiadvány. A két vastkos kötetben közreadott, az érdeklődés mellett komoly visszhangot kiváltó *Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetközi iratai* (Argumentum Kiadó, 1999, 1790 p.) dokumentumkötettel és annak bevezető tanulmányával sikerült szinte teljessé tenni a jeles történészek, mint Horváth Mihály, Károlyi Árpád, Hajnal István (az utóbbinak a Batthyány-kormány külpolitikájáról szóló fontos munkáját már Urbán rendezte sajtó alá) munkái után is hiányosnak mondható Batthyány-

tablót. Legutóbb a 2007-ben megjelent *Gróf Batthyány Lajos Magyarország első alkotmányos kormányfője* (Holnap Kiadó), az államférfi születésének kétszázadik évfordulójára készült összefoglaló kapott jelentős szakmai elismerést.

Urbán Aladár tagja az MTA Történettudományi Bizottságának, a Századok és a Hadtörténelmi Közlemények szerkesztőbizottságának.

„...akik ismerték, nevének hallatán elmosolyodnak, ami egyrészt szeretetre méltó egyéniségének, másrészt kiváló humorának köszönhető.”

A professzor rejtélyes cédulája

NÉMETH GYÖRGY [80]
egyetemi tanár

2008. október 13-án az ELTE BTK Ókortörténeti Tanszéke egész napos ünnepség és konferencia keretei közt Hahn Istvánról, a tanszék egykori, legendás professzoráról nevezte el tökéletesen felújított és projektorral felszerelt szemináriumi termét (I. emelet 138.) Az ünnepségen részt vett az egyetem rektora, a megnyitóbeszédet Dezső Tamás, a Bölcsészettudományi Kar dékánja tartotta, Hahn István és az ELTE kapcsolatáról pedig Borsodi Csaba dékánhelyettes, a Történeti Intézet igazgatója emlékezett meg. A tudományos előadások mellett elhangzott a marburgi Thomas Köves-Zulauf díszelőadása, amely szándékunk szerint hagyományt teremtett. Ezen túl két évenként egy-egy rangos, nemzetközileg elismert kutatót szeretnénk a Hahn István emléket őrző *Non omnis moriar* alapítvány segítségével az István Hahn Lecturer címmel kitüntetni. Elsőként a marburgi vallástörténész professzor vehette át a Hahn képével ellátott érmet. Az eseményre nemcsak az adott alkalmat, hogy az ünnepelt ebben az évben lett volna kilencvenöt éves, hanem az is, hogy tanítványai és azok tanítványai befejeztek egy olyan munkát, amelyet még ő kezdett el. Megjelentették magyar fordításban a császárkori görög történetíró, Appianos valamennyi fennmaradt könyvét és töredékét, amely életmű felét Hahn István fordította le még 1967-ben *A római polgárháborúk* címmel. A tudományos ülésszakon szót kaptak a tanszék munkatársai és a kötet fordítói, többségükben fiatal kutatók.

Nagy öröm számomra, hogy az ókortörténettel ismerkedő hallgatók már a szeminárium termébe lépve érezhetik, hogy milyen hagyomány részesei. Amit viszont sem a könyvek, sem a tanulmányok, sem pedig az emlékünnepek nem tudnak

érezkeltetni, az Hahn professzor derús személyisége volt, ezért most röviden azt szeretném felidézni. Nem véletlen, hogy akik ismerték, nevének hallatán elmosolyodnak, ami egyrészt szeretetre méltó egyéniségének, másrészt kiváló humorának köszönhető. Mindenki tud róla néhány anekdotát, és jellemző, hogy egy-egy történetet több egykori évfolyam is magáénak tulajdonít, mondván, hogy szem- és fültanúi voltak. Az egyik ilyen középpontjában, amit én a felsőbbévesektől hallottam, a rejtélyes cédula állt. Hahn híresen jó emlékezőtehetsége folytán sohasem hozott magával előadásaira előre megírt kéziratot vagy jegyzeteket, a forrásokat is többnyire fejből idézte latinul, görögül, és utána tapintatosan le is fordította nekünk. Egyik alkalommal azonban minduntalan előhúzott egy cédulát mély zsebéből, amelyben mindig ott lapult a cigarettája és az öngyújtója. Előadás közben belenézett a papírlapba, szemmel láthatólag elmélyült benne, majd újra a zsebébe süllyesztette. Egyszer aztán magyarázata közepette az első padra tette a cédulát, amit, híresen szórakozott lévén, ott is felejtett. Egy évfolyam csapott le a papírszeletre, hogy megtudja, mi volt az, amit még Hahn sem tudott fejben tartani a mai órára. A cédula tartalma azonban arról győzte meg őket, hogy a professzor úr nem a szakmai dolgokban igazán feledékeny. Felesége kézírásával ugyanis ez állt a cédulán: 1 kg kenyér, 2 liter tej stb.

Míg a fenti történetet közismert, az alábbi velem esett meg. Elsőként Komoróczy Géza szemináriumára jártam, ahol elhangzott, hogy a francia *mesquin* (silány, fősvény) kifejezés az akkad *muskénum* szóból származik. Én kaptam feladatult, hogy kinyomozzam, hogyan, milyen úton jutott el Mezopotámiából a szó Franciaországba. Abban biztos voltam, hogy olasz vagy spanyol közvetítéssel — meg is találtam mindkét

nyelvben —, de oda nyilvánvalóan csak az arabból érezhettem. Csakhogy arabul egy szót sem tudtam. Összeszedve bátorságomat elmentem az MTA Keleti Olvasójába, hogy megküzdjek egy arab szótárral — a betűket sem ismertem. Ekkor lépett be Hahn, akiről akkor még nem tudtam, milyen kiváló arabista. Felcsillanó szemmel fedezte fel a nem várt helyen egyik elsős hallgatóját. Odalépett hozzám, és megkérdezte, mit csinállok. Mindig közvetlen volt, és úgy tudott magyarázni nekünk, hogy még elsősként is egyenrangúnak érezhessük magunkat vele. Elmondtam, mit keresek, mire hümmögni kezdett, hogy ez nem a legjobb szótár ebből a célból. De melyik is lenne jó? A polchoz lépett, egyre alacsonyabb sorokban kereste a megfelelő kötetet, míg végül már letérdelt, és a legelső sorból húzta ki a könyvet. – Ez az! — rikkantotta, és már jött is az asztalhoz. Én majd' elsüllyedtem, hogy egy professzor térdelve keresi a könyvtárban a nekem kellő könyvet, de Hahn már belemélyedt a lapozgatásba, hümmögött, majd élem tette a nyitott könyvet: – Itt van, ezt kereste! — mutatta nekem. Én persze semmit sem értettem belőle. Amikor félve megjegyeztem neki, hogy én nem tudok arabul olvasni, fogott egy cédulát, és arabul, valamint latin átírásban kijegyzetelt mindent, amire szükségem volt. Biztos vagyok benne, hogy ekkor jegyzett meg egy életre, és innen törvényszerűen vezetett az út hozzá, akinél a szakdolgozatomat, majd a doktori disszertációmát írtam, és végül aki tanáresegédjévé tett.

Többek között ez a történet jut eszembe, mindahányszor belépek a Hahn István Szemináriumba, és az, hogy a tudománynak van egy bűvőpatakszerű története is, amit nem könyvekből tanulunk meg, hanem kávézás közben mesélik el idősebb kollégáink, és addig nincs baj, amíg ez a hagyomány nem szakad meg.

Miben is áll az egyedi szemlélet?

Most induló Galéria rovatunkban Kovács Tamás Lászlót mutatjuk be. Művészetének három vetülete, három nézete van: az egyetlen vonalból kialakított rajz, a relief és a szobor. A három műfaj, s a három műfajhoz szükséges különféle technikai eljárások természetesen és világosan elkülönülnek egymástól. Mindamelllett úgy tűnik, hogy időben ezek a műfajok mégsem válnak el, Kovács Tamás ugyanabban a korszakban más és más technikával, más és más anyagban is megfogalmazza mondanivalóját.

S ha a rajzok a plasztikáknál általában valamivel korábban is születtek, grafikái mind a mai napig ugyanolyan fontos szerepet játszanak, mint a térbeli alkotások.

PASSUTH KRISZTINA [61]
egyetemi tanár

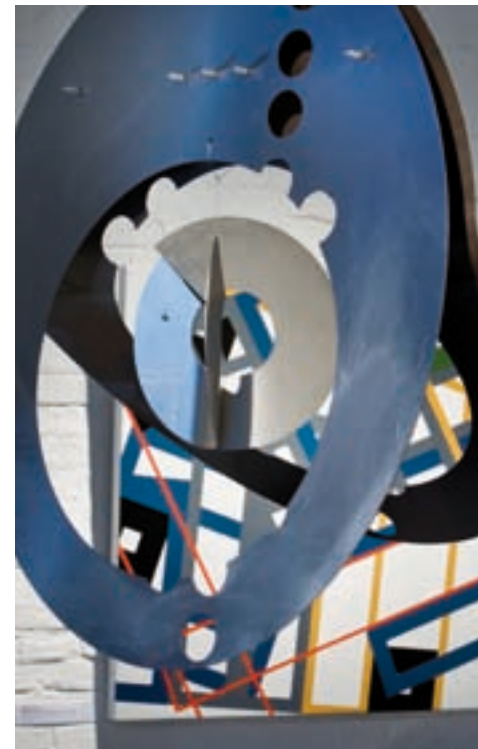

Ugyanakkor a papírmunkák tökéletesen önálló érvényűek, más a szerepük, esztétikai hivatásuk mint a domborműveké vagy a szobroké. A rajzok hangsúlyozottan rajzok: a műfajból adódó lehetőségeket a végsőkig kihasználják. A redukcionizmus elvét tökéletesen érvényesítik: a kompozíciók egyetlen, megszakítás és árnyékolás nélküli vonalból alakulnak ki.

Ez a finom, bámulatossággal meghúzott vonal többnyire félkört, kört, hullámívet vagy kúpszerű alakzatot, esetleg háromszöget formáz, de mindig úgy, hogy az alakzat nyitott maradjon. Az egyes vékony vonalak nem térnek vissza önmagukba, nem zárják be a motívumot, hanem a centrumtól eltávolodva, külön-

böző irányokba kifelé, a papír szélei felé vezetnek, mintegy kitágítva, végtelenítve a teret. (Vonalakba zárt idő, 2001)

Az egészen vékony vonalak törékenységet a nagyvonalúan odavetett élénk piros foltok egyensúlyozzák ki, teszük játékosá. A rajzok könnyedsége, dekorativitása, a laza piros foltok együttese egészen távolról a katalán Joan Miró képeit és grafikáit, de ugyanígy az amerikai Alexander Calder drótszobrait is felidézi, de inkább csak ötletszerűen, távoli utalásként. Ezáltal a konstruktivizmus szigorú hegemoniája valamelyest megtörik, a művek dekoratívabbá, oldottabbá válnak.

Erasmusszal Európába

MAJOROS ISTVÁN [74 JATE]
egyetemi tanár

Az egyetemek közti csereprogramot méltán nevezték el Erasmusról, a reneszánsz korának neves humanista gondolkodójáról. A *balgaság dicsérete* és más művek szerzőjéről, aki élete során állandóan úton volt Európában: Antwerpen, Brüsszel, Gent, Párizs, London, Oxford, Bazel, Mainz, Torino, Bologna, hogy csak néhány állomást említsünk. S ahol megfordult, ott tanult vagy tanított. A kor egyetemes tudós nyelve, a latin megkönnyítette a tanítást, tanulást, kapcsolatteremtést a tudomány és a kultúra fellegvéraiban. Így a Morus Tamással való találkozásnak éppúgy nem voltak nyelvi akadályai, mint annak, hogy nyomdászával, a bázeli Johannes Frobeniusszal megbeszélje következő könyvének a kiadását. Napjainkban az egyetemek világában a róla elnevezett program ezt a szellemet igyekszik átmenteni a jelenbe, ezért egyetemistáknak, oktatóknak ad lehetőséget arra, hogy egy nagy európai csereprogram részesei legyenek, s egy-két héttől néhány hónapig terjedő időszakot töltsenek el Európa valamelyik egyetemén. S Rotterdami Desiderius Erasmushoz hasonlóan tanuljanak, tanítsanak, tapasztalatokra tegyenek szert és ezáltal különböző nemzetiségű, kultúrájú népek közelebb kerüljenek egymáshoz.

Az ELTE BTK Történelmi Intézete évek óta részt vesz ebben a programban, s mára már Spanyolországtól Litvániáig, Dániától Törökorszáig több mint harminc egyetemmel, történelmi tanszékkel, intézettel áll kapcsolatban az Erasmus keretében. Természetesen vannak kedvenc helyek, ahová a hallgató szívesen megy, mint Párizs, Róma, Berlin, Bécs vagy Prága, de ebben az évben már Isztambul is feliratkozott a favoritok közé. A hallgatónak persze

mindig az a kedvenc helye, ahová kellemes emlékek kötik. A programnak azonban mindenképpen ő a nyertese, hiszen nyelvet tanul, szakmai ismeretei bővülnek, új szemlélettel, gondolkodásmóddal ismerkedik meg, s még lehetne sorolni az előnyöket. Egyet azonban nem szabad kifelejtetni: egy közös Európát csak akkor építhetünk fel, ha lakói ismerik egymást, egymás kultúráját szép és árnyoldalaival együtt, s nem csupán a turistalátványosságok alapján van elképzelésük egy-egy országról. Az Erasmus-program anyagi háttere persze nem is teszi lehetővé, hogy a kiutazó az ötcsillagos hotelek szemszögéből ismerje meg a választott országot, várost, hiszen ez a pénz jó, ha fedezi a szállás költségeit. A többit saját zsebből, a család segítségével kell pótolni. Mégis megéri foglalkozni ezzel a programmal.

Erasmus korában a latin nyelv kötötte össze az egyetemi világot, ma pedig az angol tölti be ezt a szerepet. Az Erasmus-kapcsolatok ügyintézése valóban angolul történik, az oktatásban betöltött szerepét azonban árnyalni kell, hiszen az oktatás mindenütt nemzeti nyelven történik. Így az angol az ügyintézésnél kitűnő, de ahhoz már nem elég, hogy például Rómában órákat látogasson a hallgató, a francia egyeteméről nem is beszélve: olaszul vagy franciául is tudni kell. S ez egyáltalán nem baj, mert rákényszerít mindenkit — már aki ebben a csereprogramban részt akar venni —, hogy az angol mellett még legalább egy nyelvet megtanuljon. Egy kisebb nemzet esetében persze nem számíthatunk arra, hogy a külföldiek tömegesen tanulják meg a nyelvét, például a miénket, ezért a Történelmi Intézet a külföldről érkező hallgatóknak angolul, franciául, németül, sőt oroszul is tud kínálni kurzusokat. Ez szükséges is, hiszen örvendetesen növekszik a hozzánk érkező hallgatók száma.

Az elmúlt években spanyol, francia, olasz, német, román, lengyel, sőt török hallgató is megfordult nálunk, s volt, aki két félévet eltöltött intézetünkben. A külföldiek jelenléte kedvező a mi hallgatóink szempontjából is, hiszen az Erasmus keretében érkezetteknek szervezett órákat a magyar hallgatók is látogathatják és látogatják is. Az intézet az idegen nyelvű képzést oly módon is fontosnak tartja, hogy magyar nyelvű mesterprogramjának kidolgozta az angol, a francia, a német és az orosz változatát. A jövőben külföldi hallgatókat tud fogadni így, s közben az Erasmus-programban résztvevők, sőt a magyar hallgatók számára is nagyobb a választási lehetőség.

Az Erasmus-kapcsolatok az intézetet, a kart, az egyetemet egyaránt gazdagítják, de a szerződéses kezdeményezői a tanszékek, s ezen a szinten még számos törekvéssel találkozunk. Az elmúlt évben például az Új- és Jelenkori Egyetemes Történelmi Tanszék munkatársai minden héten a Bécsi Egyetemen tartottak órákat németül és angolul, miközben az osztrák kollégák a mi hallgatóinkat tanították. Ez a féléves program aztán februárban egy budapesti és bécsi konferenciával zárult, így hallgatók, oktatók számára egyaránt hasznos és eredményes volt az együttműködés, ráadásul a folytatás sem marad el.

S ami a jövőt illeti, készülnek a tervek: közös mesterprogram francia egyetemekkel, több külföldi egyetemet összefogó Erasmus Mundus, a visegrádi országokkal való együttműködés, vagy interdiszciplináris szakértői programok kidolgozása, elindítása (Latin-Amerika, Afrika, Közép-Európa stb.). S ez azért is fontos, mert a jövő az együttműködésé, ami egyben lehetőséget nyújt arra, hogy Erasmushoz hasonlóan mi is állandóan úton legyünk, s megtaláljuk helyünket itthon és Európában.

Egy nemes eszme születése

Az „eszme” szót hallván vagy olvasván, legtöbbször filozófusokra, politikai gondolkodókra asszociál, a szellem embereire, akik hosszú filozofálgatás után öntik végleges formába elméletüket. Ezúttal azonban egy merőben praktikus észjárású történelmi személyiséggel van dolgunk, akit üzleti vállalkozása vitt bele egy példátlanul nevezhető történelmi kalandba. Az alábbi események további történelmi keretét az az évszázados küzdelem képezi, amelyet az olasz nép vívott egységes nemzetállamának létrehozásáért az ősi ellenség, a Habsburg-birodalom ellen. A szóban forgó korban, a XIX. század derekán az olaszok szövetségese III. Napóleon francia császársága volt.

VADÁSZ SÁNDOR [53]
nyugalmazott egyetemi tanár

Hősünk, Henry Dunant (1828–1910), genfi születésű svájci bankár és vállalkozó az 1859-ben kirobbant piemonti-francia-osztrák háborút eldöntő solferinói csatába csöppent bele a szó legszorosabb értelmében. Nem készült ő Olaszországba menni, az akkor már Franciaországhoz tartozó Algériában akart üzleti vállalkozásokat létrehozni. Itt azonban különböző nehézségekkel találkozott, ezért elhatározta, hogy felkeresi magát a császárt, III. Napóleont, hogy támogatását elnyerje. Csakhogy közben kitört a háború, a császár elutazott a hadszíntérre, aminek következtében Dunant-nak nem volt más választása, mint utánamenni. Ilyen prózai indítékok vezették el őt egy nevenincs olasz falucskát körülölelő dombok közé, ahol kipattant fejből egy valóban világraszóló gondolat.

A június 24-én megvívott solferinói csatában 300 000 katonát vett részt 16 órán keresztül. Dunant „solferinói emlék” című visszaemlékezésében (magyarul 1978-ban jelent meg a Magyar Vöröskereszt gondozásában) érzékletes képet rajzolt az ütközet hevességéről, a szenvedélyek kölcsönös elszabadulásáról, a haldoklókat kegyetlen kivégzéséről. A svájci polgár fehér köpenybe öltözve járkált a sebesültek között, sikerült is megmentenie néhány katonát. A közeli Castiglione-ban sebesülteket ápoló olasz asszonyokat

Fotó: Daniel LeClair/Reuters/Vándorkő

rendkívül meglepte, hogy Dunant nem tett különbséget a különböző nemzetek között, egyformán törődött a franciákkal, magyarokkal, horvátokkal és a ki tudja, hány nyelven átkozódó, vérükben fetrengő sebesültekkel. Tőle tanulták és adták tovább az olasz nők a „*sono fratelli*” – „*mindnyájan testvérek vagyunk*” jelszót. Egyik története úgy szól, hogy megszólított egy többszörösen kitüntetett őrmestert, aki mélységes szomorúsággal mondta neki: „Ha hamarabb kezelnék, életben maradtam volna, de így még ma este meghalok.” És estére valóban halott volt. Ez az edzett veterán harcos szinte szó szerint megfogalmazta Dunant érlelődő felfogásának lényegét. Memoárjának végén feltette – önmagának és olvasóinak – a nagy kérdést: „Nem volna-e mód arra, hogy önkéntes segítő egyesületeket alapítsunk, amelyeknek az a célja, hogy a háború idején ápolják vagy ápolassák a sebesülteket? De először arra van szükség, hogy ezt a kérdést Európa nagy családjának különböző ágai elé tárjuk, és megnyerjük az ügy számára mindazokat, akiknek szelleme emelkedett, és szívük megmozdul mások szenvedése láttán.”

Művének elsöprő sikere őt magát is meglepte, minden példány elfogyott, államférfiak és politikusok, civilek és katonák, értelmiségiek és az „utca emberei” egyaránt habzsolták sorait.

Az általa kezdeményezett nemzetközi értekezlet 1864. augusztus 8-án ült össze Genfben, ahol megalakították a Nemzetközi Vöröskeresztet. Dicsősége zenitjén, 1901-ben megkapta életművéért a Nobel-békedíjat – elsőként a világon. Élete utolsó évtizedét viszont üzleti csődje, a családi vagyon elvesztése és betegségei töltötték ki. És ami a legfájóbb volt számára: kortársai elfelejtették. De korszakos műve áll és virágzik mind a mai napig. Egyik életrajzírója, Martin Gumpert szerint „az emberiség történetében a Vörös Kereszt annak a jelképe, hogy az emberiség eszméi olykor meg is valósulhatnak, az álmok és a vágyak ködös régiójából le is szállhatnak a földre. Nagyon kevés emberbaráti eszme vált ilyen módon valósággá.”

SZOLGÁLAT

A Magyar Vöröskereszt

HABSBURG GYÖRGY

A humanitárius mozgalom Magyarországon is követésre talált. 1881-ben megalakult a Magyar Szent Korona Országai Vörös-kereszt Egylete. Kivételnek számított, ugyanis az Osztrák-Magyar-Monarchia segélyegylete korábban létrejött. A nemzetközileg elfogadott szabályok szerint egy országban egy szervezet létezhetett, azonban a magyar kormány ragaszkodott az önálló szervezet megalakításához, amely I. Ferenc József Ausztria császára és Magyarország királya jóváhagyásával 1881-ben valósult meg. Az egyletnek fel kellett készülnie a háborúban teljesítendő feladataira. Vállalta szükségkórházak, sebesült szállító oszlopok felállítását, tábori kórházak utánpótlását, Magyarországra érkező sebesültek és beteg katonák ellátását. Sorsjegykötvények kibocsátásával jelentős fejlesztéseket kezdtek (Erzsébet Kórház, mai Sportkórház, hivatásos ápolónőképző intézet felépítése).

A balkáni háborúban, majd az első világháborúban végeztek egészségügyi ellátó szolgálatot. Az Egylet fontos feladata volt még az elesett és sebesült katonák, hadifoglyok ügyében a hozzátartozók értesítése (Tudósító Iroda).

A két világháború között létrehozták a főútvonalak mellett az elsősegélynyújtó állomásokat, a balatoni tizenhat viharjelző állomást, a dunai vízimentő és viharjelző szolgálatot. 1937-re kiépült a légi mentő-, elsősegély-betegszállító szolgálat, a szociális segélyező rendszer.

1921-ben megalakult a Magyar Ifjúsági Vöröskereszt, amelynek szervezésében a fiatalok részt vettek a rászorulókat segélyezésében, adományok gyűjtésében. Kezdeményezésükre 1925-ben rendezték meg először az Anyák Napját, mely azóta is elismert hagyománnyá vált. A második világháború ismét előtérbe állította a szervezet jelentőségét. A lengyel menekültek ellátását, a hadifoglyokat szállító katonanovonatokból megszökött több száz francia, szovjet, olasz állampolgár menedékét kellett biztosítani. Az Egylet a honvédség egészségügyi

szolgálatának kiegészítését látta el, kórházakat, kórházvonatokat működtetett saját kiképzett ápolónőkkel. 1939-ben megkezdte működését a Vöröskereszt Véraladó Központja. A nyilas hatalomátvétel után az Egylet felszereléseit, egészségügyi intézményeit nyugatra hurcolták, így működése ellehetetlenült. A háború befejezése után az Ideiglenes Nemzeti Kormány felismerte a Vöröskeresztben rejlő lehetőségeket, különösen a hazatérő hadifoglyok és sebesültek fogadásában, ellátásában, az elesettek és a hadifogságba került katonák felkutatásában, a külföldre menekült vagy politikai okok miatt elhurcolt magyar állampolgárok hazahozatalában.

A fegyverletélteli szerződés értelmében a magyar hadsereg minden egészségügyi intézményét a Magyar Vöröskereszt vette át. Ez jelentős bázist biztosított a hadigondozásban, a rehabilitációban.

A Magyar Vöröskereszt 1948-ban már 228 intézménnyel rendelkezett (közkórházak, Heine-Medin Intézet, orvosi rendelőintézetek, gyermekotthonok, bölcsődék), amelyek több tízezer felnőtt és gyermek egészségügyi és szociális ellátását tették lehetővé.

Megrendítő törést okozott, hogy a Magyar Vöröskereszt intézményeit 1949-ben államosították. 1951-ben egészségügyi egyesületté minősítették, melynek fő feladatait az egészségügyi felvilágosításban, elsősegély oktatásában és a véradók szervezésében jelölték meg. Ebben a helyzetben a szervezet nagy erőpróbája volt az 1954. évi dunai árvíz. Hetezer önkéntese vett részt a mentésben, elsősegélynyújtásban, a lakosság ételmezésében.

Az 1956-os forradalom idején a nemzetközi segélyszállítmányok, egészségügyi felszerelések elosztása jelentette a humanitárius cselekvést. Ezzel azonban a szervezet az új kormány részéről hátrányos megkülönböztetést szenvedett.

A Magyar Vöröskereszt 1957 tavaszán kapta vissza önállóságát. Feladata az egészségügyi ismeretterjesztés, tértírsmentes véradásszervezés, ápolónőképzés, együttműködés a polgári védelemmel, az ifjúság körében végzendő szervezés és az üzemekben vöröskeresztes szervezetek létrehozása. Ez a program a tömegszervezetté válást tűzte célul. A későbbi években új kezdeményezések bővítették a feladatokat (család-gondozói szakszolgálat, mozgássérült gyermekek táboroztatása, véradó központok, szociális otthonok létrehozása).

1988-tól a menekültek ellátása (előbb a romániai, majd az NDK állampolgárok, később a délszláv háború elől menekültek) jelentett kiemelt munkát. A Magyar Vöröskereszt mai feladatai részben a hagyományos programokra, részben az új társadalmi szükségletekre épültek. Így a szociális ellátó rendszerek, intézmények működtetése, az ifjúság egészségnevelése, a véradásszervezés, az elsősegélynyújtás oktatása, a katasztrófa-segélyezés és mentés, a keresztszolgálat a főbb feladata.

Kiemelt jelentőségű a szervezet részvétele a nemzetközi katasztrófa-segélyezésben (kárpátaljai, romániai árvizek, délkelet-ázsiai szökőár). Ez egyben a Föderáció és az ICRC nemzetközi programjaiban való részvételt is jelenti.

A Magyar Vöröskereszt ugyancsak kiemelt feladatainak tartja az ifjúság körében a humanitárius eszmék terjesztését és a Magyar Ifjúsági Vöröskereszt felkészítését a mindenkor tevékenység ellátására. Az eltelt néhány évben nőtt a szervezet nemzetközi elismertsége, bővültek programjai és a nemzetközi testületekben végzett munkája.

Háromszáz év világtörténete

BORSODI CSABA [79]
egyetemi docens

A kora újkor történetét az elmúlt években több megjelent munkában tárgyalták, hol egy-egy szerző, hol munkaközösségek. Az 1400-as évek utolsó évtizedétől az 1700-as évek utolsó évtizedéig tartó mintegy háromszáz évben Európa és az Európán kívüli világ történetében rendkívül fontos, meghatározó történések zajlottak. Persze mondhatjuk, mely korszakban nem voltak ilyen események? Igen, ez így van a történelem szinte minden korszakában, de ki ne emlékezne a reformációra, az angol forradalomra vagy a harmincéves háborúra, netán az Egyesült Államok megszületésére vagy a gyarmatbirodalmak kialakulásának kezdetére. Mindezen események e korszakhoz köthetők. Ez a kötet azonban, mint azt a szerkesztő a kötet előszavában hangsúlyozza, más akar lenni, mint a szokásos koraújkor-történetek. Több és kevesebb is, bár ez utóbbi állítást én megkérdőjelezném. Igaz, hogy nem kronologikus rendet követ a kötet és nem akar mindent megírni, mégis egy igen

jól használható, kitűnő munka született vele. Mitől több tehát a kötet? Attól, hogy a jó érzékkel kiválasztott témákat részletesebben és adatokban jóval gazdagabban tárgyalja, mint azt a szerkesztő az előszóban megígéri. A néhány lap híján ötszáz oldalas kötet minden tanulmányát nem tudjuk ismertetni, bizvást állíthatjuk azonban, hogy mindegyik megérne egy hosszabb méltatást. A tizennégy szerző tanulmányait négy fejezetbe sorolta Poór János [77], a kötet szerkesztője. Az első a Háborúk, polgárháborúk, forradalmak címet viseli. Benne azok a háborúk, amelyek meghatározóak voltak az adott korszakban, pl. a harmincéves háború, a spanyol örökösödési, az osztrák örökösödési háború vagy a hétéves háború. A fejezet szerzői ifj. Barta János, Kalmár János, Szántó György Tibor, Poór János, Soós István, Kontler László, Lázár Balázs az adott témák kiváló szakértői, tanulmányaik kitűnő feldolgozások, jól érthető élvezetes olvasmányok. A recenziót író nem tagadja, elfogult a második fejezettel szemben. A Birodalmak, államok, tartományok fejezet tanulmányai régi adósságai a magyar történetírásnak. Hiányt pótló tanulmányok. A nagy, összefoglaló munkák általában csak röviden érintik a kormányzat- és intézménytörténetet. Kissé talán

unalmasnak is tartják azt. Ebben a fejezetben Vajnági Márta egyik tanulmányában a Német Nemzet Szent Római Birodalmának, másik tanulmányában az osztrák örökös tartományok igazgatásának, kormányzatának történetét tárgyalja mindenki számára közérthető módon, a megszokottnál részletesebben. Ilyen részletességgel az elmúlt évtizedekben először magyar nyelven. Hasonlóképpen hiánypótló Papp Imre Franciaországot, Korpás Zoltán Spanyolországot és Kontler László Angliát és Nagy-Britanniát bemutató tanulmánya. Köszönet illeti mindegyik szerzőt kitűnő munkájáért.

A harmadik fejezet a Vallásügy, vallási megújulás, vallásháborúk címet kapta. A négy tanulmány — Krász Lilla, Papp Imre és Molnár Antal munkája — a reformáció és a német vallásháborúk korát, a francia vallási küzdelmeket a nantesi edictum kiadásáig, valamint a katolikus vallási megújulást elindító trienti zsinat döntéseit és a megújulásban is szerepet játszó inkvizíció történetét dolgozza fel.

A befejező fejezet párhuzamos tanulmányokban mutatja be a legnagyobb gyarmatbirodalmak — a portugál Rákóczi István, a spanyol Szilágyi Ágnes Judit, a francia Papp Imre és a brit Szántó György Tibor munkája — kialakulásának folyamatát.

A kötetet névmutató, tárgymutató és földrajznev-mutató egészíti ki, megkönnyítve az olvasó tájékozódását.

A szerzők és a szerkesztő kitűnő munkát végeztek, a kötet egyetemi tankönyvként és középiskolai, valamint általános iskolai tanároknak is ajánlható, de a történelem iránt érdeklődő laikusok is használhatják a kora újkor megismerésére.

POÓR JÁNOS (SZERK.): A KORA ÚJKOR TÖRTÉNETE
Budapest, Osiris, 2009, 494 oldal.

A kommunizmus kísértete

BARTHA ESZTER [99]
egyetemi tanársegéd

Krausz Tamás [73 KLTE] új könyve mind témaválasztását, mind módszerét tekintve tudatosan szembe megy a korszellemmel, hiszen a mai Magyarországon a Lenin-téma előkerülése önmagában provokáció. Am elgondolkodtató, hogy a könyv tudományos fogadtatása nagyon pozitív. Az államszocializmus bukásával a forradalom egykor agyondicsőített vezére a történelem süllyesztőjébe került a marxista irodalom klasszikusaival együtt. A könyv tehát arra az „üttörő” feladatra vállalkozik, hogy történeti kontextusba helyezze, illetve a konkrét világgazdasági, -politikai összefüggések rendszerében értelmezze Lenin elméleti és mozgalmi teljesítményét. Két szempontot szeretnék kiemelni, ami a laikus olvasó számára is izgalmas olvasmánnyá teheti a kötetet. A Leninnel foglalkozó angolszász irodalomban megjelenik ugyan az elméleti irányultság,

de hagyományosan az elméletből kívánják levezetni az állam-szocializmus politikai gyakorlatát. Ez több szerzőnél finomodik ugyan, de a lenini elméletnek mégiscsak olyan magyarító erőt tulajdonítanak, mintha a teoretikus előre látta volna az *Állam és forradalom* megírásakor a sztálini rendszer kialakulását. Krausz Tamás könyve a nemzetközi szakirodalomban is kitűnik azzal, hogy eredeti módon — mondhatnánk, dialektikusan — kapcsolja össze a filozófiai és történeti elemzést. Noha Lenin zseniálisan felismerte az oroszországi forradalmi helyzetet, messze eltúlozta a forradalmi potenciált Nyugat-Európában, illetve lebecsülte a centrumkapitalizmus belső tartalékait. Az *Állam és forradalom*ban kifejtett szocializmus fogalom olyan önszerveződő közösségekre épít, amelyek sem politikai, sem társadalmi értelemben nem léteztek Oroszországban. Lenin írásaiból tehát többféle szocializmuskép is rekonstruálható, és nem az elméleten múltott, hogy ebből végül mi valósult meg az adott történeti feltételek között.

A második megjegyzés arra vonatkozik, szükség van-e rá, hogy egyáltalán elővegyük Lenint — értve ezalatt nemcsak egy letűnt történelmi korszakot, hanem a teoretikust foglalkoztató egész problematikát. A szerző meggyőzően bizonyítja, hogy a lenini elmélet rekonstrukciója nem pusztán érdekes történeti, elmélettörténeti vállalkozás, hanem számos olyan kérdést is felvet, amelyeket napjaink sem tudtak meghaladni. Az „orosz fejlődés különlegességét” — vagyis a háború, a nemzeti kérdés, az egyenlőtlen fejlődés, és az abból következő gazdasági elmaradottság problémáját — a Szovjetunió bukása nemhogy nem szüntette meg, hanem még inkább előtérbe állította, hiszen húsz évvel a rendszerváltás után vajmi nehezen lehet a kommunista uralom nyakába varrni a kelet-európai régió elmaradottságát. Ma már az is látható, hogy a kapitalista fejlődés válsága mélyebben érinti a perifériát, mint a centrumot — igaz, ennek még egyelőre nem látjuk az összes következményét.

Ha a megoldás nem is látszik, a történelem iránt érdeklődőket foglalkoztató két nagy problémakör — az osztályok közötti egyenlőtlenek és az egyenlőtlen fejlődés — napjainkban is aktuális. Krausz Tamás könyvét olvasva nemcsak Lenint, hanem korunkat is érdemes újragondolni — és ez jelenti az eszméletörténeti vállalkozás igazi kihívását. A kötet szép kivitelezése Gellériné Lázár Márta szerkesztői munkáját dicséri.

KRAUSZ TAMÁS: LENIN.
TÁRSADALOMELMÉLETI REKONSTRUKCIÓ
Budapest, Napvilág Kiadó, 2008, 548 oldal.

Egyházi viszonyok

HORN ILDIKÓ [’86]
egyetemi docens

Molnár Antal [’95] habilitációs dolgozatául szolgáló monográfiája a habilitációs előadás előtt két évvel jelent meg az egyháztörténeti könyveket kiadó METEM (Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség) kiadványaként. Molnár Antal könyve egy hosszú távú kutatási program része. A szerző az elmúlt másfél évtizedben kiterjedt hazai és külföldi levéltári kutatások alapján dolgozta fel a hódoltságban működő katolikus egyházi intézmények történetét. Elsőként a Rómából, a Szentszék által közvetlenül irányított missziókat vizsgálta, majd a Magyar Királyság felől érkező egyházi struktúrákat vette górcső alá. Ez utóbbiak forrásanyaga rendkívül szórt és alig kutatott, emiatt a szerző a magyar püspökök és kolostorok hódoltsági jelenlétét — a missziókat feldolgozó majd’ hatszáz oldalas monográfiától eltérően — nem egységes szerkezetben, hanem területi bontás-

ban vizsgálta. Történeti, egyháztörténeti kutatómunkájának eredményeit eddig kilenc kötetben és mintegy kilencven, magyar és idegen nyelvű tanulmányban publikálta.

Molnár Antal kutatásainak egyik legjelentősebb állomása az itt ismertetett kötet, amely az egri püspökség déli, oszmán uralom alá került területeinek, vagyis a Pásztótól Jászberényig terjedő vidéknek az egyházi viszonyait vizsgálja a XVI–XVII. században. A kistérség központja Gyöngyös volt, a hódoltság egyik legjelentősebb mezővárosa. Ez a gazdasági szempontból is jelentős település azonban, a környék falvaihoz és mezővárosaihoz — például Pásztóhoz, Gyöngyöspatahoz, Jászberényhez és Mezőkövesdhez — hasonlóan nem csatlakozott a reformációhoz, hanem lakosainak döntő többsége katolikus vallású maradt. A szerző a történész szakmát valamilyen provokáló címadással, Szakály Ferenc *Mezőváros és reformáció* című híres tanulmánykötetére utalva, arra kívánta felhívni a figyelmet, hogy a katolikus és a protestáns felekezetképződés a legtöbb esetben valóban párhuzamos jelenségeket produkált. Megfelelő vallási és kulturális kínálat (esetünkben a folyamatosan működő

plébánia, a ferences kolostor, majd a jezsuita iskola) eredményeként a mezővárosi polgárság éppolyan elkötelezettséggel dönthetett a katolikus, mint a református vallás mellett. A gyöngyösi katolikus intézmények vallási és művelődési kínálata egészen bizonyosan nem maradt el az alföldi református mezővárosok lehetőségeitől.

Molnár Antal állításait egyedülállóan széles és alapos levéltári forrással támasztja alá: elsőként hasznosította a gyöngyösi kolostor 1948-ban elfalazott feljárója mögött tíz évvel ezelőtt véletlenül előbukkant XVI–XVII. századi dokumentumokat, és ugyancsak úttörő munkát végzett a páratlanul gazdag jezsuita dokumentumoknak és az egri érsekségnek a korszakra vonatkozóan szinte érintetlen levéltári anyagának a feltárásával. Az egyházi források megszólaltatásának egyik legnagyobb előnye, hogy a különböző felekezeti kereskedők és parasztok együttélésének, továbbá a keresztények és a muszlimok kapcsolatrendszerének részleteihez, röviden a török kor szinte ismeretlen mindennapjaihoz kerülhetünk általuk közelebb. A számos mélyfűréssel és esettanulmánnyal, önmagában is érdekes „sztorival” fűszerezett monográfia nemcsak a szaktudósoknak, hanem a történelem iránt érdeklődő, a múltat nem kizárólag tankönyvekből és összefoglalókból megismerni kívánó „művelt nagyközönségnek” is bizton ajánlható.

MOLNÁR ANTAL: MEZŐVÁROS ÉS KATOLICIZMUS: KATOLIKUS EGYHÁZ AZ EGRI PÜSPÖKSÉG HÓDOLTSÁGI TERÜLETEIN A 17. SZÁZADBAN
Budapest, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 2005, 322 oldal.

Életmódtörténet

KALMÁR JÁNOS [’80]
egyetemi docens

A három szerkesztő, kilenc szerző és további két, a képváltozásban közreműködő munkatárs igényes és összehangolt tevékenységének eredményeként napvilágot látott könyv korábban a párizsi Hachette Kiadó által gondozott 'A mindennapi/hétköznapi élet'-sorozatnak a mai igényekhez igazodóan megújított, sok illusztrációval ellátott albumszerű kötetei részét képezi, melyeket immár az ugyancsak francia Larousse Kiadó jelentet meg.

A hazai életmódtörténet feldolgozása azonban természetesen magyar szerzőkre várt, akik e tekintetben nem sok előzményre támaszkodhattak. Ugyan léteznek a szóban forgó korszakot tárgyaló intézmény-, had-, orvos-, viselet- vagy éppen történeti feldolgozások, de e kötet szerkesztőinek és szerzőinek az ezekből és persze a még sok más — például iskola-, olvasmány-,

illetve színháztörténeti — munkából szerezhető információkat megfelelő arányban és kölcsönhatásaik kapcsolatrendszerében kellett bemutatniuk, amihez a korszak sokoldalú ismeretét igénylő átgondoltság, körültekintő mérlegelés kellett, mindenekelőtt a szerkesztők részéről. A szerzőktől — kiknek többsége az általa megírt témakör elismert kutatója — pedig a terjedelmi kötöttségek miatt tömör, lényegre törő megfogalmazást, nem utolsósorban odaillő, egykorú frappáns idézettel való hitelesítést igényelt. A kortárs szövegekhez hasonlóan lényeges szerepet játszanak a kötet képei, melyek nem csupán illusztrálják a leírtakat, hanem önálló információt hordozó vizuális forrás szerepét töltik be.

Címének megfelelően a kötet mellőzi a bemutatott korszak politikai eseményeinek ismertetését; az „eseménytörténetet”, amit ezen időszakot tárgyaló valamennyi magyar történeti összefoglalás tartalmaz. Ezzel szemben szó esik a könyvben mindarról, amit a civilizáció, a művelődés és a mentalitás

fogalmaköré felölel: a különböző társadalmi rétegek családi életéről, lakáskultúrájáról, étkezési szokásairól, viseletéről, műveltségéről, hitvilágáról. Ezeken kívül a munkához kapcsolódó — földművelői, ipari, bányászati, kereskedelmi — tevékenységek és a katonák élete elevenedik meg az élvezetesen, olykor anekdotákkal színezetten megírt kötet lapjain, melynek felhasználását kronológiai áttekintés, szakirodalomjegyzék és tárgymutató segíti. Mindennél találébban jellemzi a tárgyalt időszak II. József uralkodásához kapcsolódó jellegzetességét az Előszóban H. Balázs Éva professzor, a kötet egyik, 2006-ban kilencvenéves korában elhunyt szerkesztője, a könyv többi közreműködőjének mestere: „Elkezdődött magyar földön a régi és az új derekas harca: a régi nem feltétlenül hazai volt, az új nem feltétlenül a modern és modernizáló udvarhoz kötődő közelebből származott.” Nemcsak a felvilágosodás kiemelkedő specialistájának, hanem egy széles látókörű, bölcs történésznek a szavai ezek. Miként azok is, melyek szerint „A parasztház, az oszlopos kúria, a kétszintes kastély homlokzata pontosan jelzi a társadalmi változásokat csakúgy, mint a mesteremberek szerszámai vagy az újonnan felhúzott manufaktúra új igényeket sejtető épülete.” Éppen ezekről szól ez a szép és érdekes könyv.

H. BALÁZS ÉVA [’39] – KRÁSZ LILLA [’95] – KURUCZ GYÖRGY [’83] (SZERK.):
HÉTKÖZNAPI ÉLET A HABSBURGOK KORÁBAN 1740–1815. *Budapest, Corvina, 2007, 196 oldal.*

Pancho és a történelem

HEISZLER VILMOS [72]
egyetemi docens

Tényleg: mitől kezd egy történész a futballról írni? Két ok jut az eszembe: vagy nem tud focizni, s ezt kompenzálóan kiírja magából teljesületlen vágyait, vagy olyan jól focizik, hogy a futball szervesen beépül élete legfontosabb élményadó elemei közé. Borsi-Kálmán Béla [73] kollégámra az utóbbi eset a jellemző: bejutott a Fradi első csapatának a keretébe, s Alberték meccsein a kispadot is koptathatta. Nem tipikus elem ez egy bölcsész pályafutásában, s várható volt, hogy a kelet-európai történelemmel foglalkozó könyvek, publikáci-

ók sora után egyszer a fociról is ír. Segítségére volt ebben írói-műfordítói munkássága is, ennek köszönhető, hogy a most tárgyalt könyv mentes mindenféle tudákos allúrtól, akadémikus pózólástól. A szerző tudja, hogy a foci mindig a nép, a tömegek játéka volt, s ha szélesebb olvasóréteg érdeklődésére számít, el kell hagynia a szobatudós elefántcsonttornyát.

Kálmán Béla ezt meg is teszi, mégpedig úgy, hogy közben nem enged a színvonalból: a meccsekről, futballistacsínyekről szóló sztorik közé bravúros

társadalom- és mentalitástörténeti miniesszéket illeszt, s meggyőződésem, hogy Puskás madridi másodvirágzása kapcsán kifejtett magyar-spanyol összehasonlító társadalomfejlődési megállapításai sok olvasó előtt először világították meg az európai perifériák és félperifériák társadalmának fejlődési párhuzamait. Mert bizony ugyancsak megkönnyítette a kommunista diktatúrából lelépő „szárguldo őrnagy” madridi szocializációját az a tény, hogy itt is egy zárt, szigorúan hierarchikus társadalomba került, melynek

működési mechanizmusait könnyen megfejtette, ha átírta az ideológiai előjeleket — s a dörzsölt kispesti vagány kiválóan vágó esze könnyedén teljesítette ezt a feladatot is. S még a Real hangadójával, Di Stefanóval kialakított kiváló kapcsolatát is olajozhatta az a tény, hogy az argentin sztár Perón diktatúrájából érkezett. Argentínáról pedig tudjuk, hogy gabona- és húsexportra alapozó tőkés fejlődése nagyon hasonlított a dualizmuskori Magyarorszáéhoz. Sokan ezzel magyarázzák Buenos Aires és Budapest eklektikus szecessziós városképeinek hasonlóságát, mely a filmproducereknek már régen feltűnt, s ennek okán került el Madonna is Budapestre, az Evita rockopera forgatására.

Felmerülhet: hogy lehetett a félig sváb származású Purczeld Ferenc — akinek apja már Puskásra magyarosított — a tipikusan magyar „fifikás”, „pengés” foci megtestesítője? Nos, erre piknikus (hízásra hajlamos) alkata is predesztinálta (atlétikus, „németes” fociban nem vehette volna fel a versenyt, ezért is volt jelszava: „inkább a labda fusson, mint az ember”). Azonban az ő esete is bizonyítja Jókai tételét: Magyarországon ötven-száz éven belül mindenki magyarrá válik. Így lett a Purczeld-Puskás familia sarja a technikás magyar futball idollja, s ez a magyar stílus kedveltette meg őt annyira a madridiakkal, hogy a Di Stefano adományozta Pancho becenév közhasználatba került.

BORSI-KÁLMÁNBÉLA: AZ ARANYCSAPAT ÉS A KAPITÁNYA
Budapest, Kortárs Könyvkiadó, 2008, 287 oldal.

Kiegyensúlyozott kézikönyv

VARGA ZSUZSANNA [93]
egyetemi docens

A Gergely Jenő-Izsák Lajos szerzőpáros ismét átfogó történelmi összegzés elkészítésére vállalkozott. „A magyar jelenkor története” című impozáns kötet a Pannonica Kiadó gondozásában jelent meg. A kiadó a tizkötetes Magyar Századok című sorozat után egy trilógia keretében kísérelte átfogni az elmúlt ezer év történetét, amelyből talán a XX. század bemutatása a legnehezebb feladat. Erre maguk a szerzők is utaltak: „A korábbi századok története iránt érdeklődőkhöz képest kötetünk leendő kritikusai vagy maguk is megélték a

XX. századot, vagy ha akarják, első kézből szerzett információk birtokában tehetik mérlegre könyvünket.” A kortársak igencsak ellentmondásos tapasztalatai, élményei mellett akadnak más buktatók is. Magyarországon, sőt az egész régióban egy ilyen jellegű vállalkozás kapcsán megkezdhetetlenül felmerül, hogy a mű miként viszonyul az éppen aktuális politikai, hatalmi elvárásokhoz. A szerzők ezt a problémát is érintik: „Egy társadalmilag, politikailag és világnézetileg tagolt, a XXI. századba lépő Magyarországon

aligha született vagy születhet olyan jelenkortörténet, amely mindenki tetszését elnyeri. Nem is ez volt a célunk.” Történetész-kutatói ars poeticájukat így fogalmazzák meg: „Szándékunk az volt, hogy az olvasónak olyan tényanyagot, olyan sokrétű ismeretanyagot kínáljunk, amelyeket a saját történelemfelfogásunk szerint értelmezünk, de nem minősítünk.”

Gergely Jenő és Izsák Lajos tárgyyszerűen mutatják be a fordulatokban gazdag történelmünket olyan időszakokban is, mint 1918–1920, vagy a második világháború befejező

szakasza, és ugyanezzel a megközelítéssel tárgyalták századunk olyan kényes kérdéseit, mint például a határon túli magyarság helyzete, az úgynevezett szocializmus évtizedei stb. Kiemelendő, hogy a politikátörténeti fejezetek mellett figyelmet kap a gazdasági és társadalmi problémák vizsgálata, egyszóval a folyamatok bemutatását a teljességre törekvés jellemzi.

A recenzens különösen örvendetesnek tartja, hogy a könyvet gazdag és sokszínű illusztrációs anyaggal látták el. Mind a szerzőpáros, mind a kiadó felismerte, hogy általában van a tudományos ismeretanyag megszerzésének módja. Míg évszázadokon keresztül az írásbeliség dominált, addig a televízió, majd

az internet rohamos elterjedése révén új információs csatornák kerülnek előtérbe. Gyakorló oktatóként tudjuk, hogy a mai fiatalok sokkal inkább képi világban gondolkodnak. Deme-ter Zsuzsanna képszerűítő kiváló munkájának köszönhetően a kötet lapjain valóban meglevenednek mind a magas politika, mind a hétköznapi élet eseményei. Megemlítenéd még, hogy az olvasó egy részletes kronológiát talál a könyv végén.

A jelenkor-történetírás tehát egy újabb szintézissel gazdagodott. Olyan mű látott napvilágot, amely hazánk viharos múlt századi történetét a szélesebb közönség számára is élvezhető módon foglalta össze egy kiegyensúlyozott kézikönyvben.

GERGELY JENŐ – IZSÁK LAJOS [67]:
A MAGYAR JELENKOR TÖRTÉNETE
Budapest, Pannonica Kiadó, 2008, 262 oldal.

Magyar–török portré

VÁSÁRY ISTVÁN [68]
egyetemi tanár

A magyar és a török népet ezer szál kötötte egymáshoz a történelem során és köti össze ma is. A XVI–XVII. században a történelmi Magyarország középső része az oszmánli birodalom fennhatósága alatt állott egészen 1686-ig, mikor is az egykori magyar fővárost, Budát, majd az egész török hódoltság alatti Magyarországot a nemzetközi keresztény koalíció felszabadította. De a török uralom alóli „felszabadulás” nem az önálló magyar királyság visszaállítását hozta el, hanem a Habsburg-ház uralmát a magyarság felett. Még ki sem

tette lábát a török a magyar területekről, máris elkezdődött az a küzdelem a nemzeti függetlenségért a Habsburgok ellen, amely majdnem kétszáz évig tartott. Ez a küzdelem, melyben a magyar nemzet legjobbjai vettek részt, két nagy szabadságharcban csúcsozott ki, az első a II. Rákóczi Ferenc fejedelem vezette harc (1703–1711) volt, a második a Kossuth Lajos nevével fémjelzett 1848–1849-es szabadságharc. Mindkét küzdelem elbukott és a bukott szabadságharcok vezetői az egykori ellenfélnél, az Oszmán Birodalomban találtak

menedéket. Rákóczi Ferenc Rodostóban (Tekirdag) élt és halt meg (1735), Kossuth Lajos pedig Kútahyában töltött két esztendőt (1850–1851). Rákóczi és Kossuth emléke elevenen él Törökországban, mind Tekirdagban, mind Kútahyában emlékház és múzeum őrzi emléküket. Mindkét történelmi emlékhely a magyar és a török nép egyre inkább barátsággá nemesedő történelmi kapcsolatainak élő szimbóluma.

Régóta tudtuk, hogy még két jeles magyar történelmi személyiség életútja is a törökökhöz kapcsolódik: Thököly Imréné

(1657–1705), a Habsburg-ellenes mozgalmak egyik vezető egyéniségéé, aki a Rákóczi-szabadságharc előtt talált menedéket az Oszmánli Birodalomban és feleségéé, Zrínyi Ilonáé, aki II. Rákóczi Ferenc édesanyja volt. Izmitben éltek, nagy létszámú magyar emigráns kolónia élén egészen 1705-ben, illetve 1703-ban bekövetkezett halálukig, és Izmitben, illetve Isztambulban is temették el őket, míg 1906-ban hamvaikat II. Rákóczi Ferenc és társai-éval együtt Magyarországra hazaszállították.

Az 1993-ban megalakult Magyar–Török Baráti Társaság tudatosan ápolja a közös magyar–török múlt szellemi és tárgyi emlékeit. Ennek keretében évek óta jelentette meg a

törökországi magyar emigráció jeles magyar személyiségeinek életrajzait és Törökországhoz fűződő kapcsolataikról szóló tanulmányokat, kétnyelvű, magyarul és törökül írott kiadványokban. A Kossuth, Rákóczi és Thökölyt megőrkítő kötetek után, 2008 telén látott napvilágot a most ismertetett, Zrínyi Ilonát bemutató kötet, a téma legkiválóbb szakértője, egyetemünk emeritus professora, Várkonyi Ágnes [51] avatott tollából. A kötet nemcsak a szerző kutatói alaposát és történelmi pártatlanságát dicséri, hanem olvasmányosságával minden történelem és kultúra iránt érdeklődő magyar és török olvasót megnyer magának.

R. VÁRKONYI ÁGNES: ZRÍNYI ILONA
„EURÓPA LEGBÁTRABB ASSZONYA”

Budapest, Magyar–Török Baráti Társaság, 2008, 345 oldal.

ŽIVOT A SMRTĚ

Élet és halál

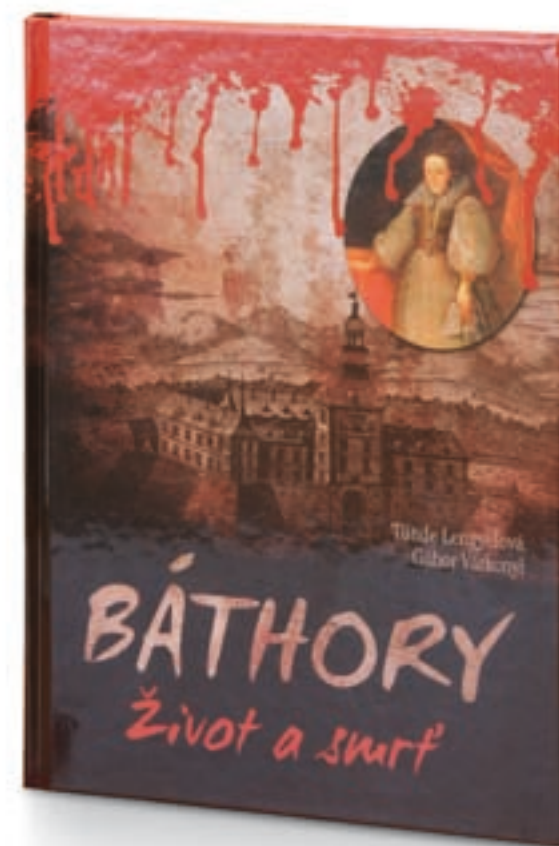
DEMMEI JÓZSEF [08]
PhD-hallgató

A nagyszabású történelmi kalandfilmek egyik tagadhatatlan előnye, hogy a szélesebb, történetstársadalmon túli közönség érdeklődését is képesek felkelteni történelmi személyek és események iránt. Egyik nagy érdeme ez Juraj Jakubisko nagy költségvetésű, Báthory Erzsébetéről szóló filmjének. Nem csoda hát, ha nem sokkal a „szüzek véreben fürdő csejtei grófnőről” szóló *Bathory* vetítése után megjelent egy reprezentatív, gazdagon illusztrált, fényes papírra nyomott, igényes kiállítású kötet az asszony életéről és haláláról

– a filmhez hasonlóan szlovák nyelven. A két szerző Lengyel Tünde, a Szlovák Tudományos Akadémia történésze, aki már korábban is közreműködött több Báthory Erzsébetéről szóló népszerűsítő munka elkészítésében, illetve Várkonyi Gábor, a kora újkor Magyarországnak egyik legavatottabb szakértője.

A kötet első, valamivel terjedelmesebb fele érzékeny és pontos korrajzot ad a társadalmi struktúráknak a török háborúk által előidézett változásától, az érintkezés katonai és kulturális interakcióitól kezdve a születésről

és halálról alkotott képen, az arisztokrata nők társadalmi helyzetén át a mindennapi élet rítusaiig bezárólag. Határozottan a könyv előnyére válik ez a finoman megbúvó módszertani szempont, hogy nem (vagy nem kizárólag) a nagy történelmi események, hanem a hétköznapi kontextusába is helyezik a történetet. A második rész a Báthory Erzsébettel szemben indított perrel foglalkozik, és nemcsak a rendelkezésre álló dokumentumokat elemzi, de a történetre rakódott mítoszokról, legendákról is beszél.

A könyv külsőre az ismeretterjesztő kategóriába tartozik, a színes képek és metszetek mellett erre utal a kötet végén olvasható kronológia, rövid életrajzi gyűjtemény, genealógiai táblák és a tanúvallomások összegző táblázat. Ennek ellenére itt egy olvasmányos stílusban megírt, mégis kifejezetten komoly alkotásról van szó, amelynek szakmai hitelességét alapos jegyzetapparátus és a bőséges szakirodalmon túl számos levéltári forrás támasztja alá.

Azt, hogy valójában ki is volt ő, a kötet végén így foglalják össze a szerzők: „Báthory Erzsébet kétségtelenül karizmatikus nő volt. Uralkodott az embereken életében és hatalmába keríti őket ma is, négy évszázaddal halála után. Nincs

talán még egy ilyen nő, aki ilyen szenvedélyes vitákat váltana ki, mint éppen ő. [...] 400 év után nagyon nehéz megtalálni az objektív igazságot. Keresnünk kell, de soha nem lehetünk bizonyosak benne, hogy épp megtaláltuk. Ebben a könyvben is keresni akartunk, találni szerettünk volna új tényeket, új dokumentumokat, új vallomásokat és összefüggéseket, amelyek segíthetnek közeledni annak megértéséhez, hogy mi zajlott le Báthory Erzsébet körül.”

Fontos könyv, hiszen a szlovák nagyközönség elé csak a legkritikább esetben kerülhet magyar történész alkotása. Pedig a kora újkor történelmi értelmezése ritkábban vezet nemzeti konfliktusokhoz.

TÜNDE LENGYELOVÁ – GÁBOR VÁRKONYI [88]:
BÁTHORY – ŽIVOT A SMRTĚ

Praha, Ottovo nakladatelství, 2009, 304 oldal.

R. Várkonyi Ágnes születésnapjára

SZABÓ PÉTER [82]
főiskolai tanár

A „Portré és imázs — Politikai propaganda és reprezentáció a kora újkorban” tanulmánykötettel R. Várkonyi Ágnes akadémikus nyolcvanadik születésnapját köszöntötték tanítványai. A hűsz szerző saját kutatási területeit, megközelítési módjait érvényesítve olyan kötetet alkotott, amely jól érzékelteti a Közép- és Kora Újkori Magyar Történelmi Tanszéken formálódó

történelmi iskola sokirányú kutatási témáit, s több ponton mégis közös nevezőre hozható szemléletmódját. R. Várkonyi Ágnes kutatóként és oktatóként fontosnak tartja a kora újkor mentalitás és gondolkodásmód megragadását, ugyanolyan hangsúllyal kezelve a tradíció jelenlétét és a megújulás képességét, figyelmeztetve arra is, hogy a magyar politikai és kulturális elit miképpen tudott a XVI–XVII. század kihívásaira reagálni, s az ország megosztottsága ellenére a korabeli Európával együttműködni.

A tanulmánykötet a propaganda és a reprezentáció szerepére világít rá a kora újkor politikizálásban. A mindezt hordozó és működtető társadalmi elit elmélyült tanulással, világlátással és a kapcsolatrendszer gondos kiépítésével rendelkezett, s igazodott a nemzetközi és a hazai propaganda és reprezentáció mintáihoz. A politikai elitnek — a kötet tanulságai szerint — számolnia kellett azzal, hogy egyre szélesebb az a társadalom alsóbb szintjeit alkotó réteg, mely érti és kritikusan mérlegeli viselkedése mozgatórugóit, manipulációit a propaganda és a reprezentáció területén. Kialakult az a félsz az elit körében, hogy ez az elégedetlen csoport rajtakaphatja tagjait a közmegegyezéssel kialakult politikai és erkölcsi normák áthágásain, sőt, ha ez a visszaszorított társadalmi réteg lehetőséget kap rá, korszerek műveltségével és

technikai képzettségével az ösztársadalom véleményformálásában is szerepet játszhat. (Erdősi Péter és Kis Domokos Dániel modellértékű tanulmányai vizsgálták e kérdéskört.) Kees Teszelszky tanulmánya feltárta a városi értelmiség Németalföld felé ívelő szerepét a Bocskai-felkelés alatti diplomáciai és propagandisztikus kapcsolatokban. Fazekas István tanulmánya bemutatta, hogy az egyházi elit a bécsi udvarban akár a királyi gyermekek nevelői posztját is kisajátíthatta magának (lásd I. Ferdinánd gyermekeinek neveltetését). Tumor Péter írásában tovább vitte az egyházi elit reprezentatív, propagandisztikus szerepvállalásának gondolatát a katolikus megújulás időszakában s ezt a tevékenységet már egy jól szervezett, szélesebb körű mezőben értelmezte. A katolikus fő- és alsópapságnak a török kiűzése utáni széleskörű térítőtévékenységét tárta fel írásában Dénesi Tamás.

Mohács után új lehetőséget és új feladatot jelentett a magyar rendek számára az uralkodói rezidencia ország-határon kívülre kerülése. Bécsben és Prágában nehezebben építhették ki a királyi, illetve a császári udvarban való jelenlétet. Toma Katalin tanulmánya szerint még a politikai imázsformálás nagymesterének, Nádasdy Ferenc országbírónak is közvetítőkre volt szüksége, hogy presztízst tegyen szert Bécsben. Az arisztokrácia viszont saját főúri

udvaraiban hatékonyan tudta alkalmazni a királyi udvarban elsajátított és jól bevált stratégiákat, ami együtt járt a főnemesi udvarok politikai súlyának növekedésével. Koltai András szerint Batthyány Ádám dunántúli főkapitány színvonalasan és hatékonyan megszervezett udvarai a főúr tudatosan megtervezett politikusi portréját mutatták fel a nyilvánosság előtt. Lautner Éva a XVII. századi nádorválasztás kidolgozott protokollja alapján szintén a főméltóságok politikai súlyának növekedését bizonyította. Várkonyi Gábor Wesselényi Ferenc és II. Rákóczi György levelezése alapján elemezte a nádor és az erdélyi fejedelem kapcsolatát. Nemcsak Magyarország, hanem a korabeli „Universitas Christiana” számára is alapvető érdeknek bizonyult az osztrák Birodalom visszaszorítása. A magyar politikai elitnek önálló külpolitika nélkül kellett egy sokoldalú és korszerű országgépet felmutatni, s az európai politikai viszonyokhoz igazodva kellett a török elleni nemzetközi fellépés aktualitását hirdetni. Ezt a kérdéskört vizsgálta V. Károly birodalomeszméjének tükrében Korpás Zoltán, a vesztfáliai béke összefüggésrendszerében Hiller István, az Erdélyi Fejedelemség portai követeinek ellentmondásos véleményei alapján Kármán Gábor. A török elleni háborút a kezdetektől jelentős nemzetközi nyilvánosság és kifinomult propaganda övezte. Domokos György és Hausner Gábor tanulmánya az épülő Zrínyi-Újvár korabeli ábrázolásait elemezte, G. Etényi Nóra a birodalmi segélyhadakat vezető Wolfgang Hohenlohe-nak a visszafoglaló háború időszakában újrafogalmazott Zrínyi-kultuszát mutatta be. Jelentős hadvezérek gondosan megtervezett propagandájának eszköztárát vonultatta fel Szolecky Emese és Kreutzer Andrea Miksa Emanuel bajor választófejedelem, valamint Savoyai Jenő hadvezéri tevékenysége kapcsán. Kincses

Katalin Mária a spanyol örökösödési háború egyik meghatározó hadi eseményének, a höchstádti csatának az emlékérméit értelmezte. Horn Ildikó az egyik legnagyobb külpolitikai lehetőséggel rendelkező erdélyi fejedelem, Báthory István Erasmus és Machiavelli tanításait ötvöző, hadszíntéren és udvari ünnepe-

ségeken egyaránt gondosan megtervezett és hatékonyan működő propagandáját és reprezentációját elemezve — a kora újkor jól ismert szimbó-

lumait, s a nehezen felfejthető allegóriákat is szem előtt tartva — a „jó uralkodó” portréját rajzolta meg.

G. ETÉNYI NÓRA [93] – HORN ILDIKÓ [86] (SZERK.):
PORTRÉ ÉS IMÁZS – POLITIKAI PROPAGANDA
ÉS REPREZENTÁCIÓ A KORA ÚJKORBAN
Budapest, l'Harmattan, 2008, 464 oldal.

ADY ENDRE

A Duna vallomása

*Megtudtam, hogy titkokat rejteget
A mi Dunánk, ez a vén róka,
Mikről talán sohase álmodott
Az ősi barlang-tüzek óta
Ez a közönyös Európa.*

*Megloptam a vén Iszter titkait,
Titkait az árnyas Dunának.
Magyar földön ravasz a vén kujon,
Hisz látott ő búsabb csodákat,
De akkor pletyka-kezdve támadt.*

*Vallott nekem, nem is tudom, mikor:
Tavasza volt és ő csacska-részeg.
Táncolt, dalolt, kurjongatott, mesélt,
Budapestre fitymálva nézett
S gúnyos nótákat fütyörészett.*

*Talán Szent Margit híres szigetén
Állott velem részegen szóba.
(Ma is félve kalimpál a szívem
S hajh, már régen késik e nóta.
Ugy-e Iszter, vén folyam-róka?)*

*Nagy-komoly lett akkor a vén Duna.
Torkán hűlt vad, tavaszi kedve.
Olyan volt, mint egy iszákos zseni.
Alig mert nézni a szemembe
S én vallattam keményen, egyre.*

*„No, vén korhely, láttál egy-két csodát,
Mióta ezt a tájat mossa
Sápadt vized, árnyas, szörnnyü vized,
Mely az öreg árnyakat hozza.
Gyónjál nekem, vén falurossza.”*

*„Mindig ilyen bal volt itt a világ?
Eredendő bűn, lanyha vétek,
Hideglelős vergődés, könny, aszály?
A Duna-parton sohse éltek
Boldog, erős, kacagó népek?”*

*S halk mormolással kezdte a mesét
A vén Duna. Igaz az átok,
Mít már sokan sejtünk, óh, mind igaz:
Mióta ő zúgva kivágott,
Boldog népet itt sohse látott.*

*A Duna-táj bús villámhárító,
Fél-emberek, fél-nemzetecskék
Számára készült szegyen-kaloda.
Ahol a szárnyakat lenyesték
S ahol halottasak az esték.*

*„Sohse lesz másként, így rendeltetett”,
Mormolta a vén Duna habja.
S boldogtalan kis országok között
Kinyújtózott a vén mihaszna.
És elrohant tőlem kacagva.*

Forrás: Kempelen Farkas digitális tankönyvtár

JUHÁSZ JÓZSEF [79]
egyetemi docens

Hagyomány? Zsákutca? Perspektíva? A Magyarországi Tanácsköztársaság, ill. az oroszországi és a közép-európai forradalmak hatása címmel a Tanácsköztársaság kikiáltásának kilencvenedik évfordulójához kapcsolódva március 20-án a Kossuth Klubban nagy érdeklődéssel kísért nemzetközi konferenciát rendezett a Kelet-Európa Története Tanszék és a Ruszisztikai Központ. Magyar történészek mellett angol, belga és orosz kutatók is igyekeztek megfejteni a Tanácsköztársaság szerepét a XX. századi magyar és európai történelemben. Míg a külföldi résztvevők inkább a munkásönigazgatás (Chris Ford), illetve Polányi Károly és Varga Jenő elméleti öröksége iránt érdeklődtek (Gareth Dale és André Mommen), vagy éppen a 133 nap kulturális örökségében láttak maradandó értékeket (Ljudmilla Bulavka), addig a magyar előadók a témát átfogóbban megközelítve, 1919 jelentőségét a magyar és a kelet-európai fejlődés integráns részeként értelmezték. A konferencia szakmai hozadéka főképpen az volt, hogy bizonyította,

e sokat vitatott témakör „depolitizálása” is lehetséges, ha tartjuk magunkat a történetírás örök szabályához: sine ira et studio.

A konferencia négy bevezető előadásából az elsőt Ormos Mária akadémikus tartotta *A Tanácsköztársaság nemzetközi környezete* címmel az események külpolitikai összefüggéseiről. Kimutatta, hogy Kun Bélák országlása a Vix-jegyzékben megtestesülő kétarcú antantpolitika lelepleződése (és Károlyiék ehhez fűzött ábrándjainak szétfoslása) által kiváltott „nemzeti kétségbeesés” következménye volt. Kifejtette, hogy a kommün külpolitikai feltételei 1919 áprilisától tovább romlottak, egyrészt, mert Moszkva számára a dél-orosz front fontosabb volt a besszarbiai és ukrainai előrenyomulásnál — így szó sem lehetett a Tanácsköztársaság katonai megsegítéséről —, másrészt mert megváltozott az antant vezérkarok vonalvezetése: a nyugat-európai (emberi) „élőerő” megkimélésének érdekében hozzáláttak a román hadsereg újjászervezéséhez és felfegyverzéséhez. Ormos szerint a végeredményt tekintve — a szovjet-orosz segítség elmaradása, valamint Csehszlovákia „forradalmasításának” meghiúsulása után — gyakorlatilag egyre ment, hogy a magyar Vörös Hadsereg bevárja-e az elkerülhetetlen román támadást, vagy maga kísérel

meg eredményt kicsikarni a Tiszánál, mert a Tanácsköztársaság sorsa így is, úgy is megpecsételődött.

Hajdú Tibor, az MTA doktora *A Tanácsköztársaság mint a közép-európai forradalmak része* című előadásában kimutatta, hogy a magyar fejlemények miként illeszthetők az 1917–1921-es európai eseményekbe, majd hangsúlyozta, hogy az 1848-as forradalmakkal ellentétben az 1917 után keletről induló forradalmi hullám értékelése történeti szempontból ma is nehéz. Hajdú az értelmezési keretek szélesítése érdekében több fontos mozzanatra hívta fel a figyelmet. Kifejtette, hogy az 1918–1919-es magyar forradalmak fő ereje nem a doktrinér elméletekkel „felvértezett” szervezett munkásság volt, hanem a forradalmi katonaság. Utalt arra, hogy a világháborús vereség, az állandó nélkülözések, az ország- és nemzetvesztés lidérce, a deklasszálódás és vagyontalanság rémképe olyan forradalmi pszichózist idézett elő, amelyben „a lehetséges és a lehetetlen határa elmosódott”, ezért teljesen történetietlen az öszirózsás forradalom és a kommün vezetőitől utólag számonkérni valamiféle reálpolitikusi attitűdöt. Ahogy megállapította: „A forradalom történetének máig vitatott ügynevezett problémái nem is annyira a kor problémái, hanem a jelen ama lehetetlen igénye, hogy reális mérlegelést várjon a forradalmi térség vezetőitől, jóllehet azok maguk is hisztérikus állapotban voltak”, mert „reálpolitikai döntés lehetetlen volt a térség kiszámíthatatlan helyzetében.”

A harmadik előadó Pók Attila, az MTA Történettudományi Intézetének igazgatóhelyettese volt, aki *A Tanácsköztársaság helye a magyar történelemben* címmel foglalta össze a magyar historiográfiai irányzatoknak a Tanácsköztársasággal kapcsolatos véleményét. Felvázolta a „kurucos-romantikus-osztályharcos” (Mód Aladár), a „labancos-szociológizáló-nemzeti illúzióoszlató” (Hanák Péter), a „liberális-októbrista-republikánus” (Litván György, Kende Péter), a „kereszténymemzeti-hazafias” (Antall József eszméisége) és a „posztmodern-relativizáló-társadalomtörténeti” (Hajnal István Kör) szemléletmódokat, majd fejtegetését egy szakmai figyelmeztetéssel zárta: „Ma, amikor váratlan, félelmetes, nehezen megismerhető új kísértek járnak be nemcsak Európát, hanem az egész világot, újra nyomatékosan napirendre kerül az útkeresés, a hatalmas társadalmi, gazdasági problémák kezelésére alkalmazható modellek kutatása. A Tanácsköztársaság a huszadik század első kataklizmája utáni magyar útkeresés egyik, súlyosan kudarcos modellje. A sok ígéretes és kevésbé ígéretes modell összeomlása utáni helyzetben a történetét értékelő harag és részrehajlás nélkül kutató, saját koruk ellentmondásaiban is eligazodni próbáló történészeket, magunkat, csak szerénységre és visszafogottságra inthetjük.”

A negyedik előadást Krausz Tamás egyetemi tanár, a Kelet-Európa Története Tanszék vezetője tartotta, aki a proletárdiktatúra jelentőségét Kelet-Európa történetébe ágyazva két egymásnak feszülő ellentmondást emelt ki. Egyfelől a nemzeti mozgalmak követelése, a nemzeti függetlenség, a háborús vereség keltette nacionalista felbuzdulás, másfelől a szociális kérdésnek az egyenlőség szellemében való megoldása, a szociális forradalom iránti vonzalom ütközött össze, végső soron az előbbi felülkerekedésével. A másik alapvető ellentmondás a Tanácsköztársaság honvédő-hazafias és világforradalmi elkötelezettsége között húzódtott. Miután az antant Románia képeben leverte a forradalmi diktatúrát, a „szovjet orientációt”, Magyarország „európai integrálására” — megőrizve a kiinduló ellentmondásokat a II. világháború utáni időszakra is — nem került sor.

A Tanácsköztársaság története napjainkra elvesztette ünnepi jelentőségét, de megőrződött iránta a szakmai érdeklődés. A konferencia anyaga hamarosan megjelenik a Kelet-Európa Története Tanszék *Kelet-Európa Tanulmányok* című sorozatában.

Toccat

Ahogy öregszem,
érezem:
mint forr a multba
életem,

lentebbre váj a
gyökerem,
a történelmet
viselem.

Gyerekkorom:
tündér, manó;
nem volt tévé,
se rádió,

kocogott sok-száz
ló, csacsi,
ritkaság volt a
gépkocsi,

mögötte gyors
kölyök-csapat
csodálkozó
loholt-szaladt.

Az ég üres volt,
kék mező,
még nem csíkozta
repülő.

Vasút, vagy villany:
távoli
kis állomások
lángjai.

Félszáz évem
merül tovább:
a nagyapát,
a dédapát

mendemondából
hámozom,
emlékeimből
toldozom,

Klapkát, Perczelt
rég ösmerém,
úgy szólítám:
uramöcsém,

mert már Rákóczi
vagy Drugeth
öreg koldusnak
nézhetett.

Oly vén vagyok, hogy
borzalom!
Láthatott volna
már Platon,

de voltam fura
figura
s ő pislogott szebb
fiura.

Amikor még
ember se volt,
páfrány-bokor
fjölém hajolt,

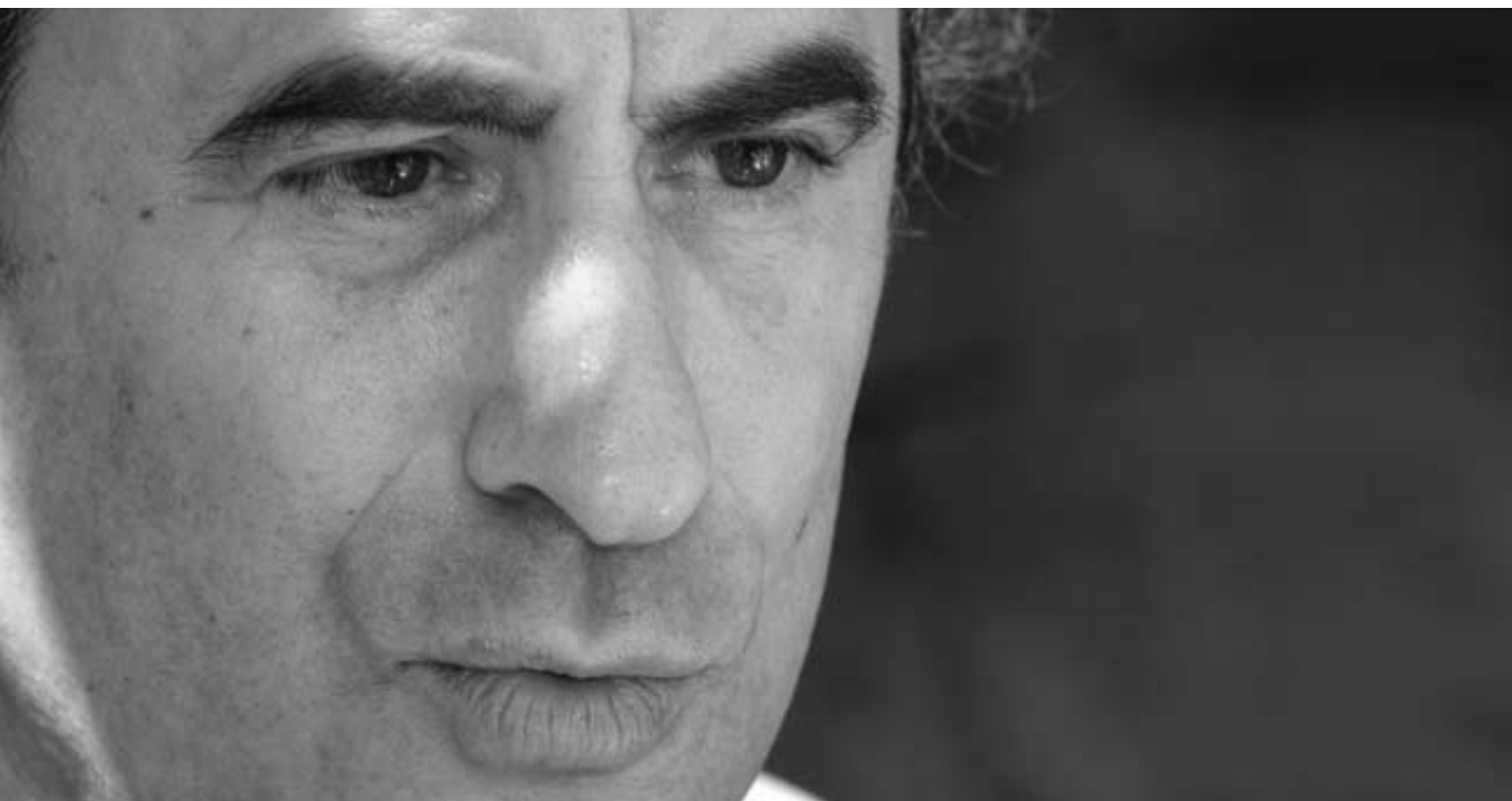
apónak hívott
a bokor.
Mikor születtem?
Semmikor.

Két jó marék port
könnryedén
a teremtésből
hoztam én

kóválygó senki,
a nevem
Majtréja, Ámor,
Szerelem,

ős-kezdlet óta
itt vagyok,
de a lepkével
meghalok.

Az egyetem értékrendet ad és időt a tanulásra

Kepes András első és második felesége is az ELTE-re járt — a jelenlegi ugyan nem ott végzett, de szintén bölcész. Őt lánya van. A gyermekneveléssel és a párkapcsolatokra vonatkozó gondolkodásmódjával összefüggő kérdéseire kereste a válaszokat a Polgár Juditról szóló könyvében is, amely így nem egyszerűen életrajzi regény. A Matt a férfiaknak után most újabb könyvön dolgozik. A témájáról nem árult el szinte semmit, de azt állítja: ez eddigi legmeglepőbb és legizgalmasabb munkája, amit a tervek szerint jövő ősszel vehetünk a kezünkbe. A tévés sorozata véget ért, egy ideig biztosan nem fog tévézni.

BAUDENTISZTL FERENC

Desszert mellett is mindig nagyon szívesen beszélgetünk a Kepes Krónikáról. Különös történetek ezek, melyek a Világfalu minden irányába elkalauzolnak. Kepes András [’73], az ELTE BTK alumnusza ezúttal nem mások, hanem a saját élettörténetét meséli el. Apropó, ő az aki többek között a Táncsics-díjat és a Pulitzer-émlékdíjat ugyanúgy átvehette, mint a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjét. Aztán egy Matt a férfiaknak: volt ő az év férfisztárja, míg a Nők Lapja olvasói a legvonzóbb magyar férfivá is megválasztották.

– Az általános és középiskolai tanulmányait három földrészen és három nyelven végezte. Ez elsősorban a nyelvtanulás szempontjából volt fontos?

– Inkább a különböző kultúrákhoz való alkalmazkodás számított sokat. Aztán, mivel az ötvenes évek első felében a nyugati országokba munkára utazók nem vihették magukkal a gyerekeiket, közel két évig intézetben is nevelkedtem, ami elég kemény iskolája volt az alkalmazkodásnak. Egy évet voltam Libanonban, majd később a kamaszkoromat töltöttem Dél-Amerikában.

– Buenos Airesben, tizenhét évesen írta első újságcikkét. Mi vitte ebbe az irányba?

– Író akartam lenni, de úgy gondoltam, szerényen az újságírással kezdem, aztán ott ragadtam. Az első cikkem sporttémájú volt. Argentínában járt a Népsport főszerkesztője, aki azt ígérte, ha sikerül interjút készítenem a helyi labdarúgó-válogatott szövetségi kapitányával, megjelenteti az anyagot. Bejelentkeztem magyar újságíróként, komolyan vettek, Renato Cesarini edző pedig válaszolt a kérdéseimre. Ez volt az első cikkem, aztán főként ifjúsági lapoknak írtam az argentin kultúráról.

– Ezek után törvényszerű volt az ELTE és a magyar-esztétika szak?

– Világéletemben tisztességtelennek tartottam, ha előnyben vagyok másokkal szemben, ám mivel nem akartam hosszabb ideig katona lenni, előfelvételiként azonnal felvételt kellett nyernem. Ezért aztán a spanyol lett az egyik szakom, mert tudtam, ott komoly kudarc nem érhet, a másik meg a magyar, mert abban a hosszú külföldi tartózkodásom miatt hátrányban voltam a többiekhez képest. Így az előny és a hátrány kiegyenlítette egymást. Argentínában ugyan magyar szépirodalmat és világirodalmat is olvastam, de a másik kedvenc időöltésem a zugmozik kínálata volt. Ezek együttesen alakították az ízlésemet.

– Mikor és miért lett a magyar-spanyolból magyar-esztétika szak?

– Másodév után adtam le a spanyolt. Minthogy a középkori spanyol irodalom elég kacifántos, a spanyol szakon a XIX. századtól kezdve haladtunk a kortárs irodalomig, majd innen vissza a középkorba. Úgy gondoltam, ha már nagy nehezen eljutottam kedvenc szerzőimig, Cortázarig, Vargas Llosaig, García Marquezig, nincs kedvem időben visszamenni a kezdetekhez. Ekkor vettem fel az esztétikát, ami szakként akkoriban kezdődött.

– Mi mindent köszönhet az ELTE BTK-nak?

– Azt gondolom, elsősorban nem ismereteket köszönhetek, hanem inspirációkat, egyetemi társaimtól legalább annyira, mint tanáraimtól. Ha egy bölcészkar vezetője lennék, a kapu fölé hatalmas betűkkel

kiírnám: „azt ne várd, hogy itt neked bármit megtanítanak, de kapsz öt évet arra, hogy az idődet okosan használd ki és sokat tanulhass”. A tanároktól értékrendet lehet kapni, meg olyan hasznos információkat, melyek „megtermékenyíthetik” az embert. A saját oktatói pályámon is azt tartom elsődlegesnek, hogy megpróbáljam rávezetni a tanítványaimat, hogy igényesek és kritikusak legyenek önmagukkal szemben. A hallgatók ugyanis már kész emberek, megváltoztatni őket nem lehet, hatni rájuk azonban igen.

– Az egyetemi éveket követően rádiós újságíró lett, amelyben nagy szerepe volt az ön által sokszor emlegetett Vajda Marci bácsinak.

– Már az egyetemi évek alatt is rádióztam. Dél-amerikai szépirodalmi műveket fordítottam és dramatizáltam, és besegítettem a spanyol szekció munkájába. Mint minden lelkes bölcész, a pályám folytatásaként szerettem volna az oktatásban maradni, de a tanszékek körül hatalmas volt a tolongás, s én soha életemben nem voltam versenyző alkat, így a rádiózást választottam, ahova hívtak. A spanyol szekciótól Vajda Marci bácsi csábított át a kulturális szerkesztőségbe. Nagypapa korú ember, fantasztikus pedagógus, a ma már olyannyira hiányzó utolsó mesterek egyike, aki nagyon finoman és bölcsen, direkt beavatkozás nélkül tudta a fiatalok gondolkodásmódját alakítani. A Magyar Rádióban 1980 februárjáig dolgoztam, akkor már kicsit szűk volt nekem a rádió, s Marci bácsi is nyugdíjba vonult. Elfogadtam Érdi Sándor ajánlatát, aki a Stúdió ’80 című, akkor induló kulturális műsor főszerkesztő-helyettesének hívott.

– Kepes Andrást ekkor ismerte meg az ország.

– A keddi estei sorozat után valóban, szinte mindenki nézte a Stúdiót, így aztán szembesülnünk kellett az aczéli kultúrpolitikai elvvel, hogy minél nagyobb a hatása egy kulturális műhelynek, annál kisebb a szabadsága. A cenzúra rettenetesen megviselt, de főszerkesztő-helyettesként nem állhattam fel azonnal. Aspirantúrára szerettem volna menni először szociológiából, aztán esztétikából, de nem engedték. Mivel Magyarországon belül nem tudtam „elmenekülni”, megpályáztam egy amerikai ösztöndíjat Kaliforniába, a Stanford Egyetemre, és felvettek. Fontos időszak volt ez az életemben: rálátásom lett a magyar sajtóra, megismertem az angolszász újságírást, és ez alapvetően befolyásolta a korrekt sajtóról kialakult gondolkodásmódomat és értékrendemet.

– Ha nincs ez az időszak, később nincsenek sajtó műsorai sem?

„Világéletemben tisztességtelennek tartottam, ha előnyben vagyok másokkal szemben, ám mivel nem akartam hosszabb ideig katona lenni, előfelvételisként azonnal felvételt kellett nyernem.”

– Szerintem lettek volna akkor is, mivel nem vagyok jó csapatjátékos, s nem szeretek sem beosztott, sem autokratikus főnök lenni. Első pillanatban az alkatomnak megfelelő szervezeti formának tűnt az MTV-nél akkoriban kialakult új rendszer, hogy a műsorok felelős vezetői egyben producerek is lettek. Csakhogy a tévéműsorok elkészítése pénzbe kerül, a köztévé viszont jó szokásához híven rendszeresen elfelejtett fizetni. Mikor már kölcsönöket kellett felvennem ahhoz, hogy a munkatársaimat kifizessem, betelt a pohár. Ehhez hozzájárult az is, hogy akkoriban a vezető képernyősöket sok támadás érte az irigy kollégák részéről az állítólag indokolatlanul magas fizetés miatt. Különösen bántónak éreztem: nem elég, hogy az MTV anyagilag bedarált, még az igaztalan támadásoktól sem védett meg. Friderikusz Sándorral és Frei Tamással szinte ugyanabban az időben átszerződöttünk kereskedelmi tévékhez. Így végül a furkálásnak és irigységnek köszönhetően, hogy kiderült a piaci értékünk. A kereskedelmi tévéknél egyik pillanatról a másikra tiszszert annyit kerestünk, mint amennyit egyesek sokallottak az MTV-nél. Ezzel együtt, nem éreztem jól magam a TV2-nél, mert sem az értékrendünk, se a televíziózásról alkotott elképzelésünk nem vágott egybe. A komoly konfliktusokba bele is betegedtem, úgyhogy kiszálltam, s két évig nem tévéztem. Aztán visszamentem a közszolgálatihoz, de persze megint nem teljesültek az ígéretek, így egy

időre ismét abbahagytam a televíziózást. Majd jött az RTL Klub, amely felismerte, hogy ha el akar érní társadalmilag és gazdaságilag fontos döntéshozó rétegeket is, szüksége lesz egy-két nem kereskedelmi alkatú televízióra is. Így készült el a Könyv-jelző, a húszrészes sorozat fiatal írókkal, amelyből könyv is született, majd ezt a korosztályt vendégül látva folytattam a Desszertet, és végül megcsináltam a Világfalut, amely a pályám nagyon fontos szakasza volt.

– Ez volt a kedvenc műsora?

– A kedvenc az utolsó műsorom, a Különös történetek, mert úgy érzem, szakmailag eddig ez volt a legjobb. Bár tudom, hogy rólam elsőként a Desszert jut az emberek eszébe, amely annak idején újdonságot jelentett a felszabadult és jókedvű beszélgetéseivel, engem a riport-dokumentum műfaj mindig jobban érdekelt.

– Melyik a kedvenc riportja?

– Nem könnyű választani. A Wayaman apóról, az amazóniai indiánról készült dokumentumfilmlet mindenképpen kiemelném, de mélyen felkavart Veronka, a falusi kislány története is, aki kilencévesen operát énekelt, s akinek az életét a Különös történetekben is követtem. Az ismert emberek közül pedig a dalai lámával alakult ki közöttünk olyan rokonszenv, amely Őszentségét és környezetét is meglepte. Úgy gondolom, csak akkor születet jó interjú, ha valódi beszélgetés alakul ki a riportert és alanya között, ha kölcsönösen sikerül megrezegtetni egymásban a hurokat. Ez, persze nagyon ritka.

– A Beszélgetések című Kepes Krónikában úgy fogalmazott, hogy mindig is arra volt kíváncsi, képesek vagyunk-e a vállalt különbségek ellenére szót érteni egymással, megtalálni azt, ami közös...

– Engem tényleg ez érdekel, a Különös történetek is erről szolt. Nem izgatnak a szokvány történetek. Elsősorban olyan embereket keresek, akik eltérnek a többségtől. Jó ideje személyes élettörténeteken keresztül igyekszem értelmezni a világot magunk körül.

– Értelmezné a médiát is, amelyet immáron három évtizede belülről ismer. Mennyire változott az újságírás ezen időszak alatt, tényleg teljesen elbulvárosodott?

– Bulvárosodik, ahogy a gazdaság, a politika, sőt a közélet is. Egyébként mindennél súlyosabbnak tartom, hogy ma Magyarországon nincsenek mértékadó médiumok és hiteles emberek. Nem ismerek olyan újságírót, művészt, de még sportolót is alig, akit ne sorolnának azonnal valamelyik politikai párt holdudvarához. Akár igaz, akár nem. Pedig egy normális demokrácia csak akkor működik, ha

vannak olyan közszereplők, akik képesek felülemelkedni a csoportérdekeken, és ezt mások is elismerik róluk.

– A magyar média hiteltelenségét tekintve lehet a lejtőn megállás?

– Rövid távon pesszimista, hosszabb távon optimista vagyok. Közvetlen környezetemben is látom a fiataloknak azt a rétegét, amely már egészen másként fogyasztja a kultúrát, mint az előző nemzedék. Nem néznek tévét, készségi szinten használják az internetet, beszélgetnek, jó filmeket néznek közösen, jó könyveket olvasnak, színházba járnak, sőt maguknak csinálnak alternatív színházat. Sokat járok vidékre. Az ország minden szegletében találkozom olyan közösségekkel, akik maguk teremtik meg azokat az értelmes kulturális tevékenységeket, amit az egyre sekélyesedő kulturális élettől már nem kapnak meg. Kérdés persze, hogy ezek a bűvópatakok képesek lesznek-e a felszínre törni, vagy betemeti őket az igénytelen tömegkultúra.

– Változott-e Kepes András értékrendje? Továbbra is tartja magát ahhoz, hogy nem szabad saját magát komolyan venni, mert az rettenetesen unalmas?

– A harminc év alatt alapvetően nem változott az értékrendem, picit letisztult, talán kicsit magabiztosabb, keményebb lettem. Hatvanévesen az ember már kezdi megismerni magát, s ha szerencséje van, megbarátkozik magával. Nyilván az elismerések is segítettek, hogy nem keseredtem meg.

– Az elismerések közül melyik a legfontosabb?

– Igazából, mindent megkaptam, amit a szakmában megkaphattam, így aztán könnyen mondhatom, hogy olyan nagyon nem is érdekel a dolog. Egyébként hiszek a keleti gondolkodásmódban, abban, hogy az ember akkor válik szabadabbá, ha a negatív és pozitív kritikák sem tudják kibillenteni a belső értékrendjéből. Mivel azonban még mindig van bennem némi bizonytalanság, jölesnek a dicséretetek. Szóval, még nem vagyok igazi keleti bölcs.

– Ismert televíziósként az elsők között adott ki könyvet. Honnan jött a beszélgetések írott formájának ötlete?

– Már a nyolcvanas évek közepén írtam egy riportkötetet. Aztán, amikor beteg voltam, tartottam attól, hogy vége a pályámnak, ezért arra gondoltam, érdemes lenne összegezni. Végignézttem a műsoraimat, s a Desszertekben észrevettem olyan részleteket, amelyeket a műsorban fel sem fedeztem, mert a látvány, a gesztusok eltérítették a figyelmemet, leírva viszont a szövegre koncentráltam. Így jött létre a Desszertkötet. Aztán az Aprópókból a következő, és így tovább. Érdekes módon, ha televíziós műsört készítek, akkor egy idő után vágyom

arra, hogy egy szobában ülve, magányosan könyvet írjak, írás közben viszont egy idő után szeretnék kitörni „választott börtönömből”, és újra csapatban dolgozni.

– Jut eszembe a beszélgetésünk kezdete: Kepes András mégiscsak író lett.

– A szó melléknévi igenévi értelmében talán igen, hiszen könyveket is írok és szerkesztek. De író számomra még mindig Tolsztoj, Thomas Mann, vagyis ez a nagyságrend. Hogy valójában mi vagyok, azt egyre nehezebben tudom eldönteni. Újságíró? Aligha, hiszen újságot szinte sohasem írtam. Televíziós műsorkészítő? Az is egyre kevésbé. Tanár is vagyok, de az se egészen. Leginkább talán az fedi az életmódomat, hogy bölcsész. Úgy tűnik, mostanra lettem bölcsész!

FILMSZEMLE

Apaföld

A filmszemlék feszített tempójú napjaiban mindig kíváncsibban szegeződnek a tekintetek a mozivásznonra, ha elsőfilmes bemutatkozás pereg. Idén nyolc ilyen alkotás szerepelt a nagyjátékfilm mezőnyben, volt tehát alkalmuk számvetésre és jósolgatásra az erre hajlamos, de mégis leginkább jó debütáló filmet látni vágyó mozinézőknek.

Rövidfilmes munkái után Nagy Viktor Oszkár is elkészült az eredetileg a 2010-es szemlére szánt első nagyjátékfilmjével. Az *Apaföld*ben egy apa-fiú történetet redukált mítikus — és pszichoanalitikusért kiáltó — alapszituációvá, hogy eredményként az ödipuszi konfliktus minden létszerűségtől és minden konkrét elemről lecsupaszított, modellszerű alapképlete makulátlan esztétikájú nagytotálakon és hosszan kitartott közeli képeken jelenjen meg a vásznon.

A pár szóban összefoglalható és inkább érzelmi zöngéi miatt érdekes esemény sor azon a nevesincs, ritkán lakott vidéken játszódik, ahol a félbe hagyott autópálya összetalálkozik a nehéz, rögös földdel. Az Apa letöltött börtönbüntetéséből tér haza,

és földet vásárol, hogy szólóültetvényt telepítsen fiával. A Fiú makacs és gyűlölet-ről tanúskodó arccal mond nemet az Apa közeledésére, dacosan próbál szabadulni, hogy egy lépéssel később öntudatlanul kezdje el ismételni az apai sorsot. A ketjük közötti feszültséget sűrűsíti a Fiú feltékenységgel vegyes erotikus vonzódása az Apa szeretőjévé váló Ági (a hiányzó anya húga) iránt. Az elfojtott indulatok és a változásra képtelen karakterek tragikus végkifejletet sejtetnek.

Megvolna tehát a lehetősége annak, hogy a film kataritikus élményt nyújtson, mégis inkább zavarba ejti, elidegeníti a nézőjét. Ennek oka főként a film világában való tájékozódást elősegítő információk

FORGÁCS NÓRA KINGA
egyetemi hallgató

A SZTORI KÖZEPÉN VAGYUNK

Papírrepülők

ALFÖLDI NÓRA
egyetemi hallgató

Szabó Simon *Megyünk* című rövidjével a tavalyi Filmszemlén a kisjátékfilm kategória legjobb alkotásának járó díjat tehette zsebre. A tizenegy perces szösszében tulajdonképpen semmi figyelemre méltó nem volt, a három utazóról és egy ad hoc úti célról szóló történetet zavarba ejtő egyszerűség és naivitás jellemezte. Utólag kiderült, a *Megyünk* főpróbája volt a rendező első nagyjátékfilmjének — a *Papírrepülők* megtartotta a kisfilm könnyed spontaneitását, blazírt kisszerűségét és laza hangvételt, meglepő módon azonban mindez a bő másfél órás játékidőben teljes

pompájában ragyogja be a vásznat. Szabó Simon az idei szemlén méltán nyerte el a legjobb elsőfilmesnek járó díjat.

„Mindenki hajtogatja a magáét” — szól a film telibe találó mottója. A *Papírrepülők* hét, össze nem érő sztorit gereblyéz egy szabályosra fésült kazalba. Aprólékos, hétköznapi történetek ezek, budapesti fiatalokról. A főhősök hormonvezérelt kamaszok, zenéről zenére röppenő DJ-k, hangszereket szállító fuvarozók, faképnél hagyott felszarvazók, menekülő leszbikus szerelmesek, akrobatikázó Jászai Mari téri breaktáncosok, valamint egy helyben topogó írók. Munka közben hosszú pincefolyosókon barangolva előremutató tervek szövődnek; a lift nélkül maradt ház lépcsőin mászva

nagy életbölcösségek tolmácsolódnak a kedvesnek; az éjszakai busz soká jön, menjünk inkább gyalog. Csordogál az élet, zajlik, aminek zajlania kell. Egy jelenet egy beállítás, egy beállítás két-három perc, a hét történet két-három percei szigorú rendben sorolódnak egymás mögé — a hetedik jelenetet az első követi, majd a másodikként beexponáltat fejtik ki, és így tovább. A pofonegyszerű szabályok mentén felépülő koncepció egy olyan kollázst rajzol ki, melynek elemei nem hatnak, nem is vetülnek egymásra, a gazdag mintázat csupán egy karizmatikus szerzót prezentál, újszerű mentalitással, mely mentalitás gondosan, precízen, de keresetlen egyszerűséggel egy egész generáció életérzését tükrözi.

szinte teljes hiánya. Nagy Viktor Oszkár egy létrádrama stációt tárja közönsége elé, de túlságosan kiüresíti a képet, nem a konkrét élethelyzetből rugaszkodik el az elkerülhetetlen sors mechanizmusainak szintjére, hanem éppen fordítva, a fogalmi oldal felől indít, hősei egy képlet ismeretlen tényezőivé válnak.

Az *Apaföld* főszereplői, ahogyan azt megnevezésük is sejteti, szimbolikus alakok. A nagybetűs Apa és a nagybetűs Fiú múltjáról, motivációiról nem árulnak el sok részletet sem a kevés szavú párbeszéd, sem a környezetüket megmutató képek, így nem nyílik lehetőség sem tetteik megértésére, sem a velük való azonosulásra. A közöttük lévő feszültséget az arckörrel adott nagyközélik, a közjük szoruló, körjük fonódó magányt a tájról készített kiüresített képek és a Magányos cédrus konkrét, majd motivikus megidézése fejezi ki — cselekvések vagy cselekményelemek, előzetes vagy az események során kiderülő információk alig igazolják. Így nem vezetnek erővonalak a film önmagában, pusztán tartalma miatt hatásos kulminációs pontjáig. Az Apa és Fiú közötti kapcsolat lehetetlensége, a „szakítás” radikális gesztusa így érzelmi

„A nagybetűs Apa és a nagybetűs Fiú múltjáról, motivációiról nem árulnak el sok részletet sem a kevés szavú párbeszéd, sem a környezetüket megmutató képek, így nem nyílik lehetőség sem tetteik megértésére, sem a velük való azonosulásra.”

tetőpont helyett csupán egy mitológiai toposz variációjává lesz.

Míg a figurák jellemzése és a cselekmény világának bemutatása kevéssé nyújt segítséget az értelmezéshez vagy az átéléshez, az időben való eligazodást éppen bizonyos konkrét jelzések vagy akaratlanul is beazonosított párhuzamok nehezítik. Nagy Viktor Oszkár a tárgykultúra alapján a kilencvenes évekbe helyezte vissza figuráit, Dobos Tamás operatőr szépen komponált képei hol időtlen, embertől idegen tájat mutatnak, hol a szereplők arcát kutatják: a felnőttek a mőriczi barbárok kései, kisszerűvé kopott, kriminalizálódott utódainak tűnnek, a Fiú arca pedig a korai Pasolini-filmek saját sorsuk csapdájába belegyalogoló csóroít juttathatja eszünkbe.

Maga a modellalkotás gesztusa, módszere és a Nagy Viktor Oszkár által használt stílus sok szállal kapcsolódik a magyar film hagyományaihoz, sőt Gaál István *Magasiskolája* egy autósmoziban játszódó jelenetben tiszteletteljes idézet tárgyává válik. Sajnálatos azonban, hogy éppen az a friss hang, újszerű témakezelés és személyesség hiányzik, amit az elmúlt évek, vagy akár az ideai szemle elsőfilmesinél is tapasztalhattunk.

Nagy Viktor Oszkár első nagyjátékfilmje, az *Apaföld* tehát a hiány filmje. Nemcsak a szereplői közé ékelődik a kapcsolatteremtés lehetőségének hiánya, hanem a film és nézője közé is: az elsőfilm-élményt a személyesség hiánya, a nagyjátékfilm hatását a karakterek, a konfliktusok és az elmesélt történet konkrét tartalommal való feltöltésének hiánya kérdőjelezi meg.

Apaföld

Színes magyar játékfilm, 85 perc, 2009

RENDEZŐ: Nagy Viktor Oszkár
forgatókönyvíró: Nagy Viktor Oszkár
zeneszerző: Ágai Péter
operatőr: Dobos Tamás
producer: Miskolczi Péter
vágó: Nagy Viktor Oszkár

SZEREPLŐK:
Derzsi János (Apa), Ravasz Tamás (Fiú),
Nagy Andrea (Ági), Znamenák István,
Bicskei Lukács, Babcsán Bence,
Forgalmazza: Mozinét

GYÁRTÓ: Eurofilm Stúdió

Egy történet, egy papírrepülő. Szabó Simon célok nélkül, a röptetés kedvéért ereszti szélnek őket, az egyik látványos, a másik kevésbé impozáns pályát ír le. Könnyed játék ez, magáért a játék varázsáért folyik, a sztorizás a sztorizásért elképzelés a sztorijának kellős közepén járó ifjú generáció életének apró szépségeit iparkodik hangsúlyozni. Míg a harminc-negyven évvel ezelőtti nemzedéki közérzet-filmek főhősei hétköznapjaikat nyomasztó, monoton tehernek érzékelték, addig a papírrepülőket röptetőik köszönik, megvannak, jönnek-mennek kis univerzumukban, különösebb felhajtások nélkül, könnyedén teszik a dolgukat. Falak már nincsenek, most a túl nagy légtér fojtogat gyengéden, a „ma ezt csináltam és holnap is ezt fogom csinálni” fullasztó léghőre helyett a „ma ezt csináltam és fogalmam sincs, holnap mit fogok csinálni” életérzés teszi nyugtalanná a hangulatot. A felelőtlenkedés frusztráló atmoszférájára építkező film feszültségét a rendezés manióroktól mentes, minimalista gesztusai indukálják. Szabó Simon filmjének minimalizmusa abból áll, hogy az élet banális közjátékait teszi történetének fő szervezőelemévé. Valami mindig közbejön;

kiszámíthatatlan, központozások nélküli események viszik előre a cselekményt, mely lassan csordogálva halad a maga útján. Mindezt keresetlen lazaság igazgatja: akár kibontakozik egy jelenet, akár nem, két-három perc után szigorúan megszakad, hogy később, a többi szekvencia lepörgése után folytatódjék tovább a telefonbeszélgetés vagy az éjszakai csellengés. Még az idősíkokat sem egyeztették, az egyik történet egyetlen nap stagnálását meséli el, a másik több nap eseményeit sűriti.

A dokumentarista stílusú pesti körkép mostanság igen szép karriert futnak be a hazai filmgyártásban, elég Fliegauf

„...a „ma ezt csináltam és holnap is ezt fogom csinálni” fullasztó léghőre helyett a „ma ezt csináltam és fogalmam sincs, holnap mit fogok csinálni” életérzés teszi nyugtalanná a hangulatot.”

Benedek *Rengetegére*, vagy az ideai szemle másik mozaikfilmjére, Pálfi György *Nem vagyok a barátodjára* gondolni. A *Papírrepülők* azonban többek közt abban tér el ezektől, hogy amatőr szereplőit és képeinek nyersességét nem a stilizálás, a drámai hatás vagy a nagy lélegzetű általános mondanivaló erőteljesebb kidomborítása végett használja, a formát épp a nagyobb koncepció hiánya teszi egyértelművé. Tablófilmhez képest Szabó viszonylag szűk képkivágatokkal dolgozik, ezek azonban nem zárják ki a külvilágot, pár passzázsfigura mindig betéved a keretbe, mindemellett a kamera nem belső rezdülések, arckifejezések, reakciók után kajtat, a főhősöket némán követve, hatásvadászat és végkövetkeztetések levonása nélkül térképez fel egy közeget. Hangulatot, életérzést keres, nem sok mindent talál, a hiány azonban hangsúly nélkül marad, kedves melankóliát szül — mindenki elvan, csendben bibelődik, keserűes dolog ez, nem kifejezetten tartalmas, de egy másodperccig sem unalmas.

Szabó Simon autodidakta rendező, a mostanság egyre nagyobb reputációnak örvendő hazai *non-professional* filmes közeg

újgenerációs figurája, nem utolsósorban a pesti *underground* közélet egyik jellegzetes karaktere. Filmjének ereje intuitivitásában, manírmertességében rejlik. Kérdés, hogy megismételhető-e ez a DJ-zésre emlékeztető lazaság. A *Papírrepülők* kiváló buli lett, hangulat és az alkalom szülte — kellemsen fáradt *afterpartyk* követhetik, a DJ-set azonban nehezen variálható, vadonatúj lemezek szükségeltetnek majd.

Papírrepülők

Színes magyar játékfilm, 94 perc, 2009

RENDEZŐ: Szabó Simon
forgatókönyvíró: Szabó Simon
operatőr: Czomba Albert
producer: Csáky Attila
vágó: Czomba Albert

SZEREPLŐK:
Bódi Eszter, Hórich Nóra Lili, Znamenák István, Sohonyai Péter, Szabó Simon, Müller Fruzsina, Nacsá Kornél, Kis Domonkos Márk, Bánfalvi András, Csuha Bori, Vámosi Eszter

FORGALMAZZA: Budapest Film

Az önmagát tekintő tekintet

PETŐFI SÁNDOR

Vesztett csaták, csufos futások

*Vesztett csaták, csufos futások!
Bármerre nézek, mást nem látok.
Miként a sár, amelybe
Követ hajítanak be,
Ugy freccsen szét a harcok mezejéről,
Oh nemzetem, képedre a gyalázat.
S a hit már-már sokak szívében gyérül,
Hogy mindörökre jármodat lerázod.
Ki ismer engem csüggedőnek?
Kislelkűséggel engemet ki vádol?
De aggodalmak néha rám is jönnek
Most a jövő rejtélyes távolából,
Jönek, miként az éji denevérek
S el-elvisítják itten magokat,
Hogy rá szivemben hidegséget érzek,
És lélegzésem szinte elakad.*

*Hazám, hazám, magyar haza,
Elátkozott föld vagy hát?
Ki volt, ki így megátkozza?
Hogy rajtad a szabadság
Örökké csak földönfutó legyen,
Ki pillanatra hozzád menekül,
De amint jön, megint megyen,
Elúzik kérlelhetlenül!
Hányszor kelénk fel három század óta*

*Lerázni hőslég a bilincseket!
S kardunk mindig behullt a vérfolyóba,
Mely meghasított keblünkből eredt,
S ájulva amint a földön feküdtünk,
Kacagva tombolt a zsarnok fölöttünk.*

*Most talpon állunk újlag...
Azért állottunk volna fel,
Hogy újra földhöz sújtsanak?
Nem, nem, most győzni vagy meghalni kell!
Halál vagy győzelem!
Föl, föl, te jobban nem szeretheted
A szép halálnál a csuf életet,
Te inkább sírba fekszel, mint mocsárba...
De aki kész a hős halálra,
Az diadalmaskodni fog.
Induljatok
Százévrével, miljomával
A szolgaság Egyiptomából
A szabadsági Kánaánba,
Mint Mózes népe hajdanába!
Nekik volt, van nekünk is istenünk,
Ő fog vezetni tűzoszlop képében,
S az ellenség kiomló vére lészen
A vörös tenger, melyen átmegyünk!*

1848. december

RÉNYI ANDRÁS [177]
egyetemi docens

Van bölcsészkarri vonatkozása is az idei 53. Velencei Biennálén való magyar részvételnek: Forgács Péter médiaművész kiállításának a kurátora ugyanis Rényi András, a Művészettörténeti Intézet igazgatója. Ő foglalja össze röviden, miről is szól az idén százéves magyar pavilonban felállított „totálinstalláció”.

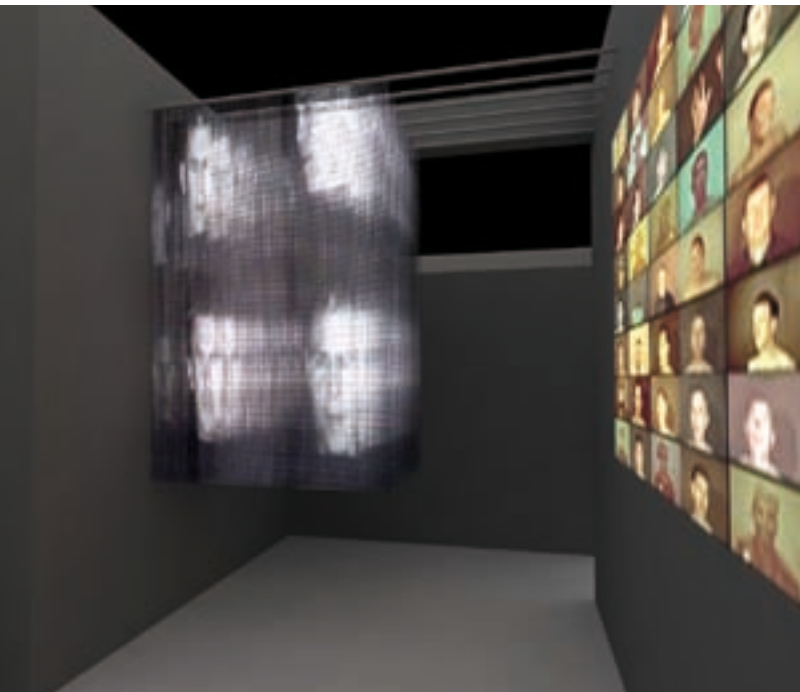
A XXI. század eleje meglepő módon a nyugati civilizációban is — megannyi, a globalizációval, a posztindusztriális társadalmak gazdasági és politikai átrendeződésével összefüggő okból — az etnikai gyanakvás, a paranoid xenofóbia felerősödésének időszakában. Az egyetemes humanizmus értékein nevelkedett nyugati ember gyakran kapja magát azon, hogy a metrón automatikusan utastársai arcvonásait vagy öltözékét kezdi vizslatni: arab? cigány? fajtánkbéli?... A *típusból* következtetne arra, hogy megbízhat-e a másikban. A paranoid pillantást vizuális sztereotípiák és etnikai-kulturális előítéletek vezérlik — többnyire tudattalanul, vakon.

Leginkább saját szemünkkel szemben vagyunk ilyenkor vakok. A kiállítás címe Giorgione híres velencei öregasszony-portróját, a *La Vecchia*-t idézi: pontosabban a kezében tartott feliratot, amely a nagy művészet veretes nyelvén a múltó időre [*Col tempo – az idővel*] figyelmeztet, ám mai olvasatban a Másikra emelt tekintet kritikai önreflexiójára is célozhat, aminek meg kell adni a maga idejét.

Ezért úgy véljük, hogy az emberi tekintetnek — *col tempo*, megélve a ráfordított időt és megértve önnön történetiségét — önmagát is látókörébe kell vonnia. Látnunk kell, hogy miként nézünk.

Valamennyi, a kiállítóterben bemutatott arc egy osztrák antropológus, Dr. Josef Wastl 1939–1943 között Bécsben kutatási célból létrehozott archívumából ered. Forgács Péter kétéves archívumi kutatás után határozta el egy új, kifejezetten a Velencei Biennálé Magyar Pavilonjának egészét betöltő nagyszabású totálinstalláció megtervezését. Dr. Wastl a precíz antropológiai diagnózis céljából standardizálta a fénykép- és filmfelvételeket: a szembe- és profilnézetű rendőrségi típusú fotók mellett a filmes tételeken a „modellek” százával hajtják végre ugyanazt a szemből profilba tartó fejmozdulatot. E hatalmas képanyaghoz járulnak aztán a gipszmaszkok.

Kiállításunkon hadifoglyok, deportálásra váró zsidók, katonatisztek, helyi civilek stb. rendre visszatérő képmásai jelennek meg, változatos módon inszcenálva: a kép pragmatikai kontextustól

A kiállítás látványtervezője: Glóviczky Gábor

A kiállított anyag egyetlen — elsőre közhelyesnek tetsző — motívumra, az emberi arcra épül és a Másikat illető emberi tekintet önkényét, uralkodó-kisajátító természetét és önmegértésre való képességét vizsgálja. Minden arcot hajlamosak vagyunk kereknek, zártnak észlelni, olyasminek, ami bár pillanatonként változik és alávetett az idő múlásának, mégis önazonos és önmagáértvaló. Mindig *valakihez* tartozik, mégsem szabadon birtokolható: nem tárgy, amely tetszés szerint lecserélhető, inkább felület, amelyet megosztunk másokkal: *társas* mivoltunk foglalat. Hiába az enyém, a Másikat érinti. Az antropológiai tény, hogy *mindenkinek van arca*, valamiféle egyetemes kölcsönösséget teremt az emberek között: rajta keresztül látok meg másokat és arcomat kínálom fel, hogy engem lássanak. Ennyiben minden arc a tekintetek cseréjének helye, közös terület. Ám ugyanezért harci terep is: alávetett az emberek közötti hierarchiák, társadalmi és hatalmi viszonyok kényszereinek és dinamikájának.

Így hát a látás sosem pusztá tudomásulvétele a Másiknak, hanem identitásképző *cselekvés*: igazodás vagy alávetés, azonosulás vagy tárgyasítás is. Lehet odaadó vagy figyelmetlen, szenvedélyes vagy szenvedélyes, érzelmes vagy racionális — de a Másikkal szemben sohasem ártatlan.

„Az antropológiai tény, hogy mindenkinek van arca, valamiféle egyetemes kölcsönösséget teremt az emberek között: rajta keresztül látok meg másokat és arcomat kínálom fel, hogy engem lássanak. Ennyiben minden arc a tekintetek cseréjének helye, közös terület.”

függően hol eleven individuumoknak, hol fajtapéldányoknak, hol idolumoknak, hol groteszk karikatúráknak stb. mutatkoznak.

A néző a Másik személyként való felmagasztosításától (az újkori európai portréművészet hagyományától) tömeges kartotékatként való regisztrálásán (antropometriai archívum) át az emberi arc különféle manipulatív instrumentalizálásáig egy dramatizált utat jár végig, amelynek végén — ez koncepciónk lényege — a nézői tekintetnek mintegy önmagára kell ismernie.

A különféle szándékoknak és pozícióknak más és más idő-, tér- és mérethasználat felel meg (például az extrém mód lelassított keretezett egyedi portrék szemmagasságban, galériszerűen jelennek meg, míg a 3x6 méteres „archívum” beláthatatlanságát reprezentáló videófal minimum 96 egyidejű, kisméretű és natúrsebességű filmképpel szinte rádől a nézőre stb.)

A cél, hogy az egymással felelő nézőpontok és látásszituációk váltakozása elbizonytalanítsa, s így mindenkor megfigyelő pozíciójának tudattalan automatizmusaival szembesítse a befogadót, aki — ha nem figyel oda — óhatatlan cinkosává válik a képek készítőinek és részesevé a velük való hatalmi manipulációnak. Könnyen azonosul azzal az elfogulatlanul és magától értetődőnek látszó „tudományos” szemléletmóddal,

amely a Wastl-projekt esetében a leképezett emberek többségének borzalmas elpusztításához vezetett. A kiállítás e tragikus következményeket szándékosan nem tematizálja, mert az egykori fajelmélet, a háború és a holocaust történeti kontextusa könnyen terelné el a figyelmet mai látásunk ártatlanságának illúziójáról. Ezt a reflexiót erősíti az antropometriai fotográfia egykorú technikáját és előírásait dramatizáló *camera obscura*-installáció éppúgy, mint az, hogy a historikus anyagba a kiállítás aktuális nézőinek a Wastl-archívuméhoz hasonlóan sematizált videókepei is rendre belekeverednek.

A „*Col tempo*” bár túlnyomórészt historikus anyagot dolgoz fel és részben dokumentál is, nem történeti bemutató: inkább a látás olyan társadalmi-antropológiai dimenzióira mutat rá, amely csak az aktuális mindennapok, a történeti emlékezés, a művészettörténeti hagyomány és a kortárs művészet közös metszetében tárul fel teljes komplexitásában, és válhat — dramatizált, érzéki tapasztalatként — valódi revelációvá a XXI. századi néző számára is.

Az ELTE BTK története

(2. rész)

A XVIII. században az ország teljes újjáépítése, gazdasági és kulturális elmaradottságának megszüntetése kötötte le a kormányzat és a rendek figyelmét. Ebbe természetesen az oktatás rendszerének áttekintése is beletartozott. A politikai igazgatás újjászervezése, a bírósági reform, mind–mind új típusú képzést igényeltek, és nem kis anyagi ráfordítást is.

BORSODI CSABA [’79] egyetemi docens

A nagyszombati egyetem

A század egyben az állam szerepének a megváltozását is eredményezte. A felvilágosodás eszméje, a közjó iránti fokozott figyelem, magával hozta azt is, hogy az állam a felsőoktatás életébe is fokozottabban bele kívánt szólni. A nagyszombati egyetem mint Magyarországon az egyedüli, különös figyelmet érdemelt, és a magyar rendek ennek megfelelően foglalkoztak vele. Az 1712–15-ös és az 1722–23-as országgyűlésen is foglalkoztak az egyetem kérdésével. Főleg az utóbbi országgyűlésen az oktatást új területekre is ki kívánták terjeszteni. A jezsuiták vezette egyemtől azonban nem volt elvárható, hogy megbontsák a képzés hagyományos szerkezetét és új, az állam számára fontos tárgyak tanítását vezessék be. Ezt a változtatást csak uralkodói rendelkezésre lehetett megvalósítani. A Habsburg-országok — így a magyar — egyetemeinek megújítása Mária Terézia uralkodásához köthető. A felvilágosodás eszméjének hatására a bécsi udvarban születő egyetemi reform kezdeményezője Gerhard Van Swieten holland orvos volt. Van Swieten a leydeni egyetemen tanított, majd 1745-ben Mária Terézia hívására került a bécsi udvarba, ahol udvari orvos, az udvari könyvtár vezetője és az orvosi kar tanára lett. 1749-ben javaslatára került sor a bécsi egyetemen az orvosi kar reformjára, majd 1752. június 25-én adta ki Mária Terézia a teológiai és filozófiai tanulmányok szabályozását előíró rendeletét. Ez a rendelet a bécsi egyetemen a filozófiai képzést két évre szállította le, és részletesen előírta az előadandó tananyagot. Az állam tehát igen erőteljesen bele kívánt szólni a képzésbe. Elég világossá vált az is, hogy a nagyszombati egyetem sem maradhat meg változatlan képzési rendszerrel. A hazai reform a bécsivel el-lentétben azonban — ahogy Szentpétery Imre fogalmazta — csak némi előkészítéssel történt meg. Az egyetem vezetése értesült arról, hogy az udvar a bécsi egyetem tanulmányi rendszerét kívánja Magyarországon is alkalmazni. Kéry Borgia Ferenc rektor 1753. július 4-én a primáshoz írt felterjesztésében már azt írja, hogy elkészítették a tanulmányok reformálásának tervét „legtöbbnyire alkalmazkodva a Bécsben behozott új tanulmányi szabályzathoz, amennyire a körülmények engedték ... némely dolgokat melyek nálunk be nem vezethetők, hallgatással mellőzve”. A rektor meg

is írja, mit kell mellőzni a bécsi gyakorlatból: a filozófia és a spekulatív teológiában a nyomtatott szövegek alapján történő magyarázatot, a filozófiai magisteri fokozat elnyerésének öt évre való emelését és a tanulmányi igazgatói poszt megteremtését. Ezek a legfontosabb eltérések, de kisebb tanulmányi változtatások megtételét sem javasolja Kéry B. Ferenc.

Mária Terézia 1753. október 16-án leiratot intézett gróf Csáky Miklós esztergomi érsekprimáshoz és Thonhauser Teofil atyához, az osztrák–magyar jezsuita rendtartomány provinciálisához. Ezekben a levelekben az érintettekkel tudatja, hogy a következő tanévtől a bécsi és az egyéb német tartományi egyetemeken és akadémiákon bevezetett új tanulmányi rendszert a magyarországi intézményekben is be kell vezetni. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy azokkal a módosításokkal, amelyeket a rektor javasolt.

Az 1753–54-es tanévtől a bölcsész fakultás tanulmányi idejét két évre szállították le. Ez természetesen a Kar számára nem volt kedvező, s folyamatosan kérték a hároméves képzés visszaállítását. A reform ettől eltekintve távol állt attól, hogy gyökeresen átalakítsa a nagyszombati egyetem és benne a Kar oktatási és belső szerkezetét. E reform mégis igen nagy jelentőségűnek tekinthető egyetemünk és Karunk életében is. Az egyetem alapítása óta ez volt az első alkalom, hogy az állam beavatkozott az egyetemnek a jezsuita rend vezetése alatt álló részének irányításába. Ennek elvi jelentősége van, egy új korszak előkészítése kezdődött itt meg.

IGAZI REFORMOK

Mária Terézia és az udvar azonban nem kívánt megállni e felemás reformoknál. Az udvar felvilágosult gondolkodói, van Swieten, Sonnenfels előterjesztéseiből, írásaiból világosan kiolvasható, hogy gyökeresen eltérő oktatási, nevelési elképzeléseik vannak, mint a jezsuitáknak. A nagyszombati egyetem, ha meg akarta őrizni kivivott helyét a birodalom egyetemei között, egyre kevésbé engedhette meg magának, hogy ne alkalmazkodjon az új időkhöz. Egyre sürgetőbbé vált az átfogó reform, amely az oktatás és az egyetem, a Kar belső szerkezetének igen jelentős átalakulását hozta magával. A többi egyetemhez képest kissé késésben, de 1770-ben ez a reform megtörtént. A reform felülről, az udvarból érkezett, és az alaptételeket ott dolgozták ki. A Norma Studiorum előírásai szerint a nagyszombati egyetemnek a bécsi egyetemen bevett tanulmányi és egyéb szokásokat kellett alkalmazni minden eltérés nélkül. E mellett a másik egyértelmű cél, az állam szerepének a megnövelése, az irányítás az államé, a jezsuitáknak pedig csak az alkalmazás, a tanítás az állam által megszabott módon történő végzése. Ezt Mária Terézia már 1769. július 17-i diplomájában is kifejezte, amikor a földvári apátság birtokait és jövedelmeit az egyetemnek adományozta, az egyetemet pártfogása és igazgatása alá *(sub peculiarem nostram ... protectionem et directionem)* veszi. A reform lépései: 1770. október 24., királynői elhatározással, amíg az új egyetemi magisztrátus nem jön létre, consistoriumot nevezett ki,

az esztergomi nagyprépost elnöklete alatt, a kari directorokból. A kari igazgatók posztját a nagyszombati egyetemen ekkor állították fel. A rendelet új tanárok kinevezését és vele új tantárgyak oktatását rendelte el a filozófiai fakultáson. 1770. november 7-én megtörtént az új szabályzat által elrendelt dékánválasztás, az első a nagyszombati egyetemen. Eddig kinevezett dékánok működtek. A reform részleteiről a Magyar Királyi Helytartótanács már 1769. december 14-i átiratában informálta a Kart. E szerint a Bölcsészeti Kar a jövőben a következő tanárokból (tantárgyakból) álljon: egy tanára legyen a logikának és a metafizikának, egy a kísérleti fizikának, egy a mathesisnek, egy az etikának, egy a héber, egy a görög nyelvnek, egy a világi történelemnek és ékesszólástannak, egy a politikai és kamarai ismereteknek.

Ezen kívül egy tanítója (magistere) a német, s egy a francia nyelvnek, egy a táncnak és egy a vívásnak. A magisterek kinevezése az egyetem főigazgatójává kinevezett gróf Fekete György joga lett. A Helytartótanács közölte azt az uralkodói elhatározást is, hogy a filozófiai és teológiai tanulmányokat továbbra is jezsuiták lássák el, de azt is kimondta, hogy bármely más rendű és rangú alkalmas egyének is alkalmazhatók. A rendelkezés egyben azt is jelentette, hogy megszűnt a jezsuiták egyeduralkodó szerepe a filozófiai fakultáson, bár nem jelentette a világi elem azonnali megjelenését. Az új tantárgyak a világi történelem és a politikai és kamarai ismeretek egyértelműen a felvilágosult államhatalom újabb térnyerését jelentették. A reformot a jezsuiták elfogadták, de csak rövid idő állt rendelkezésükre, mert XIV. Kelemen pápa „a keresztény világ békéjének és nyugalmanak megszerzése, táplálása és megerősítése végett” 1773. július 21-én kiadott brévéjével a jezsuita rendet feloszlatta. Ezzel véget ért egyetemünk történetének jezsuita korszaka, de nem értek véget az állam által szorgalmazott reformok.

RATIO EDUCATIONIS

Az új szervezeti formában – választott dékán, kinevezett kari igazgató (Schoretits Mihály orvoskari tanár) – rövidebb tanulmányi idővel, az állam által jelentősen befolyásolt tantervekkel folytatódó képzés bár korszerűbb volt, mint korábban, mégis újabb reformokra szorult.

Az államosított egyetem tanrendszere az 1770-es változtatás óta megmaradt, az 1777-ben kiadott Ratio Educationis a Bölcsészkar oktatási ügyeivel kevésbé foglalkozott, mindenesetre igen fontos volt annak az elvnek a kimondása, hogy az egyetem nemcsak szakiskola abban az értelemben, hogy az egyházi és világi hivatalok ellátására képez, hanem a tudományok művelésére és a nemes törekvéseknek a hazában való elterjesztésére is alkalmassá akarja tenni az ifjúságot. Ezért új tanszékek felállítását is elrendeli a filozófiai fakultáson. Ezek az oklevéltan, a címertan, a pecséttan, a mezőgazdaság, a kísérleti fizika és mechanika, a felsőbb meny-nyiségtan, az építéset, földismeret, a vízműtan és az esztétika. A Ratio külön is hangsúlyozta a hazai történelem előadását, az egyetemes és oknyomozó magyar történelem tanszékén.

A képzési reformok mellett egyre többször vetődött fel az egyetem székhelyének a kérdése. Nagyszombatot maga az alapító érsek is ideiglenes székhelynek tartotta, mint azt az alapítólevél mondatai is jelzik. A török kiűzése óta már eltelt nyolcvan év, az ország központjának számító Budát, az érseki székhelyet, Esztergomot már nem fenyegette semmilyen veszély. Valószínűleg Niczky Kristóf a szerzője annak a részletes tervzetnek, amely az egyetem székhelyének a kérdését vetette fel 1769-ben. A tervezet címe egyértelműen elárulja, hogy a szerző hol javasolja az egyetem további működését: *Planum Universitatis Regiae in der Freystadt Ofen*. Ez a terv 1769-ben nem valósult meg, de a jezsuita rend feloszlátása ebben is új helyzetet teremtett. 1774-ben az udvari

bizottság azt ajánlotta, hogy Pestre helyezték az egyetemet az Anton Erhard Martinelli tervei szerint 1716-ban épült invalidusok házába (ma Fővárosi Önkormányzat, Városház u. 11.). Mária Terézia nem ellenezte az egyetem elköltöztetését Nagyszombatból, de nem Pestre, hanem Budára, és ragaszkodott ahhoz is, hogy előbb az egyetem tanulmányi rendjét alakítsák ki, hogy az oktatásban a vallás és az állam érdekei érvényesüljenek. Tekintettel arra, hogy ez hosszabb időt vett igénybe, a költözés egyelőre elmaradt. Az udvar bizottságot küldött ki, annak megvizsgálására, hogy a három szoba jöhető helyszín — Buda, Pest, Nagyszombat — milyen anyagi kihatásokkal jár. A vizsgálat szerint Nagyszombat kerül a legkevesebbe és Pest a legtöbbbe. Az összeállítás szerint Budán közel 20 000 forinttal, Pesten majdnem 130 000 forinttal kerül többbe a működés, mint Nagyszombatban. Buda városa ingatlanokkal és pénzzel is hajlandó segíteni az egyetem átköltözését, mondta ki a városi magisztrátus, sőt a várost a nagyobb közbiztonság érdekében ki is fogják világítani. Felajánlották az egyetem számára a vár lábánál lévő városi kórházat, ahol az orvosi kar gyakorlati képzést folytathat. Buda városa az udvar által kiküldött bizottság kérdéseire válaszolva kifejezetten kérte, hogy az egyetemet Budára hozzák. A Niczky Kristóf vezette bizottság végül 1776. december 22-én az egyetem Budára helyezését javasolta a királynőnek. Mária Terézia ezzel egyetértett. Az uralkodói igen után 1777. január 16-án ült össze az újabb vegyes bizottság, amelynek a feladata már a költözés és az egyetem egyéb kérdéseinek a megtárgyalása volt. Javaslatait Mária Terézia jóváhagyta és a Helytartótanács 1777. február 27-én értesítette a nagyszombati egyetemet, hogy a királynő az egyetemet Budára helyezte. Ezzel lezárult az egyetem nagyszombati korszaka. ■

Zöldül a Kar

Meglehet, utólag majd azt fogjuk mondani: 2009 tavaszán forradalmi zöld változások kezdődtek a pesti bölcsészkar Trefort-kerti kampuszán azzal, hogy Dezső Tamás dékán kari fenntarthatósági koordinátort nevezett ki. Mivel a bölcsész műveltségű olvasók számára talán nem magától értetődő, ezért célszerű először is tisztázni: a fenntarthatósági koordinátor nem az intézmény fenntartásával, hagyományos értelemben vett fejlesztésével foglalkozik. Nem törekszik tehát sem arra, hogy egyre több vagy színvonalasabb előképzettségű hallgató járjon a Karra, miként arra sem, hogy egyre több és magasabban képzett oktató tanítsa a kiváló hallgatókat. A fenntarthatósági koordinátor alapvető feladata az intézmény a fenntartható fejlődés — ami a klasszikus megfogalmazásban „olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit, anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket” — követelményeire illeszkedő működésének a megteremtése és folyamatos biztosítása.

DEVESCOVI BALÁZS [’98]
egyetemi tanársegéd

Aligha lehet azt mondani, hogy ennek a kinevezésnek a kampusz polgárai észlelhették volna előjelét akár a Kar napi életvitelében, akár az oktatásban. Az intézményen belül semmilyen hulladékot sem gyűjtünk szelektálva, nincsenek használható és biztonságos kerékpártárolók, több folyosón folyamatosan égnek a lámpák. A helyiségek, ahol tartózkodunk, a mai elvárások szerint sok szempontból nem környezet- és emberbarát terek. Nincs arra sem mód, sem pénz, hogy az elromlott számítási- és irodatechnikai berendezéseket megjavíttassuk, miként azokkal sem foglalkozik igazán senki, amelyeknek a javítása már gazdaságtalan lenne, tehát veszélyes hulladékká váltak — a rossz példákat sajnos még hosszan lehetne sorolni. Másrészt a pesti Bölcsészkaron folyó tanítási órákon jelenleg a zöld szemlélet legfeljebb bűvópatakszerűen kerülhet elő, egy-egy ilyen beállítottságú oktató szemináriumain és előadásain.

Naivitás azt gondolni, mindez egy kari fenntarthatósági koordinátor kinevezésével egy pillanat alatt megváltozik. A fenntartható fejlődés elveivel harmóniában álló működés megvalósítása több elemből álló, rendezett és alaposan átgondolt program révén

történhet meg. Több lépés szükséges, amelyek mindegyikét a kari vezetés tudtával és jóváhagyásával kell megtervezni, és legalább ilyen fontos, hogy az egyes részfeladatok megvalósítása az egyetem polgárainak aktív részvételével történjen meg, sőt: anélkül egyszerűen nem is lehetséges.

Úgy tűnik, abban a kivételesen szerencsés helyzetben vagyunk, hogy ez a két alapvető feltétel teljesül. Egyrészt a Kar vezetése régóta fontolgatja az intézmény zölddebb működtetésének lehetőségeit. Másrészt világos jelzések érkeznek a Kar polgáraitól: hiányolják például a szelektív hulladékgyűjtést, fájjalják az elektronikus hulladékok kezelésének megoldatlan helyzetét, mi több: javaslatokkal állnak elő az ilyen gondok orvoslására. Ezt jelzi az is, hogy miután megjelent a hír a kari honlapon, fenntarthatósági koordinátora lett az intézménynek, és elérhetővé váltak a szelektív hulladékgyűjtésre, illetve a telepítendő kerékpártárolókra vonatkozó kérdőívek, napokon belül igen nagy számú oktató és hallgató töltötte ki azokat. A kiszabott időkeret felénél több mint száz oktató és közel ötszáz hallgató válaszolt a kérdésekre. Már most jelezhetjük: a kitöltők kilencvenkilenc százaléka fontosnak tartja a hulladékok válogatott gyűjtését, a tanári kerékpáros kérdőív kitöltőinek több mint kilencven százaléka támogatja a kerékpártárolók telepítését (és a kérdéssel nem foglalkozók aránya is csupán nyolc százalék lett).

Természetesen a tervezés jóval a kinevezés előtt kezdődött. Zvolenszky Zsófia, a Filozófia Intézet adjunktusa a Kari Tanács tagjaként hónapok óta gondolkodik Kóczán Andrással, a Dékáni Titkárság vezetőjével a Kar zöldítésének lehetőségein, és azon, milyen kommunikációs kampánnyal — névvel és szlogennel — lehetne a Kar polgárainak körében népszerűsíteni mindezt. Gyakorló mindennapi kerékpárosként kerültem a dékáni titkárságra a kari kerékpártárolás megoldatlan helyzetét firtatandó, majd csatlakoztam csapatukhoz, mivel tervük tartalmazta az intézmény zöldítésének két első és legfontosabb elemét. Remélem, hogy a program pontjait átfórmálva, pontosabb tartalommal feltöltve valóban elindul a Kar a zölddebb működés felé.

Az első lépéseket a Trefort-kert parkosítása és közösségi terekkel való bővítése, a kampusz kerékpárosbarát intézményi történő átalakítása, illetve a kari szelektív hulladékgyűjtés megvalósítása alkotják. A Trefort-kertben több kisebb-nagyobb, csendesebb közösségi térre van még szükség, sok-sok paddal, hogy a kert rendeltetésszerű használatába tartozzék az áthaladáson és a parkoláson túl az is, hogy az egyetem polgárai ott időzzenek egy szendvics, egy kis olvasás, beszélgetés, sütkérezés erejéig. A parkosításnál sajnos nagyon szűk a mozgástér — ezért egyelőre a Fűvészkert bevonásával dézsákban a telet is a szabadban átvészoló növényeket fognak telepíteni.

A kerékpártárolók létesítésére a Magyar Kerékpárosklub szakmai ajánlásait figyelembe vevő javaslatot fogunk készíteni. Ezen a tavaszon volt olyan nap, hogy közel nyolcvan kerékpár állt lelakatolva a Trefort-kertben. Már ennyi kerékpárnál is gondoskodni kell megfelelő tárolókról, de arra is számítani lehet, hogy a jövőben még többen fognak kerékpárral járni, hiszen lehetetlen nem észrevenni: az elmúlt években megsokszorozódott a fővárosban kerékpárral közlekedők száma. Tévedés lenne azt hinni, a mai bölcsészhallgatók között nincsenek mindennapi kerékpárosok: a most először meghirdetett Bringázz az egyetemre! kampányban — annak ellenére, hogy kampuszunkon jelenleg nincsenek használható kerékpártárolók — megegyezik a regisztrált kerékpárosok aránya az ELTE Bölcsész- és Természettudományi Karán. Az sem igaz, hogy kizárólag hallgatók választják ezt a környezetbarát közlekedési módot: például a Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet oktatóinak nyolc százaléka regisztrálta magát ebben a kampányban, és vezeti közlekedési naplóját.

„A Trefort-kertben több kisebb-nagyobb, csendesebb közösségi térre van még szükség, sok-sok paddal, hogy a kert rendeltetésszerű használatába tartozzék az áthaladáson és a parkoláson túl az is, hogy az egyetem polgárai ott időzzenek egy szendvics, egy kis olvasás, beszélgetés, sütkérezés erejéig.”

A válogatott hulladékgyűjtést a Hulladék Munkaszövetség (HuMuSz) által kidolgozott Intézményi Szelektív Hulladékgyűjtés programban foglaltak megvalósításával szeretnénk megoldani. A keletkezett hasznosítható hulladékok közül elsősorban a papírt és a PET-palackokat gyűjtetnénk szelektíven azokon a helyeken, ahol a hulladékok keletkeznek: intézményi és oktatói irodákban, irodaként funkcionáló helyiségekben, de külön gyűjtőket tervezünk a folyosókra, továbbá épületenként egy-egy gyűjtőt a fém italosdobozok és esetleg az üvegek számára is. A rendszert tájékoztató táblák kísérik, és gondoskodunk az oktatást kiszolgáló személyzet betanításáról is. Külön figyelmet kell fordítani a keletkező veszélyes hulladékokra, át kell szervezni a selejtezést, és be kell vezetni az elromlott s gazdaságtalanul megjavítható számítástechnikai készülékek rendszeres lomtalanítását, valamint ügyelni kell a kiürült tonerekre és patronokra. Mindezeknél azonban alapvetőbb és talán nem mindenki által tudott, hogy a szelektív gyűjtés nem jelenti a hulladékprobléma megoldását. Hosszú távon kizárólag a keletkező hulladékok mennyiségének csökkentése segít: például a papír mindkét oldalára való nyomtatás, a még használható vagy javítható eszközök életciklusának meghosszabbítása. Ezek egy csekély része talán és felemásan, záros határidőn belül megvalósul az EHÖK és két egyetemközeli egyesület, a Környezettudományi Klub és a Vezér Hallgatói Egyesület projektje révén, amelyben az egyetem előzetes megkeresése nélkül többek közt arra vállalkoztak és nyertek pénzt, hogy néhány hónap alatt az ELTE összes intézményében megvalósítsák a szelektív hulladékgyűjtést. A HuMuSz programjában foglaltak egészségnek megoldása azonban a mi feladatunk lesz.

A Kar zölddebb működésének kialakításába díjazás nélkül fogtunk bele, a fenntarthatósági koordinátorsággal járó feladatok végzése azonban hosszú távon nyilvánvalóan így nem látható el. A kampusz méretei azt kívánják, hogy kiépítsünk egy hálózatos rendszert: már a szelektív hulladékgyűjtés előkészítésékor szükség lesz intézetenként egy, a nagyobbaknál két fenntarthatósági referensre ahhoz, hogy átláthassuk e szempontból az összes oktatási helyiséget és irodát. A később megvalósítandó feladatok, mint például a Zöld Iroda Program, a Kar komplex ökotérképezése egy ilyen, a témában időközben képzést szerzett tagokból álló hálózat nélkül teljességgel elképzelhetetlenek.

Remélhetőleg példánk, ami első az egyetemek között, követőkre talál, az ELTE többi karán is kineveznek fenntarthatósági koordinátorokat, és velük — továbbá az ország többi egyeteme és kara koordinátoraival — együtt sikerül a felsőoktatási intézmények vitán felül abszolút időszerű zöldítéséhez anyagi háttérrel és forrásokat találni.

Színes világ a vakolat alatt

Amikor a Művészettörténeti Tanszék az 1880–1883 között megépült régi Műegyetem (eredetileg József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem) épületébe költözött a Pesti Barnabás utcából, a tanszék folyosóján húzódó elegáns öntöttvas oszlopsorról már tudható volt, hogy eredetileg az épület felépülte után a több emeletet átfogó reprezentatív rajzi előadók terében foglalt helyet. De azt csupán csak sejtettük, hogy a főbejárati előcsarnok boltívei is rejtegetnek számunkra még meglepetéseket, hiszen a XIX. század nagyobb középületei külsejükben és belsejükben tartalmilag-formailag össze voltak hangolva.

MECSI BEATRIX [’98]
egyetemi adjunktus

Steindl Imre, az építész gondosan ügyelt arra, hogy nemcsak épülete külső megjelenése, ahol a díszesen rakott nyerstégla homlokzatokra színes Zsolnay-kerámiákat helyeztetett el, hanem berendezéseiben is összhangban álljanak egymással. A mívesen faragott ajtókeretek, amelyek az épület belsejében ma többnyire fehérre vannak mázolva, a világos falak színeihez igazodva is még mindig feltűnőek és figyelemfelkeltőek, eredetileg fekete, kék és zöld díszítésekkel készültek. Az épület boltozatait a háború alatt vagy után fehérre meszelték — úgynevezett „tisztasági festéssel” látták el, elfedve előlünk azt az eredeti összképet, amely újra csak a 2000–2002 körüli időszakban került feltárásra, miután a villanyszerelési munkálatokkor eltűntek a színes, festett falfelületek. Ahogy a külsőt színes mázas kerámiákkal, úgy a belsőt gazdag falkép dekorációval tervezte a művész, amely elemek szorosan összekapcsolódtak egymással. Hosszú idők puritán egyhangúsága után most végre elérkezett az idő egyetemünk eredeti jellegének pontosabb megismerésére, korabeli hangulatának visszaállítására. Ahogy a Trefort-kert

épületei a sokéves szürkesség után megtisztításra kerülnek, előbukkannak a ragyogó színek és a matt téglafalakból kiemelkedő fényes Zsolnay-kerámiák és homlokzati szobordíszek, úgy most az épületbelső díszítései is láthatóvá válnak.

Angel Radukov restaurátor-festőművész és munkatársai gondos munkával tárták fel és végzik esztétikai helyreállítását a Steindl-féle épület bejárati előcsarnokának. A restaurátor-művésszel beszélgettünk a falkép feltárásának körülményeiről, munkamódszerekről és technikákról.

Amikor 2002-ben elkezdték a munkálatokat, az állványzatról hozzáférhető falképek elég sűrűn állapottal voltak. Nagyon nehezen lehetett látni az eredeti formákat, és sajnálatos módon eddig még semmiféle arra vonatkozó forrás vagy eredeti terv nem került elő, ami segítené a falképek pontos tematikájának megfigyélésében. Ezért is igényel igen gondos és óvatos munkát a velük való foglalkozás. A restaurátor célja semmiképpen sem lehet a rekonstrukció, hiszen akkor valami egészen új születne annak téves képzetében, hogy a Steindl Imrének dolgozó díszítőfestő munkáját újraélesztjük. Ez csak szellemi-

ségében eltérő, téves képzeteket idézhet. Ehelyett a restaurátor inkább az összkép, a hangulat feltárására törekszik, majd ennek ismeretében bontakoztatja ki a felismerhető részleteket. A falképek száraz vakolatra készült festéssel, úgynevezett „al secco” technikával készültek, amelyet a restaurátor akvarellal, vagyis jó minőségű vízfestékkel egészít ki, amelynek szinte semmiféle felületi megjelenése nincs, tehát viszonylag semleges technika, amellyel tökéletesen tiszteletben tartható az elődök munkája — állítja Angel Radukov restaurátor.

A fennmaradt falképrészletek a Steindl-féle épületek belsejében viszonylag ritkán megtalálható stílusban, az itáliai groteszk, a pompeji falfestmények stílusában készültek, feltehetőleg Scholcz Róbert, a korszak legkeresettebb díszítőfestőjének keze nyomán¹.

Meleg színárnyalatokat, elsősorban okkert és sötétvörös színt használt igen dekoratív módon, amely színeket a

restaurátoroknak kell kiegészíteniük a megmaradt formák ismeretében.

– *Mit is láthatunk hát a fokozatosan kibontakozó formákból?*

– Az előcsarnok mennyezetén középen egy díszes, vörös szegélyű, zöld és belül sárgával keretezett kék színű körforma az eredetileg ide tervezett csillár helyét emelte ki. Mellette két oldalt zöld geometrikus díszítéssel ellátott vörös korongok helyezkednek el szimmetrikusan, amelyek között a boltozatok irányából kiinduló növényi indamotívumok lenyomatai kerültek elő. Ezek a valószínűleg zöld motívumok egy okkersárga alapon helyezkedtek el. A jobb és bal oldalt található nagyobb falfelületek groteszkkel körülvett négyzetes, építészeti jellegű képművek kerültek: bal oldalt a vörös alapon két gyermek látható, amint egyikük egy — valószínűleg építészeti tervrajzot ábrázoló táblát mutat be társának, aki előrenyújtott bal kezével a kép felé nyúl. Alattuk egy keskenyebb mezőben középen

egy babérlevelekkel körülvett fej — valószínűleg a témához kapcsolható híres építész vagy más jeles személyiség — látható, egy-egy felé forduló delfinnel körülvéve. A bejárati csarnok jobb oldali boltozatán az ennek a kompozíciónak megfelelő képmű még csak most tárul a szemünk elé, egyelőre csak sejtetni lehet a központi képmű alakjait, amelyek majd a restaurátor tanult szeme segítségével és a festékköltök elemzése után válhatnak értelmezhetővé. A pillérek felső részein a két-két szembenéző íves falfelület hatszögű képműzsin nagyobb méretű alakok fedezhetők fel. Ezek a figurák ábrázolt attribútumaikkal, jellegzetes tárgyakat tartva utalhatnak az egyetemen oktatott tantárgyakra (mint az épület homlokzati szobrai, kerámiadíszei), de pontos megnevezésük, azonosításuk még várat magára. A képműzők változatos virág- és groteszkdíszekkel kereteltek, megidézve a XV. század végén Raffaelloék által felfedezett Néró-kori Domus Aurea falképeit.

„...a restaurátor inkább az összkép, a hangulat feltárására törekszik, majd ennek ismeretében bontakoztatja ki a felismerhető részleteket.”

A restaurátori munka előrehaladtával kiderült, hogy a festett felületek az eredeti elképzelésekhez képest 50 cm-rel lejjebb kezdődnek, amely részletek feltárására remélhetőleg sor kerül majd a későbbiekben.

Az állványok, amelyektől a most épületbe lépők még nem láthatják a színesedő mennyezetet, hamarosan lekerülnek, és előreláthatólag már a nyár folyamán egy új, gazdagabb élményvilágot nyújtó, elegáns előcsarnok fogadja majd a látogatókat.

¹ Sisa József: Steindl Imre, Holnap Kiadó, Budapest, 2005, 76. oldal.

Baross Gábor

(1930–2009)

Baross Gábor tizennyolc évesen, jogi tanulmányai első évében alapította meg a Bartók Béla Vegyeskart, s ettől kezdve több mint hatvan éven át volt az Eötvös Loránd Tudományegyetem első számú zenei vezetője.

Az ötvenes évek végétől a kórus, az eredetileg szimfonikus zenekar formájában létrejött, szintén általa vezetett Egyetemi Koncertzenekar, valamint a Néptáncegyüttes — a korabeli külföldi és hazai szakmai tendenciát követve — ELTE Művészeti Együttes néven egységes formációként létezett, s a magyar népművészet különböző ágait (énekes és hangszeres zene, tánc) egyesítő közös produkciókkal lépett fel. Az együttműködés mindvégig szoros maradt, bár a későbbiekben a vegyeskar és a zenekar (ekkor már vonóegyüttes) rendszerint önállóan koncertezett, 1991-től Eötvös Művészeti Együttes elnevezéssel.

BODNÁR GÁBOR [’85 LFZF]
egyetemi docens

ERDŐS ÁKOS [’82 LFZF]
egyetemi adjunktus

Egyetemi feladatai mellett — melybe több, esetenként rendkívül nehéz időszakban az Egyetemi Színpad vezetése is beletartozott — Baross tanár úr számos felelősségteljes pozíciót is vállalt: hosszú ideig dolgozott a Magyar Állami Népi Együttesnél, tizenhárom évig volt a Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetsége (KÓTA) elnöke, 1991-től, illetve 1996-tól folyamatosan az Europa Cantat elnökségi tagja, valamint az Arbeitsgemeinschaft Europäischer Chorverbände alelnöke. Szerteágazó közéleti szerepkörében azonban a legjelentősebb és az egyetemes zene-kultúra szempontjából legfontosabb a kortárs magyar zeneművek megírásának folyamatos ösztönzése, és a XX. századi zene iránymutató, stílusformáló alkotásainak itthoni megszólaltatása. Ósbemutatók, magyarországi bemutatók fűződnek a nevéhez, kórusával olyan igényes és nehéz kompozíciók előadására is vállalkozott (többek között Penderecki *Stabat Mater*e, Schönberg *Béke a földön* című műve vagy Frank Martin miséje), melyekkel a hazai amatőr zenészek közül csak nagyon kevesen próbálkoztak. Repertoárújító és értő közönséget nevelő tevékenységével Baross Gábor elévülhetetlen érdemeket szerzett a magyar zenei életben

„...munkásságát Liszt-díjjal, a Magyar Köztársaság Érdemrend Tisztikeresztjével, Kodály Zoltán Emlékdíjjal, Erdemes Művész és Kiváló Művész címmel, az ELTE részéről Szenátusi Érdeméremmel ismerték el, míg zenei együttesét Csokonai Vitéz Mihály Közösségi Díjjal tüntették ki a vegyeskar alapításának hatvanadik évfordulóján.”

— munkásságát Liszt-díjjal, a Magyar Köztársaság Érdemrend Tisztikeresztjével, Kodály Zoltán Emlékdíjjal, Erdemes Művész és Kiváló Művész címmel, az ELTE részéről Szenátusi Érdeméremmel ismerték el, míg zenei együttesét Csokonai Vitéz Mihály Közösségi Díjjal tüntették ki a vegyeskar alapításának hatvanadik évfordulóján.

Az 1984-ben létrejött — először a tanárképző főiskolai, majd a Bölcsészettudományi Karon működő — Zenei Tanszék munkáját Baross karnagy úr a kezdetektől támogatta és segítette. Az ELTE Disztermében tartott diplomahangversenyek lebonyolításában önzetlenül közreműködött, hangszereket, kórusdobogót bocsátott rendelkezésünkre. Egy időben a Zenei Tanszéken diplomázott kollégánk volt a vonószekerek koncertmestere, de énekkari tagok is tanszékünk hallgatói lettek. Oktatóink közreműködtek a Művészeti Együttes néhány rendezvényén — így a tanár úr által különösen fontosnak érzett, fiatal amatőr tehetségek számára meghirdetett hangszeres kurzusokon —, s máig emlékezetes közös hangversenyünk, ahol az Eötvös Loránd Tudományegyetem kórusai első ízben léptek együtt színpadra, a koncertzenekar közreműködésével.

Baross Gábor életművét számos hangfelvétel örökíti meg, ám fáradhatatlan alkotóereje, közösségteremtő képessége, lelkes művészszeretete, dinamikus és empatikus személyisége pótolhatatlan. Szellemi és zenei örökségét megőrizzük, s a magunk lehetőségei szerint minden igyekezetünkkel folytatjuk és továbbadjuk.

Az ELTE BTK Zenei Tanszékének oktatói nevében

RADNÓTI MIKLÓS

Nem tudhatom...

Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent, nekem szülőhazám itt e lángoktól ölelt kis ország, messzeringó gyerekkorom világa. Belőle nőttem én, mint fatörzsből gyöngye ága s remélem, testem is majd e földbe süpped el. Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom, tudom, hogy merre mennek, kik mennek az uton, s tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyon a házfalokról csorgó, vöröslő fájdalom. Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj, s nem tudja, hol lakott itt Vörösmarty Mihály; annak mit rejt e térkép? gyárat s vad laktanyát, de nékem szöcskét, ökröt, tornyot, szelíd tanyát, az gyárat lát a látcsőn és szántóföldeket, míg én a dolgozót is, ki dolgáért remeg, erdőt, füttyös gyümölcsöst, szöllőt és sírokat, a sírok közt anyókat, ki halkán sírogat, s mi főntről pusztítandó vasút, vagy gyárüzem, az bakterház s a bakter előtte áll s üzen, piros zászló kezében, körötte sok gyerek, s a gyárok udvarában komondor hempereg; és ott a park, a régi szerelmek lábnyoma, a csókok íze számban hol méz, hol áfonya, s az iskolába mervén, a járda peremén, hogy ne feleljek aznap, egy köre léptem én, ím itt e kő, de főntről e kő se látható, nincs műszer, mellyel mindez jól megmutatható.

Hisz bűnösök vagyunk mi, akár a többi nép, s tudjuk miben vétkezünk, mikor, hol és mikép, de élnek dolgozók itt, költők is büntelen, és csecsszopók, akikben megnő az értelem, világít bennük, őrzik, sötét pincékbe bújva, míg jelt nem ír hazánkra újból a béke ujsja, s fojtott szavunkra majdan friss szóval ők felelnek.

Nagy szárnyadat borítsd ránk virrasztó éji felleg.

1944. január 17.

A szokott sikerek

A magyar felsőoktatás legrégebbi hagyománnyal rendelkező és egyben legnagyobb tudományos megméretése a két évente megrendezésre kerülő OTDK. Karunk a több mint ötven éves diákköri mozgalom egyik legeredményesebb, a humán tudományok területén a legeredményesebb kara. Az ez évi versenyeken 52 első, második és harmadik díjat szereztek hallgatóink négy szekcióban, és ezeken felül számtalan különdíj nyertesei is voltak. A legnagyobb létszámmal a Humán Tudományi Szekcióban indultak. Ebben a szekcióban a hagyományosnak tekinthető bölcsész tudományok művelői versenyeztek Szegeden. A történelemtudomány tagozataiban a hagyományoknak megfelelően igen jól szerepeltek hallgatóink. Három első, négy második és két harmadik díjjal gyarapították az eddig is tekintélyes dicsőséglistát. Első helyezést ért el a *Középkori egyetemes történelem* tagozatban Őhm Krisztina Linda, az *Újkori magyar történelem* tagozatban Zarnócki Áron László, a *Magyar történelem 1919–1945* tagozatban Turbucz Dávid. Második díjat nyert a *Középkori magyar történelem* tagozatban Vadas András, az *Újkori magyar történelem* tagozatban Horváth Hajnalka, a *Dualizmus kora* tagozatban Csikós Gábor, az *Egyetemes történelem 1945 után* tagozatban Krajczár Melinda. Harmadik díjat nyert az *Újkori magyar történelem* tagozatban Sebők Richárd és Gaál-Kántor György Kristóf. Mindannyiuknak gratulálunk és köszönjük, hogy öregbítették Karunk jó hírnevét. A három első helyezett dolgozatának rövid ismertetését itt közöljük.

ŐHM KRISZTINA LINDA

SZENT HERMENEGILD: MÁRTÍR VAGY LÁZADÓ?

Hermenegild a VI. században élt vizigót király, Leovigild fia, aki megvalósítja Hispánia területi egységét. Utóda, Reccared uralkodása alatt megvalósul a vizigót nép katolizálása, s ennek az eseménynek emblemikus alakja Hermenegild, kinek átkeresztelkedése és halála indítja meg a vallásváltás folyamatát az ariánus germán királyságban.

Dolgozatom célkitűzése Hermenegild szerepének tisztázása korabeli források alapján. Elsődleges forrásként használtam Iohannes Biclarenis Chronicon-ját, Sevillai Izidor Historia Gothorum, Wandalarum et Suevorum című művét, Tours-i Gergelytől a Historia Francorum-ot és Nagy Szent Gergely pápa Dialogorum libris című alkotását. Ezek és további vonatkozó források elemzésekor szükségesnek láttam azt bemutatni, hogy az egyes szerzők mit jegyeztek fel Hermenegilddel kapcsolatban. Megállapítható, hogy a korabeli források jelentősen megoszlanak Hermenegild szerepét illetően. Egyrészt a hispán szerzők gyakorlatilag nem említik a lázadó herceg katolizálását, ezzel szemben a lázadást hangsúlyozzák, amit elfogadhatatlannak tartanak a legitim politikai hatalommal szemben. Másrészt az Ibériai-félszigeten kívülről származó források főként az áttérés tényét emelik ki, ebben látják a lázadás okát, és elítélik Leovigild király erőszakos ariánus valláspolitikáját. Arra kerestem választ, hogy a különböző krónikásokat milyen szándék vezérelhette az események eltérő beállításában.

Konklúzióként megállapítható, hogy a lázadásnak egyaránt voltak politikai és vallási elemei is. Hermenegild nem vallási okokból lázadhatott fel, felkelésében hatalmi ambíciói játszhattak szerepet. A hispán szerzők azért ítélik el Hermenegildet, mivel a Leovigild által megszerzett egységet bomlasztotta fel lázadásával. Azonban az évek során őszintén megtérhetett és a lázadás vallási háborúvá alakult át. A kortárs külföldi beszámolók ezért állították be Hermenegildet mártírként, akinek szerintük nagy szerepe volt a vizigót nép katolizálásában.

Témavezető: Sághy Marianne egyetemi docens

TURBU CZ DÁVID

A HORTHY-KULTUSZ FONTOS JUBILEUMA

„A Nemzeti Hadsereg budapesti bevonulásának és Horthy Miklós kormányzóvá választásának tizedik évfordulója” című dolgozatunk célja, hogy a magyar történettudomány által eddig még részletesen fel nem tárt, két világháború közötti Horthy-kultusz egyik meghatározó jubileumát bemutassa. Az ez irányú kutatást a historiográfiai hiányosságok mellett azért is fontosnak tartjuk, mert az

akkor kialakult Horthy-képek mind a mai napig jelen vannak a magyar közgondolkodásban. A politikai antropológia, a politológia és a magyar kultusz kutatás szakirodalmára támaszkodva a dolgozat elsőként elméleti megközelítésben foglalkozik a kultuszok, vezérkultuszok kialakulásával, működési mechanizmusával, a kultuszépítés technikáival. Erre támaszkodva mutatjuk be kronologikus, illetve tematikus megközelítésben a megnevezett két évfordulót, a különféle kultuszépítési technikákon keresztül közvetítet idealizált vezérkép elemeit. A kutatásunk során elsősorban azokra a forrásokra támaszkodtunk, amelyeket — a nyilvánosság számára elérhető kultuszépítési technikaként (elsősorban a sajtó) — alkalmaztak a jubileum során. A konkrét vizsgálaton túl igyekszünk — a terjedelmi lehetőségeknek megfelelően — átfogó képet is adni a korszak szimbolikus politikájában meghatározó szerepet játszó vezérkultusz néhány általános jellemzőjéről.

A kutatásunk eredményeképpen megállapítottuk, hogy a kialakított vezérkép erőt, határozottságot, bizakodást, tettekészséget és teljes mértékű alkalmasságot sugallt, a társadalom számára biztosságérzetet jelentett, ugyanis a propaganda szerint Horthy Miklós a múlttal való alapvető szakítást, a szebb jövő ígérését jelentette, másrészt — de ezzel összefüggésben — a már konszolidált ország sorsa így kizárólag a kormányzó vállain nyugodott.

Témavezető: Romsics Ignác egyetemi tanár

ZARNÓ CZKI ÁRON LÁSZLÓ

ANGLIA ÉS BETHLEN GÁBOR KAPCSOLATA

Dolgozatom célja a korai Stuart-uralkodók és Bethlen Gábor közötti diplomáciai kapcsolat alakulásának bemutatása, amely eredményeképpen a fejedelem felvételt nyert a hágai szövetségbe. A folyamat elemzéséhez elsősorban angol diplomáciai jelentéseket használtam fel, a nyomtatásban megjelent levelek mellett kiadatlan, a brit National Archives-ban fellelhető dokumentumokat is.

A londoni udvar dinasztikus okokból volt érdekelt a harmincéves háborúban, ugyanis a pfalzi választói méltóságot elvesztő V. Frigyes I. Jakab veje volt. Az angol király komoly diplomáciai erőfeszítéseket tett a fejedelemség visszaszerzésére – sikertelenül. Politikája éles ellentétben állt az angol közvélemény kívánalmaival. Bethlen természetes szövetségesként tekintett a protestáns államokra, így Angliára is, azonban a fejedelemről az angol kormány negatív képet alakított ki sokirányú, nehezen átlátható külpolitikája miatt és kezdetben elutasították közeledését. Sir Thomas Roe konstantinápolyi angol követ igyekezett az angol kormány álláspontját megváltoztatni, de befolyásával a Porta politikáját is Bethlen pártjára kívánta állítani. Londonban Johann Joachim von Rusdorf, Frigyes követe hasonló célokra fáradozott. Dolgozatom lényegi részét a diplomaták tevékenységének elemzése adja legaktívabb időszakukban, 1624–1625-ben.

Végül a két diplomata meggyőzte Bethlen Gábort, hogy vegye fel a kapcsolatot a frissen trónra kerülő I. Károllyal, aki immár szívesen fogadta az erdélyi fejedelem közeledését. Bethlen katonai és anyagi segítség mellett feltételül szabta, hogy az esetleges békekötésbe foglalják bele államát.

Bár Bethlen végül felvételt nyert a Habsburgok ellen alakított hágai szövetségbe, az nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Azonban a szövetségnek köszönhetően Erdély kapcsolatai erősödtek a protestáns államokkal, valamint 1648-ban bevették a vesztfáliai békebe, utóbbival Bethlen Gábor egyik célját váltva valóra.

Témavezető: R. Várkonyi Ágnes professor emeritus

Váltson bérletet a
MAGYAR SZÍNHÁZ -ba

a 2009/2010-es
évadra!

TREFO RT-KERT
MAGYAR SZÍNHÁZ
FIDELIO ESTI
168
www.magyar-szinhaz.hu

Edmond Rostand
CYRANO DE BERGERAC (romantikus játék)
Jaroslav Hasek – Spiró György
SVEJK (komédia)
Molnár Ferenc; LILIAM (színmű)
Dés László – Nemes István –
Koltai Róbert – Nógrádi Gábor
SOSE HALUNK MEG (zenés játék)
Ibsen – Arthur Miller
A NÉP ELLENSÉGE (dráma)
Új repertoár bérletek

Közhasznú alapítvány

OBORNI TERÉZ [83]
egyetemi docens

Az alapítvány Sahin-Tóth Péter (1965–2004) nevét viseli, aki a kora újkori magyar és európai történelem, kiváltképpen a Habsburg Birodalom és Lotharingia, valamint a francia–magyar kapcsolatok történetének kiemelkedő történésze volt. Munkásságát összefoglalóan mutatja be az *Ad Astra – Sahin-Tóth Péter tanulmányai* című, 2006-ban, az Eötvös Kiadó gondozásában megjelent kötet. Az alapítvány célja, hogy megőrizze a fiatalon elhunyt történész emlékét, és ennek jegyében díjjal jutalmazza,

támogassa és ösztönözze azokat a történészeket, művelődés- és/vagy művészettörténészeket, akiknek — az alapítvány kuratóriuma által évente közreadott pályázati feltételek szerint — doktori (PhD) disszertációja méltó az alapítvány névadójának életművéhez, munkásságának tudományos színvonalához.

Alapítványunk négy éve működik, az eddigi nyertesek a következők voltak: Marie Lionnet művészettörténész, Paris-Nanterre; Majorossy Judit történész, CEU; Dáné Veronka történész (Kolozsvár), Debreceni Egyetem; Körmendi Tamás történész, ELTE.

Az alapítványról és az idei pályázati felhívásról további részletek tudhatók meg a www.sahin-hist-fund.hu honlapon.

Szerzőink

E számunkban közreműködött:

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

- **Frank Tibor** – főszerkesztő, intézetigazgató egyetemi tanár, ELTE BTK Angol-Amerikai Intézet
- **Kócán András Imre** – lapmenedzser, ELTE BTK
- **Baudentiszti Ferenc** – szerkesztőségvezető, X-Meditor Kft.

MUNKATÁRSAINK:

- **Lambert Attila** – fotórovat-vezető, www.lambertfoto.hu
- **Szandtner Veronika** – pr-munkatárs, ELTE BTK

SZERZŐINK:

- **Alföldi Nóra** – egyetemi hallgató, ELTE BTK
- **Bartha Eszter** – egyetemi tanársegéd, ELTE BTK Kelet-Európa Története Tanszék
- **Bodnár Gábor** – tanszékvezető egyetemi docens, ELTE BTK Zenei Tanszék
- **Borsodi Csaba** – intézetigazgató, tanszékvezető egyetemi docens, dékánhelyettes, ELTE BTK Történeti Intézet, Történelem Segédtudományai Tanszék
- **Demmel József** – PhD hallgató, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola
- **Déri Balázs** – tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE BTK Latin Tanszék
- **Devescovi Balázs** – egyetemi tanársegéd, ELTE BTK XVIII–XIX. Századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék
- **Draskóczy István** – egyetemi docens, ELTE BTK Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék
- **Erdős Ákos** – egyetemi adjunktus, ELTE BTK Zenei Tanszék
- **Forgács Nóra Kinga** – egyetemi hallgató, ELTE BTK
- **Gergely András** – egyetemi tanár, ELTE BTK Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék
- **Gergely Jenő** – egyetemi tanár, ELTE BTK Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék
- **Gerő András** – tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE BTK Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék
- **Gyürk András** – politikus
- **Habsburg György** – a Magyar Vöröskereszt elnöke
- **Heiszler Vilmos** – egyetemi docens, ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék
- **Horkay Hörcher Ferenc** – esztétorténész, PPKE BTK
- **Horn Ildikó** – tanszékvezető egyetemi docens, ELTE BTK Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék

- **Juhász József** – egyetemi docens, ELTE BTK Kelet-Európa Története Tanszék
- **Kalmár János** – egyetemi docens, ELTE BTK Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék
- **Kontra Edit** – tanszékvezető egyetemi docens, ELTE BTK Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék
- **Kósáné Kovács Magda** – politikus
- **Majoros István** – tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE BTK Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék
- **Mecsi Beatrix** – egyetemi adjunktus, ELTE BTK Művészettörténeti Intézet
- **Nagy Balázs** – egyetemi docens, ELTE BTK Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történeti Tanszék
- **Nemes László** – egyetemi hallgató, a Hallgatói Önkormányzat elnöke
- **Németh György** – tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE BTK Ókortörténeti Tanszék
- **Oborni Teréz** – egyetemi docens, ELTE BTK Történelem Segédtudományai Tanszék
- **Óhm Krisztina Linda** – egyetemi hallgató, ELTE BTK
- **Passuth Krisztina** – egyetemi tanár, ELTE BTK Művészettörténeti Intézet
- **Rényi András** – intézetigazgató egyetemi docens, ELTE BTK Művészettörténeti Intézet
- **Stumpf István** – politológus, a Századvég Alapítvány elnöke
- **Szabó Péter** – főiskolai tanár, ELTE BTK Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszék
- **Székely Gábor** – egyetemi tanár, ELTE BTK Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék
- **Szent-Iványi István** – politikus
- **Tökéczki László** – tanszékvezető egyetemi docens, ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék
- **Török Gábor** – politológus, a Vision Consulting igazgatója
- **Turbucz Dávid** – egyetemi hallgató, ELTE BTK
- **Vadász Sándor** – nyugalmazott egyetemi tanár, ELTE BTK Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék
- **Varga Zsuzsanna** – egyetemi docens, ELTE BTK Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék
- **Vásáry István** – egyetemi tanár, ELTE BTK Török Filológiai Tanszék
- **Zarnóczki Áron László** – egyetemi hallgató, ELTE BTK

Csendben a zajban

A Bölcsész Napok zajában különlegesen *csendes* rendezvénynek adott otthont a trefort-kerti kampusz *Jeles nap: jelnyelv, siketkultúra, jelnyelvi specializáció az ELTE-n* címmel. Sárga és zöld léggömbökkel jelzett standok mellett a magyar jelnyelv oktatásával, illetve a siketek érdekvédelmével foglalkozó különböző szervezetek képviselői mutatták be tevékenységüket és kiadványaikat az érdeklődőknek.

KONTRA EDIT [76 JATE]
egyetemi docens

A Hallatlan Alapítvány, a Jelnyelvtanítók Egyesülete, a Jelnyelvi Tolmácsok Szövetsége, a Magyar Jelnyelvi Programiroda, a Mesélő Kezek Egyesület és a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége mellett jelen voltak az Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéken működő „Esélyegyenlőség a nyelvtanulásban” projekt kutatói és jelnyelven angolt oktató munkatársai, és szórólapon népszerűsítette tevékenységét a kari Esélyegyenlőségi Bizottság. A délelőtti folyamán hol itt, hol ott alakultak kisebb-nagyobb csoportok a kertben: a szép számban érkezett siket vendégek jelnyelven társalgó jellegzetes körei. A Múzeum körüli bejáratnál az ősszel induló magyar jelnyelvi specializáció érdekében lelkesen dolgozó fiatal csapat hívta fel az arra járók figyelmét erre a különleges programra. Bartha Csilla nyelvész, a Mai Magyar Nyelvi Tanszék docense és a specializáció felelőse a meghívóban így fogalmazta meg a Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet által hirdett, de más szakok hallgatói által is felvehető képzés célját:

„Most már a szakemberek, nyelvészek és minden felsőfokú végzettségű érdeklődő megismerkedhet a jelnyelvel — ez fantasztikus dolog! A specializáció indításának nem titkolt célja, hogy siket fiatalokat is vonzzon, hiszen napjainkban rendkívül alacsony a felsőoktatásban részesülő siketek száma.”

Bölcsész Napok öt napon át

NEMES LÁSZLÓ
az ELTE BTK Hallgatói
Önkormányzatának elnöke

A Bölcsészettudományi Kar sajátossága, hogy rendezvénystruktúrája igen tagolt, hiszen a több mint félszáz szak/szakirány önálló entitást, mikroközösséget képez, ezek mindegyike legalább egy-egy rendezvényt szervez évente. Az ELTE BTK életében alapvetően két nagy, kari szintű rendezvény létezett eddig: a Gólyatábor és a Gólyabál. Mindkét rendezvény a tanév első felében került megrendezésre. Egy évvel ezelőtt merült fel az ötlet, hogy tavasszal is szükség lenne egy nagy kari rendezvényre, ez a felvetés a tavalyi HÖK-elnöki munkatervben került először leírásra.

A rendezvény célja az volt, hogy egy olyan kari napot teremtsünk, amelyben vegyül a tudomány, a kultúra és a könnyedebb esti időtöltés. Ennek jegyében állítottuk össze a 4 nappól, illetve egy nulladik estéből álló Bölcsész Napok programját.

A szervezésben gyakorlatilag három szervezet vett részt: a Kar, a KipCor, valamint a Hallgatói Önkormányzat.

Az általános bemutatás után mindenképpen érdemes a teljesség igénye nélkül egy-két programot kiemelni a sok közül.

A történészhallgatók által szervezett, 1949 címet viselő konferencia elsődleges célja az volt, hogy a résztvevők a hatvan évvel ezelőtti eseményeket, azok előzményeit, társadalmi, alkotmányjogi, politikai és gazdasági következményeit még alaposabban megismerjék.

Bölcsész BA (alapszak) értékelő konferencia: a BA képzés elérkezett újabb nagy fordulópontjához, végez az első évfolyam. Ennek apropóján gyűltek össze az ország bölcsészképzésben részt vevő egyetemeinek és főiskoláinak képviselői, hogy az ELTE BTK hallgatóival együtt értékeljék a BA rendszert és rámutassanak gyenge pontjaira. Reméljük, a későbbiekben a konferencián érintett neuralgikus pontok megoldása sem várat majd magára.

„A rendezvény célja az volt, hogy egy olyan kari napot teremtsünk, amelyben vegyül a tudomány, a kultúra és a könnyedebb esti időtöltés.”

Skandináv Napok: a skandináv országok kultúráját, irodalmát bemutató több napos konferencia az oktatók, a hallgatók és a Skandináv Ház együttműködésében valósult meg. Három napig az érintett szakok hallgatói előben találkozhattak több neves külföldi előadóval, valamint meghallgathatták a hazai skandinávisták és szakfordítók előadásait.

Mindezek közben a Teraszon folyamatosan zajlottak a kulturális programok. Karunk hallgatóinak felolvasóelőtanja, színházi előadások, hastánc és tűzzsonglőrök vonták magukra a jelenlévő hallgatóság és oktatók figyelmét.

Rendezvényünk sikerén felbuzdulva jövőre április 20–23. között rendezzük meg a Bölcsész Napokat a Trefort-kertben, amelynek fő mottója egy országos bölcsész tudományos műhelykonferencia lesz.

„Mindez előkészítése szeretne lenni egy akkreditálandó jelnyelvi alapszaknak; minornak, valamint tanári, tolmács és jelnyelvész MA-nak. Az ügy fontosságát jelzi, hogy a régióban ez lesz az első ilyen jellegű képzés, mely által, s ez a legfontosabb, a siketek mint nyelvi kisebbség ügye, valamint a jelnyelv kutatása és oktatása végre helyére kerülhet a hazai egyetemi oktatásban.”

A délutáni előadások előtt Dezső Tamás, a Bölcsészettudományi Kar dékánja és Dr. Kósa Ádám, a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetségének elnöke jelnyelvi tolmácsok közvetítésével köszöntötte a szép számban megjelent siket és halló résztvevőket. A Trefort-kert számára Dr. Kósa Ádámmal folytattunk rövid, értékelő beszélgetést.

„Sikeresnek tartom a rendezvényt, mert mind a Trefort-kertben, mind pedig az előadóteremben sok új arcot láttam, akik érdeklődtek a magyar jelnyelv iránt. Az ELTE BTK dékánjának ügyünk melletti elkötelezettsége láttán biztos vagyok benne, hogy a magyar jelnyelvi specializáció iránt nagy lesz az érdeklődés.”

A valódi sikert persze mind a siket közösség, mind az egyetem számára az jelenti majd, ha a jelnyelv mint önálló szak is megjelenik a képzésben. A SINOSZ országos elnöke erről így nyilatkozott:

„Ez számunkra, siketeknek, alapvető fontosságú kérdés, mert e nélkül nyelvünk nem fog megerősödni és továbbfejlődni. Eddig mi alakítottuk, fejlesztettük a magunk ösztönös, sokszor kezdetleges módján. Most már a szakemberek, nyelvészek és minden felsőfokú végzettségű érdeklődő megismerkedhet a jelnyelvvvel — ez fantasztikus dolog!”

A specializáció indításának nem titkolt célja, hogy siket fiatalokat is vonzzon, hiszen napjainkban rendkívül alacsony a felsőoktatásban részesülő siketek száma. Dr. Kósa Ádám szerint nincsenek pontos adatok, de becslése szerint nem lehetnek többen, mint kétszáz az országban, ami a mintegy hatvanezer főt számláló magyarországi siket közösség létszámához képest minimális. Ugyanakkor a 2002-ben becslült ötven főhöz képest látszik már az erős érdekvédelmi és ösztönző munka eredménye. „A civil mozgalomban vállalt szerep több sorstársat ösztökélt a továbbtanulásra. Azt látjuk, minden jó példával elől járó sorstársat követ egy másik” — mondta dr. Kósa.

A Jeles nap egyik meghívott előadója Horváth Péter, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium Államtitkárságának fogyatékosügyi tanácsadója volt, aki a betérjesztés előtt álló jelnyelvi törvényről beszélt, mely rendkívüli jelentőséggel bír a magyarországi siketek számára. Ezt a SINOSZ országos elnöke is megerősíti.

„A Magyar Köztársaság végre elismeri: a jelnyelv a siket emberek nyelve, a siket emberek közössége így nyelvi kisebbség, és az ezen alapuló úgynevezett siketkultúrát támogatni és védeni kell ezentúl. A másik nagyszerű elem a hazai bilingvális oktatás lehetőségének megteremtése lesz, bár annak rengeteg tárgyi és személyi feltételét kell majd biztosítani.”

Dr. Kósa Ádám egyetért azzal, hogy mind a jelnyelv törvényi szinten való elismerése, mind a jelnyelvi és jelnyelvészeti stúdiók megjelenése az egyetemi oktatásban úttörő lépés, mellyel a legfejlettebb országok példáját követjük. Példának említi a skandináv országokat, ahol a közoktatásban a siketek számára már a nyolcvanas években bevezették a bilingvális oktatást, illetve az Egyesült Államokat, ahol a siketeknek saját egyetemük is van, a Washington DC-ben székelő, és 1988 óta siket rektorral büszkélkedő Gallaudet Egyetem. De előttünk jár e téren Spanyolország, Görögország vagy Új-Zéland is, és van jelnyelvi tanszék például Amsterdamban, Koppenhágában, Hamburgban és Bristolban.

A 2007-es ENSZ Egyezmény a fogyatékosággal élő személyek jogairól, melyet Magyarország az elsők között írt alá, új fejezetet nyit az esélyegyenlőségükért, a kommunikációs akadálymentesítésért küzdő magyarországi siketek életében is. Az egyezmény 24. cikkelyében rögzítik, hogy a szerződő államok elősegítik a

jelnyelv elsajátítását, és támogatják a hallássérült közösség nyelvi identitását, biztosítják, hogy a gyermekek oktatása a számukra legmegfelelőbb nyelven történjék, és hogy a fogyatékosággal élő személyek számára megkülönböztetés nélkül hozzáférhető legyen a felsőoktatás, a szakképzés, a felnőttoktatás és az élethosszig tartó tanulás. Az Egyezmény értelmében képezni és alkalmazni kell siket és nagyothalló tanárokat, akik saját sorstársaiknak adhatják tovább tudásukat. Dr. Kósa Ádám, aki képviselőjelöltként indul a júniusi európai parlamenti választásokon, megválasztása esetén elsősorban a társadalmi szemlélet megváltozását szeretné elérni.

„Fontos számomra a fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény minden EU-tagállamban történő elfogadtatása, az esélyegyenlőségi szabályok szigorítása, a fogyatékosággal élő személyekkel szembeni diszkrimináció tilalmi körének kibővítése, és nem utolsósorban azt szeretném megakadályozni, hogy az akadálymentesítési határidőket az államok az idők végezetéig tologassák.”

Az által, hogy az ELTE Bölcsészettudományi Kara helyet ad a jelnyelvi képzésnek és egy jelnyelvészeti tudományos műhely kialakításának, már bizonyítja: a trefort-kerti kampuszon elindult a szemléletváltás. A SINOSZ szakmai vezetője, Habán Zsuzsa így összegezte a Jeles nap eredményét: „Felemelő volt megélni, hogy a civilek és a tudomány ismét együtt menetel egy fontos közakarát érdekében.” Kívánjuk, minél többen kövessék ezt a példát!

XO, a minőségi bisztró

A Pannónia a kor jeles szállodája volt. Színészek, művészek, írók, politikusok kedvelt találkozóhelye — köszönhetően elegáns, korszerű, ugyanakkor hangulatos megjelenésének. A régi Nemzeti Színház tőszomszédságában, az akkori Kerepesi út elején álló épületben — a nagybátyjánál — szerezte szakmai ismereteit Glück Frigyes, aki később a szálloda tulajdonosa lett. Nevét nem csupán a vendéglátó szakma tartja számon, hanem az iparművészet és a városépítészet is. Életpályája a XIX. századi gazdag polgár klasszikus sikertörténete, amelyben önmaga boldogulását a köz javával összekötve igyekezett elérni.

BAUDENTISZTL FERENC

Glück Frigyes (1858–1931) mindent megtett a szálló színvonalának emeléséért: előbb 1892-ben, majd 1927-ben korszerűsítette. Az udvart nyitható üvegtetővel befedve hatalmas télikertté alakította, s étteremnek használta. (Itt található jelenleg az ELTE BTK Aula étterme.) A Pannónia volt a főváros első szállodája, ahová villanyvilágítást vezettek be, s itt üzemelt az első lift, korabeli nevén a „villanyos felhúzó”. Újdonság volt a központi fűtés is, amely a földszinti éttermi és kávéházi helyiségek (ez a mai XO Bistro) megfelelő hőmérsékletét biztosította.

Glück Frigyes Budapest elkötelezett híve volt. Csupán huszonnyolc éves volt, amikor fővárosi bizottsági tag lett (közreműködött aztán a pénzügyi, közoktatásügyi, közéleti és képzőművészeti bizottságokban), s alig múlt negyven, amikor megkapta a Ferenc József-rend lovagja címet. 1923-ban magyar királyi kormányfőtanácsos lett. Tagja volt különböző hazai és nemzetközi idegenforgalmi szervezeteknek, mindig a magyar idegenforgalom felvirágoztatása érdekében tevékenykedett.

– Az XO Bistro arculatának meghatározásánál több szempontot vettünk figyelembe. A legfontosabb az volt, hogy a hely és az épület belső stilisztikai elemeit megtartva teremtsük meg az egykori Griff étterem korhű értékeit őrző, ám a jelenkor modern stíluselemeit is magában hordozó századfordulós vendéglői hangulatot — mondta Sári Tamás, az XO Bistro egyik tulajdonosa és ügyvezető igazgatója. – A XX. század eleji klasszikus éttermi-kávéházi hangulatot a régi fényképfelvételek alapján restaurált, eredeti mozaikköves padlózat, a stukkók, valamint a hatalmas tükör biztosítja. Ezeket egészítettük ki napjaink trendjét követő, azonban az 1900-as évek első harmadának divatjával harmonizáló belsőépítészeti elemekkel.

A névválasztásról szólva elmondta, hogy az XO „jelzéssel” — ahogy a konyakoknál

szokás — a minőséget akarták kihangsúlyozni, míg a Bistro kifejezéssel utaltak arra, hogy megjelenésében és kínálatában is a klasszikus bisztrót szerették volna megvalósítani. A magyar fogyasztási kultúra azonban nem igazán volt vevő a napszaktól függően különféle választékok kínáló étrendre.

– Kínálatunkat ezért úgy alakítottuk, hogy az újraértelmezett magyaros ételeket nemzetközi ételkülönlegességekkel, halételekkel és a tenger gyümölcseivel ötvözzük, melyeket kizárólag friss alapanyagokból készítünk, ügyelve arra, hogy a fogások étlapunkon megfelelő harmóniát tükrözzenek — tette hozzá az XO Bistro üzletvezetője, konyhafőnöke, Regős Péter. – A

„Létrehoztuk a tanári klubkártyát, amely komoly kedvezményt biztosít az ELTE BTK oktatói számára. Szeretnénk, ha az XO Bistro a jövőben egyfajta tanári klubként is működne...”

személyzet kiválasztásánál pedig törekedtünk olyan, magas szintű szakmai képzettséggel rendelkező kollégák rekrutálására, akik az étlapon található ételek és a kitűnő borkínálat segítségével emlékezetes gasztronómiai élményt képesek nyújtani vendégeink számára.

A németországi és írországi tapasztalatokkal felvértezett főszakács büszkén említi a látványkonyhájukat, valamint azon különlegességüket, amely a házilag füstölt ételek kínálatát jelenti. A szezonálisan alakított ételsor az idei nyár folyamán attól válik még rendkívülbbé, hogy háromhetenkénti váltással négy szakácsuk összeállíthatja a maga étlapját és így módon felkínálhatja a kedvenc fogásait.

Az XO Bistro tervezi, hogy Glück Frigyesről a közeljövőben emléktáblát avat, ugyanakkor az immár százéves receptjeit is repertoárjába illeszti. Nevéhez fűződik ugyanis a modern étrendi akció megindítása. Az ésszerű étkezést szem előtt tartva alkotta meg azokat az ételeket, melyek izletesek és táplálóak, ugyanakkor nem terhelik meg az ember gyomrát. A Magyar Szakácsok Köre annak idején diszközgyűlésen mutatta be Glück Frigyes racionális menüsorát, amelyről azt vallották, hogy becsületére válna bármely világáros legelőkelőbb éttermének is. Nos, ezekből szemezget majd az XO Bistro, s ezeket izlelhetik majd meg az idelátogatók.

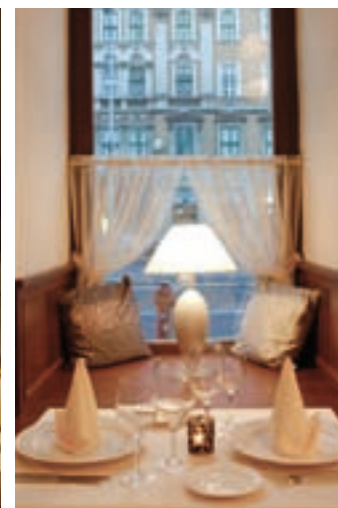
Ha már a vendégeknél tartunk, mindenképpen meg kell említeni, hogy az étterem számára elsődlegesnek számít az ELTE BTK oktatóiból és hallgatóiból álló vendégkör. Reprezentatív helyként építenek a hagyományokra, s persze az egyetemre, amellyel a nagyszerű együttműködést igyekeznek még szorosabbra fűzni.

– Az Aula étteremben számítunk elsősorban a hallgatókra, ennek megfelelően igyekszünk alakítani árainkat, s

Regős Péter konyhafőnök

naponta frissíteni a kínálatunkat — emelte ki Sári Tamás. – A klubban is a fiatalok igényeit vesszük figyelembe, s kínálatunk számukra úgymond „házon belüli” szórakozási lehetőséget. Az XO Bistro az ELTE BTK Dékáni Titkárságával együttműködve olyan helyé vált, amely az oktatói kör részére nyújt kulturált körülmények közötti fogyasztási lehetőséget. Ezért hoztuk létre a tanári klubkártyát, amely komoly kedvezményt biztosít az ELTE BTK oktatói számára. Szeretnénk, ha az XO Bistro a jövőben egyfajta tanári klubként is működne...

Szépművészeti Múzeum

A SZENTFÖLD ÖRÖKSÉGE KINCSEK A JERUZSÁLEMI IZRAEL MÚZEUMBÓL

2009. június 24. – szeptember 6.

A Szentföld Öröksége című kiállítás három világvallás bölcsőjének kincseit felvonultatva mutatja be a szentség művészi értelmezésének alakulását és annak folytonosságát a legősibb megnyilvánulási formáktól a kortárs műalkotásokig. A tárlaton bemutatott remekművek a múzeum különböző gyűjteményi részeitől, különböző történelmi időszakokból és különböző művészeti területekről származnak. A bevezető rész ismerteti meg a kölcsönző jeruzsálemi Izrael Múzeummal, és vezeti fel a kiállítás témáját. A második egységben isten-, szentség- és bálványábrázolásokra, a menny és a föld közötti közvetítőkre helyezik a súlyt. A harmadik és a negyedik tematikus egység az égiekkel való személyes kapcsolatot és annak eszközeit (ima, oltár, áldozat), valamint az égiekkel való kommunikáció helyszíneit (szentély) és szent helyeket (Jeruzsálem) állítja középpontba. Külön tematikus egység mutatja be a szeretet különböző (személyes és vallásos) megnyilvánulási formáit. A záró rész pedig az élet elmúlását, az örök élet és a halál kérdését járja körbe.

A látogatók találkozhatnak itt életnagyságú antropoid múmiakoporsókkal, kashmiri koránnal, hannukah-gyertyatartóval, Buddha-ábrázolással, a torinói lepelről készült felvétellel, Rembrandt- és Poussin-képpel, Rodin-szoborral, Chagall-festménnyel, Duchamp-karikatúrával, Rothko-képpel, a kortárs Walinge és Boltanski alkotásaival. A tárlat egyik legkiemelkedőbb jelentőségű kiállítási tárgya a Holt-tengeri tekercesek egyik darabja: az Ézsaiás tekeres közel ötven centiméter hosszú töredéke.

TURNER ÉS ITÁLIA

2009. július 15. – október 25.

Joseph Mallord William Turner a XIX. század, sőt talán a művészettörténet egészének egyik legjelentősebb tájképfestője. Hatalmas életművét a tematikai gazdagság és a szüntelen technikai újítás jellemzi. Festett valóság-hú város- és tájképeket — különösen kedvelte a tenger ábrázolását —, történelmi és mitológiai jeleneteket, kortárs eseményeket, de képzeletét jelentősen ösztönözte az irodalom is. Olajfestményeivel egyenrangúnak tekintette nagyszámú akvarelljét. A brit festészet kiválóságát egyetlen mű sem képviseli a Szépművészeti Múzeumban, és 2009

nyarán először lesz önálló kiállítása Magyarországon. A Turner és Itália című tárlat időrendben mutatja be a művész pályáját a korai brit tájképektől kezdődően egészen utolsó korszakának a motívumot a színekben feloldó, már-már absztrakt képeiig.

A budapesti kiállításon körülbelül nyolcvan-kilencven mű lesz, ezek közül mintegy negyven festmény, a többi akvarell, és három különleges vázlatkönyv.

További információ: www.szepmuveszeti.hu

ELTE Konfuciusz Intézet

MÚZEUMOK ÉJSZAKÁJA

Június 27., szombat

Az EKI a Múzeumok Éjszakája rendezvénysorozat keretében június 27-én, 18–20-órától a Ráth György Múzeum kertjében várja a kínai kultúra iránt érdeklődőket tradicionális kínai papírkivágással színesítve a programot. 22 óra után a Hopp Ferenc Múzeumban teabemutatóval és Yu Zemin mesteri kalligráfiáival folytatódik a műsor.

JUHÁSZ OTTÓ KÍNA-SZAKÉRTŐ, VOLT PEKINGI NAGYKÖVET: KÍNA – ÚJ KORSZAK, ÚJ DILEMMÁK

Június 30., kedd

Kína kétszeresen is új korszakot él át. A piaccgazdasági stratégia folytatása a „gondolkodás felszabeditásának” új fordulóját igényli. Ugyanakkor a világgazdasági-világpolitikai környezet is változóban van, az eddig alkalmazott megoldások könnyen érvényüket veszítik. Milyen válaszokat ad Kína az új helyzetre?

Fotó: Szépművészeti Múzeum

Fotó: Centrál Kávéház és Étterem

V. KERÜLET

- Alibi Café, Egyetem tér 4.
- Apostolok Étterem, Kígyó u. 4–6.
- Bali Café, Károlyi krt. 4.
- Bon Café, Károlyi krt. 10.
- Borssó Bistro, Királyi Pál u. 14.
- Café Business, Business Center, Astoria East-West
- Café Intenzo, Kálvin tér 9.
- Calvin Bistro, Kálvin tér 49.
- Centrál Kávézó, Irányi utca 29.
- Coffee Heaven Kávézó, Ferenciek tere 10.
- Csendes Kávézó, Múzeum krt. 13.
- Gerlőczy Kávéház, Gerlőczy u. 1.
- Gourmand Café, Semmelweis u. 2.
- Károlyi Étterem és Kávéház, Károlyi Mihály u. 16.
- Kárpátia Étterem, Ferenciek tere 7–8.
- Kert Kávézó, Magyar utca 18.
- Lido Restaurant & Terrace, Duna u. 6.
- Magyar Étterem és Söröző, Keeskeméti u. 15.
- Monyó Café, Kálvin tér 7.
- Nana Eszpresszó, Királyi Pál u. 18.
- Peccati di Gola Olasz Kávézó és Étterem, Károlyi Mihály utca 19.
- Pesti Lámpás, Károlyi Mihály u. 12.
- Repeta Sarok Kávéház, Curia u. 2.
- Ruben étterem, Magyar utca 12–14.
- Testa Rossa, Váci út 81.
- Véndiák Étterem, Egyetem tér 5.

VI. KERÜLET

- Mozaik Kávéház és Teaház, Király u. 18.

VII. KERÜLET

- Café Mood, Síp u. 16.
- Café Zenit, Dohány u. 1.
- Csillagfény Teaház, Wesselényi u. 21.
- Kamara Kávézó, Dohány u. 1/b
- Katapult Kávézó, Dohány u. 1/a
- Noir et l'or Café & Lounge, Király u. 17.
- Spinoza Kávéház, Dob u. 15.

VIII. KERÜLET

- A HIK kávézója, Reviczky u. 6.
- Építész Pince Étterem, Ötpacsirta u. 2.

IX. KERÜLET

- Fotocell Kávézó, Ráday u. 17.
- Pesti Vendéglő, Ráday u. 11.
- Red Café, Ráday u. 14.
- Shiraz Perzsa Étterem, Ráday u. 21.
- Tajtékos Napok Étterem és Kávézó, Ráday u. 3.
- Vörös Oroszlán Teaház, Ráday u. 9.

ITT OLVASHATÓ A TREFORT-KERT

XO BISTRO

Első osztályú éttermünk – az ELTE BTK reprezentatív eseményeinek patinás színhelye – az üzleti negyed szívében, az Astoriánál, a Trefort-kert területén található.

Hétköznaponként 8–11 óra között széles reggelikínálattal, déltől az *à la carte* étteleinken kívül naponta változó ebédajánlatokkal várjuk kedves vendégeinket.

Éttermünk év végi partik, céges és privát események, sajtófogadások, habilitálási és doktorálási ünnepek, üzleti ebédek, és egyéb zártkörű rendezvények (10–100 fő) helyszínéül szolgálhat.

Az ELTE BTK oktatói és dolgozói részére biztosított VIP-kártyával igénybe vehető prémiumszolgáltatások:

- 20%-os kedvezmény az étlap áraiból,
- díjmentes helyszínhasználat zártkörű rendezvények esetén,
- asztalfoglalás esetén őrzött, díjmentes parkolási lehetőség.

Az ELTE BTK alumnusai részére biztosított ELTE alumnusi kártyával igénybe vehető prémiumszolgáltatások:

- 10%-os kedvezmény az étlap áraiból,
- díjmentes helyszínhasználat zártkörű rendezvények esetén,
- asztalfoglalás esetén őrzött, díjmentes parkolási lehetőség.

ASZTALFOGLALÁS: 06-1/411-0111. 1088 Budapest, Rákóczi út 5. ÜZLETVEZETŐ: Regős Péter

www.xobistro.hu
